

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK **YERİNGİ** • KASIM 1987 • YIL : 24 • SAYI : 11 • 500 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Prof. Dr. Demir Demirgil

Prof. Dr. Emre Gönensay

Besim Baykal'ı Yitirdik / 31

Dr. Öztin Akgüç

Türk Üniversite Sistemi ile

İlgili Öneriler / 33

Prof. Dr. Uğur Ersoy

Sermaye Piyasası / 39

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Bankaların Tercihleri

(Dış Basından) / 47

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Dış Borçların Gelişimi ve

Ortaya Çıkan Sorunlar / 49

Yrd. Doç. Dr. İsmail Aktürk

Ayın Ekonomik Olayları / 57

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 61

Doç. Dr. Mehmet E. Palamut

TÜRKİYE'NİN ÖNEMLİ
EKONOMİK SORUNLARI :
Dış Borçlar, Enflasyon, Gelir
Dağılımı, İşsizlik

HİZMETTE

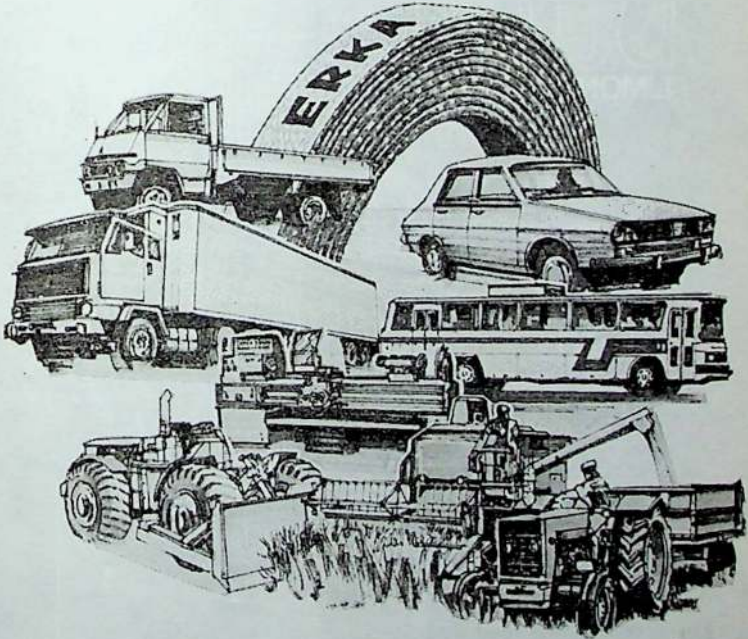
74

YIL

MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.
TARİŞBANK

**İhtiyaç yerlerinin
çokluğu ve çeşitliliği
ERKA için problem değildir
Her ihtiyaca uygun
bir ERKA vardır.**

ERKA®

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SAN. A.Ş.

Cicoz Yolu, No: 32-34 34150 Bayrampaşa - İSTANBUL Telefon: 5675720/4 hat

Teleks: 22221 Erom tr.

selin®

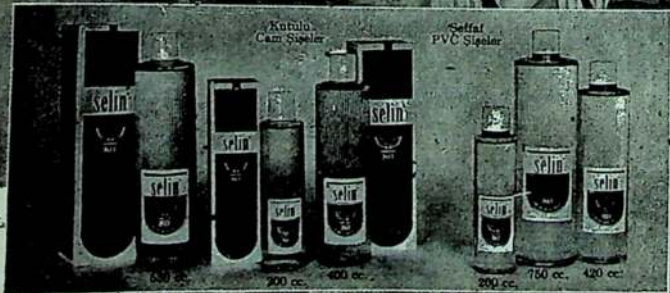
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yazın düşeyin - Serinlik ormanında -
Kokular pınarında -
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt
• Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh
Bursal • Ego Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalılık • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Döşlülöğlü • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr.
Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan İşil • Doç. Dr. Haluk A. Kabaalioğlu
• Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgül • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin
Neng • Rahmi Önün • Prof. Dr. İsmail Özaslan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özılhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Çusunay • Doç. Dr. Merih Faya • Prof. Dr. Reha
Peroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şikrî Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezh Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeraf Türen • Dr. T. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Güksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1987

Sevgili Okurlarımız,

Kurtuluş Savaşı'nın müzaffer komandanı ve halk Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Mustafa Kemal ATATÜRK'ü 49 yıl önce bir «10 Kasım» günü yitirdik. ATATÜRK, meydana getirdiği eserlerle ve içinde yürüyenlerin gönlünde manen yaşamaktadır. Bunu bildiğimiz halde, her yıl «Kasım» ayı gelince, O'nusuz olmanın üzüntüsünü bir kez daha hissediyoruz. Bizi teselli eden, yolumuzu ışık tutan yine O'nun şu sözleridir: «Beni görmek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâffirdir.», «Ancak kendilerinden sonrakilere düşüncelenler, milletlerini yaşamak ve ilerlemek imkânlarına nail ederler.», «Şahsınız için değil, menşu olduğumuz millet için ebediliği ile çalışalım; çalışmaların en yükseği budur.» Büyük önder ATATÜRK'ü, bu yıl da minnet ve şükranla anıyor, manevi huzurunda saygıyla eğiliyor, bağlılığımızı belirtiyoruz.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, Türkiye'nin önemli ekonomik sorunları olarak; «dış borçlar», «enflasyon», «gelir dağılımı» ve «işsizlik» üzerinde durulmakta, bu sorunların önümüzdeki dönemde nasıl çözüme kavuşturulabileceği tartışılmaktadır. Ülkemizin dış borçlarının 1987 sonunda 35 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin dışarı gelirlerinin % 50'si, önümüzdeki yıllarda, anapara ve faiz ödemeleri olarak borç servisine ayrılacaktır. Enflasyon, çeşitli istikrar önlemlerine ve hükümetlerin tüm çabalarına karşın, son yıllarda denetim altına alınamamıştır. Bazı göstergeler, ülkemizde gelir dağılımının, giderek bozulduğunu ortaya koymaktadır. İş ve İşçi Bulma Kurumu'na yapılan başvuruların çoğalması ise, Türkiye'de işsiz sayısının arttığını göstermektedir. «Açık Oturma» katılan bilim adamları, bu sorunlara ve yanı sıra 29 Kasım'da yapılacak milletvekili seçimlerine ilişkin açıklamalarda bulunmaktadırlar. Dergi'de yer alan diğer yazıların da ilginç çekeceğini ümit ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ KASIM 1987 YIL: 24 SAYI: 11 500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE: 6.000.— TL; ÖĞRENCİLERE: 3.000.— TL. • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 200.000.— TL, Ön Kapak İçli 150.000.— TL, Arka Kapak İçli 125.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 100.000.— TL, Tam Sayfa 80.000.— TL, Yarım Sayfa 50.000.— TL, Çeyrek Sayfa 25.000.— TL, Renk Farkı 30.000.— TL • NOT: İlan fiyatlarına %12 oranında KDV ilave edilmektedir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Tübbe Şubesi 443, İş Bankası Tübbe Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ-TERTİP-BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • CİLT: ŞEMA, Telefon: 556 31 09 • BASKI TARİHİ: 9 Kasım 1987 • SAYISI: 7000

ekonomik göstergeler

	1985	1986	1987		
			Haziran	Temmuz	Ağustos
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1691.9	2545.7	2206.3	2132.4	2437.7
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	1393.5	2021.1	2337.8	2955.4	2943.7
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1299.6	1828.0	2015.8	2559.0	2722.7
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	794.5	1051.5	1191.6	1225.0	1219.3
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	8813.8	13235.3	12330.7	12092.4	
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	1911.1	3192.3	2782.4	2803.3	
Tasarruf Mevduatı	4187.1	5752.6	5747.7	5859.6	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	548.2	889.5	831.8	902.5	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	3638.9	4863.1	4915.9	4957.1	
Mevduat Sertifikası	668.2	787.7	721.5	723.4	
Rosmi Kuruluş Mevduatı	886.4	1325.3	1694.0	1373.1	
Bankalar Mevduatı	780.2	1654.3	736.0	694.4	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	380.3	523.2	649.1	638.6	
Döviz Tevlatı	1153.8	2592.5	3045.6	3190.5	
Toplam Krediler	6506.9	11517.2	12109.5	12307.4	
Tarım	958.1	1773.2	1961.4	2002.5	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	704.1	1491.6	1641.5	1667.2	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	256.9	431.9	503.9	515.1	
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	375.4	791.7	908.6	949.3	
Denizcilik	83.7	58.6	59.5	57.7	
Ticari, Sınal, Sair	4128.8	6970.1	7034.6	7115.6	
PARA ARZI (milyar TL.)	2774.9	4361.8	5076.6	5638.7	5758.8
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 - 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	356.8	504.7	597.7	607.7	624.7
Tarım (Genel)	353.6	446.3	577.4	568.7	589.9
İmalat Sanayii (Genel)	345.2	509.4	591.8	607.2	623.0
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1159.6	1561.0	2094.7	2134.8	2171.4
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1309.3	1765.7	2397.7	2450.4	2505.5
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11613.4	11104.8	5883.0	7109.6	8105.9
Dışsatım (FOB)	7958.0	7456.7	4236.3	4879.0	5683.8
İşçi Dövizleri	1714.0	1633.0	834.0	1058.0	

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Nisan ve Mayıs 1987 sonu rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M_1) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışalımını dahildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Demir DEMİRGİL
- Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

TÜRKİYE'NİN ÖNEMLİ EKONOMİK SORUNLARI

AKGÜÇ — Toplantıya hoş geldiniz. Bu toplantıda, dilerseniz, Türkiye'nin önemli ekonomik sorunları, önümüzdeki dönemde nasıl çözüme kavuşturulabilir, bunu tartışalım. Görebildiğim kadarıyla, tabii bunların önem sırası değişebilir. Türkiye'nin önemli ekonomik sorunları, dış borçlar, enflasyon, gelir dağılımı ve işsizlik sorunlarıdır. Kanıma göre, Türkiye'nin en önemli ve çözümü zor olan sorunu dış borçlarıdır. Bunu niye en öne alıyorum? Çünkü bu sorunun çözümü biraz da bizim kontrolümüzün dışındadır. Sanıyorum yıl sonuna kadar Türkiye'nin dış borçları 35 milyar dolara yükselecektir. 1987 yılında Türkiye'nin ulusal geliri 60 milyar dolar dolayında olduğuna göre, dış borçların ulusal gelire oranı % 60'dır. Türkiye'nin ihracat gelirlerinin % 50'si önümüzdeki yıl-

larda borç servisine, açıkçası dış borç anapara ve faiz ödemelerine ayrılacaktır. Türkiye'nin hizmet gelirleri de dahil, tüm ihracat artı hizmet gelirlerinin yaklaşık üçte biri borç servisine ayrılacaktır, önümüzdeki dönemlerde. Rakamlar dış borç sorununun büyüklüğünü ortaya koyuyor.

İkinci önemli sorunumuz enflasyondur. Son 10 yıldır çeşitli istikrar tedbirlerine, çeşitli hükümetlere hatta rejimlere karşın bir türlü denetim altına alınamamış bir enflasyon sorunumuz vardır. Önümüzdeki dönemlerde yine Türkiye'nin ekonomik gündeminin önemli sorunu olmaya devam edecektir enflasyon... Üçüncü önemli sorunumuz, bir ölçüde enflasyonla da bağlı olarak gelir dağılımı sorunudur. Her ne kadar sağlıklı bir gelir dağılımı çalışması yoksa da, bazı göstergeler Türkiye'de ge-

lir dağılımının giderek bozulduğunu ortaya koymaktadır. Bunun en tipik örneği, büyük firmaların yaratmış oldukları katma değerde ücretlerin payının giderek düşmesidir. Bilançolar esas alınarak yaratılan katma değer incelendiğinde, bu durum gayet açık olarak ortaya çıkıyor. Gelir dağılımında kâr ve özellikle faizlerin payları artarken, ücretlerin payı düşmektedir. Ayrıca iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmektedir. Dördüncü önemli sorunumuz, Türkiye'nin işsizlik sorununun nasıl çözüme bağlanacağıdır. Benim görebildiğim kadarı ile önümüzdeki dönemde çözüm bekleyen en önemli sorunlarımız bunlardır. Bunlara başka ilaveler de yapabilirsiniz. Ama ben temelde bu 4 sorunu görüyorum önümüzdeki dönemde iktidarları en fazla yoracak sorunlar olarak... Bu sorunlara nasıl yaklaşılabilir, ne gibi çözümler getirilebilir önümüzdeki dönemlerde? Dilerseniz önce bunları tartışalım. Buyurun Sayın Gönensay.

kamu bütçesindeki aşırı açıklar, savurganlık, altyapı harcamaları, dış dengeyi bozmuştur; sonuçta dış borç sorunu ağırlaşmıştır; oysa üretken yatırımların önde gelmesi gerekirdi; bu nedenle strateji değiştirilmeli, fonlar sanayi yatırımlara kaydırılmalıdır

GÖNENSAY — Sizin bu sorunları sıralamanıza katılıyorum. Zaten Türkiye'de bir anlayış birliği, bir uz-

laşma oluştu galiba, en önemli ekonomik sorunların bunlar olduğu konusunda. Dış borçlar, enflasyon, gelir dağılımındaki bozulma ve işsizlik. Dış borçlar 35 milyar dolara çıkacak 1987 yılı sonunda, diyorsunuz. Buna belki şu ilaveyi de yapabiliriz. Bu dış borç rakamına Türkiye'de yerleşik kişilerin döviz tevdiat hesapları dahil değil. Ama bir kavrama göre diyebilirsiniz ki, alacaklı nerede yerleşik olursa olsun borç döviz cinsinde ise bu da dış borç gibidir. Türkiye'de yerleşik kişilerin döviz tevdiat hesaplarını da eklerseniz, 2.8 milyar dolar, dış borçlar toplamı 38.5 veya 39 milyar dolara çıkıyor 1987 sonunda. Bu durumda dış borç oranı GSMH'nın belki % 60'ını da biraz aşılıyor. Borç servisi açısından da söylediğiniz rakamlar büyük rakamlar ve bunlar uluslararası mukayeselere göre hayli yüksek, kritik oranlar. Gelişmekte olan ülkelerin ortalamalarının çok üstünde bu oranlar.

Dış borç sorunu niçin ağırlaştı ve neler yapılabilir? Bence dış borçların bu şekilde büyümesinin esas sebebi, son 7 yıldır Türkiye'de, özellikle 1983 yılından sonra dış denginin önceliğinin bir kenara itilmesidir. Halbuki Türkiye ekonomisi, dış dengesini ikinci plana atacak duruma henüz gelmemiştir. Niçin dış denge ikinci plana atıldı? Dolaylı olarak söylüyorum, kamu bütçesindeki aşırı açıklar, harcamalar ve bu harcamaların büyük ölçüde altyapı yatırımlarına gitmesi, hatta bazen israf derecesinde altyapı yatırımlarına gitmesi, dış dengeyi bozdu ve dış denginin sağlanmasını engelledi. Bu açıklar dolayısıyla aşırı iç borçlanma, açıkların meydana getirdiği enflasyon, faizlerin çok yüksek olması, özel kesimden üretken yatırımlara gidebilecek fonları kamuya aktardı. Halbuki dış dengeyi ön planda tutan bir programda, üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik yatırımlar birinci derecede

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Emre Gönensay (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Demir Demirgil (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi); «Türkiye'nin Önemli Ekonomik Sorunları: Dış Borçlar, Enflasyon, Gelir Dağılımı, İşsizlik» konulu «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görüşüyorlar.

gelmeliydi. Gerek ihracat kapasitesini artırmak, gerek ithalatta rekabet edebilecek bir üretim yapısı için yatırım lazımdı. Üretken yatırımların artması için de kamunun bu fonları altyapı yatırımları için emmesi lazımdı. Temel strateji hatası bence burada olmuştur. Pütün dünyada da dış dengeye yönelik politikalara bakarsanız, kamu bütçesinde denge yoksa dış dengeye erişmek mümkün değildir. Burada temel bir strateji hatası yapılmaktadır, binaenaleyh düzeltmek için bu stratejinin değiştirilmesi lazımdır. Kamu bütçesinde denge sağlanmalı ve fonlar üretim kapasitesini arttırmaya, sanayi yatırımlarına kayabilmelidir.

AKGÜÇ — Bütçe konusunda, kamu kesiminin finansman açığı konusunda bir nokta daha var. Sadece altyapı harcamalarından kaynaklanmadı bu sorun, bir de devletin vergi gelirlerinin görece olarak azalmasından kaynaklandı.

GÖNENSAY — Tabii her ikisinden de kaynaklandı.

AKGÜÇ — Vergi gelirleri GSMH'nin % 20'lerinden % 14'lerine kadar düştü, 1980'li yılların ortalarında. Fonları da eklersek bu oran % 17 — % 18 dolayında ama, yine de ulusal gelire payı düştü vergi gelirlerinin ve bunun da tabii bütçe açıklarının büyümesinde önemli bir etkisi oldu.

GÖNENSAY — İkinci konu olan enflasyona gelince, maalesef bu Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nde sürekli olarak tartıştığımız bir sorun. Hâlâ aynı meseleyle tartışmak mecburiyetinde kalıyoruz. Yeni söyleyecek bir şey yok. Ne yapılması gerektiği açık. Ancak şunu söylemekle 'yeteceğim. «Enflasyonla yaşamak, enflasyon tehlikesizdir ve hızlı büyümenin bir maliyetidir.» demek mümkün değildir; % 50'lere varan bir enflasyon kaçınılmaz bir enflasyon değildir. Hatalı stratejilerden dolayı ortaya çıkmış bir enflasyondur. Bir

süre daha böyle yaşayalım dersenez, bu enflasyon kontrolden çıkar, çok tehlikeli boyutlara gelir ve her şeyi ekonomiyi de, siyasi sistemi de dejenerer eder. Onun için enflasyona bence temel öncelik, bir numaralı öncelik verilmeli ve enflasyonun frenlenmesi için her türlü fedakârlığa katlanılmalıdır.

Gelir dağılımına geldiğimiz zaman, bütün bunların arasında gelir dağılımının bozulması belki de en tehlikeli gelişme.. Tabii enflasyonun rolü bunda çok büyük. 10 senedir devam eden hızlı bir enflasyonun gelir dağılımını aşırı bir şekilde bozması mümkün değildir. Bu konuda çeşitli çalışmalar var. Siz katma değer içerisindeki işçi ücretlerinden bahsettiniz, güzel bir örnek. Örnekleme olarak, 500 büyük firmada katma değer içinde işçi ücretlerinin payının düşmesi yurt çapında da bunun düştüğünü gösterir. Prof. Dr. Merih Celasun'un yaptığı olduğu bazı çalışmalar var. Şu anda 1986 yılında tarımın GSMH'dan aldığı pay % 18, ücretlerin payı % 17, sermayenin payı % 64. Halbuki 1980 senesinde tarımın payı % 24, ücretlerinki % 26, sermayenin de % 49 idi. Nispi olarak çok aşırı bir kötüleme var. Bunun dışında büyük kesimler mutlak olarak da geri gitmiş durumda. Bu nispi bozulmanın yanında işçilerde, memurlarda, emeklilerde umumiyetle sabit gelirlielerin büyük kısmında mutlak olarak geriye gidişler var. Tarımda da mutlak olarak geriye gidiş var.

Gelir dağılımını bozacak gerekli bir politika da değildi. Enflasyon da zaten gerekli bir politika değildi. Enflasyon olmasa idi bu şekilde bir bozulma da olmazdı. Devlet kemerlerini sıkmadı, devlet kemerini gevşetti; sadece sabit gelirlielerin ve bir ölçüde de tarımın kemerleri sıkıldı ve bu netice meydana geldi. Bunun düzeltilmesi lazım. Bence artık bıçak ke-

niğe dayanmıştır. Yeni dengeler aranırken, gelir dağılımını biraz daha bozarak veyahut bunu bugünkü seviyesinde götürerek yeni dengeler kurmak, ekonomiyi istikrara kavuşturmak da mümkün değildir. Onun için bu gelir dağılımını düzeltmek de en öncelikli, acil meselelerden biridir. Yoksa Türkiye'de siyasi ve sosyal huzurun olması çok güç, bence.

Dördüncü konu işsizlik. Bazen şöyle bir iddia ortaya atılıyor. «Hızlı büyüyelim, enflasyon olsun zararı yok, enflasyona rağmen hızlı büyürsek işsizliği de bir ölçüde çözeriz.» Bu da tecrübeyle sabittir ki çok yanlış bir tutum. Hızlı enflasyon içinde büyümenin ancak geçici olabileceği ve enflasyon içerisinde hızlı büyümenin ancak geçiciliğini kısa bir süre sonra yitireceği ve geriye dönüşler olacağı tecrübe ile sabit. Hızlı enflasyon dönemlerinde iş hacminin de iş talebinin de sürekli artması mümkün değil. Geçici bir süre artsa bile, enflasyon o kadar tahrip ediyor ki ekonomiyi, ondan sonra işsizlik tekrar yükseliyor. Avrupa'daki ülkelerde bu tecrübeler yaşanmış ve umumiyetle şöyle bir görüş birliğine varılmıştır:

İşsizliğin çözülmesi ve hızlı büyümenin sağlanabilmesi için en önemli şey aslında fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Fiyat istikrarı içerisinde de hızlı büyüme ve işsizliğin azalması ancak uzun vadede sağlanabiliyor. Zaten bugünkü iktidarın 1983 ve daha önceleri söylemiş oldukları da bu yönde idi: «Enflasyon geçici bir ferahlık sağlar, enflasyonla sağlam bir büyüme gerçekleştirilemez, işsizlik önlenemez, enflasyonun durdurulması esastır.» Ben bu görüşü hâlâ sürdürüyorum. Ama iktidarın politikalarında bir değişme oldu, bir sapma oldu ve bugünkü ifadeleri değişik yönde. «Enflasyonla bu iş çözülür» gibi görüşler ortaya atılıyor ki, ben buna katılmıyorum.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, sorunlar ve çözümler konusunda, sizin de görüşlerinizi alalım.

İktidara gelenler, hızla artan nüfusa iş ve aş sağlamak için yüksek kalkınma hızı hedefliyorlar; kaynaklar buna yetmeyince de para basmaktan ve dış borçlanmadan başka çare kalmıyor

ALKİN — Şimdi efendim, aslında sizin sorun olarak saydığınız konulardan özellikle ikisi, enflasyon ve işsizlik, bugün zengin ülkeler için de sorun olarak sayılıyor. Dış borçlar birçok gelişmekte olan ülkenin en

ağır sorunlarından birisi; ama bugün A.B.D. gibi çok zengin bir ülkenin dahi dünyanın en borçlu ülkesi haline geldiği söyleniyor. Şunu söylemek istiyorum, aslında «Bir ülkenin en önemli ekonomik sorunları nedir?» dediğimizde, bugün zengin ülkelerde bile enflasyon ve işsizlik başta geliyor. İstisnai olarak dış borç var. Tabii gelir dağılımı en geride gelmekte. Zengin ülkelerin çoğunda gelir dağılımı bizlere göre sorun yaratacak bir durumda değil, ama gene de Amerika'da, İngiltere'de gelir dağılımı üzerine yapılan çeşitli çalışmalar, Kıta Avrupası'nın bazı ülkelerine göre durumlarının çok parlak olmadığını gösteriyor.

GÖNENSAY — Gelir dağılımından bir misal isterseniz vereyim. Bu, 1973 yılında yapılmış bir Dünya Bankası çalışması. Eğer hesaplara göre gelir dağılımı, son 15-20 yıl hakikaten bozuldu ise, durumun bundan da daha kötüye gitmiş olması lazım. Bizde 1973 yılındaki durum, nüfusun en

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN

PROF. DR. EMRE GÖNENSAY

tepedeki % 10'u GSMH'nın % 40'ını alıyor. Bu alttaki % 10'u % 3,5'ini alıyor. A.B.D.'ye baktığımız zaman, en tepedeki % 10 GSMH'nın % 23'ünü alıyor sadece. En aşağıdaki % 10 ise 5,3'ünü alıyor. Yani A.B.D. gibi sosyal politikaların olmadığı aşırı kapitalist olan bir ülkede dahi gelir dağılımı Türkiye'de olduğu kadar kötü değil.

AKGÜÇ — Tabii enflasyon bütün dünyada bir potansiyel tehlike ama, sanıyorum tüm gelişmiş ülkelerin yıllık enflasyon oranları toplamı, bizim bir yıllık enflasyon hızımıza yaklaşamıyor.

ALKİN — İngiltere'de gelir dağılımı bozukluğunun temelinde servet dağılımı bozukluğu var. Onun için mesela Amerika'ya göre düzeltilmesi çok daha güç. Nitekim o yüzden İngiltere'de gelir dağılımı A.B.D.'den daha kötü. Temelinde servet dağılımı bozukluğu olduğu için. Bizimki genellikle enflasyondan kaynaklanarak hızla bozulan bir gelir dağılımı. Benim başta demek istediğim şeydu. Bunlar sorun olarak her ülke için sayılabilecek sorunlardır, ama Batı ülkeleriyle aramızdaki fark şu: Bizde bunların önemli bir kısmı izlenen iktisadi politikalar yüzünden ortaya çıkıyor. Ama maalesef çözümünü kısmen iktisadi politikaların faziletine bağlı. «İlerde hükümetler ne yapabilir?» derken, tabii biz burada iktisat politikası tartışıyoruz, hangi hükümet gelirse gelsin, darboğazlarını sınırlamalarını da herhalde bilmesi gerekecek. Gerek Latin Amerika'da gerek bizim gibi ülkelerde ekonomik sorunlara baktığımız zaman, bunların çok önemli bir kısmının politik hatalardan doğduğunu biliyoruz; ancak bu politik hataların nereden kaynaklandığını da çok iyi bilmek lazım. Bütün bu ülkelerin yöneticilerinin, çok klasik bir iktisat eğitimi görmüş bir kişinin, hatta İkti-

sat Fakültesi'nin birinci sınıf öğrencisinin bile görebildiği hataları, nasıl yaptıkları kuşku konusu. Onları zorlayan birtakım koşullar var, onları da bilmek lazım ve iktidara gelmeye hazırlanan partilerin de bu sınırlamaları, bu koşulları herhalde iyi görmeleri lazım.

Niye genellikle bu enflasyonist politikalar izleniyor? Bilinen şeyleri tekrar edeceğim ama, bu kısır döngüyü de tekrar tekrar söylemek lazım. Çünkü bizim gibi ülkelerde nüfus bir kere çok hızlı artıyor. Rejim ne olursa olsun, iktidar kim olursa olsun, öncelikle bu hızlı artan nüfusa iş temin etmek için yüksek kalkınma hızı hedefliyor. Yüksek kalkınma hızına kaynaklar yetmeyince, para basmaktan ve dış borçlanmadan başka da çare kalmıyor. Büyüme hızını düşüreceğine, aynı büyüme hızında ısrar edip para basıyor veya borçlanıyor. Tabii bunun bir sınırı var. O sınırı dayanıldığında, borç almanın da imkânı kalmıyor; para basımı da enflasyonu iyice çığırından çıkardığından, döviz kaynaklarını teşvik etme de imkânsızlaşıyor ve ekonomi amaçlarının tersine duruyor. Türkiye bunu üç defa yaşadı, şimdiye kadar. Latin Amerika ülkelerinin içinde aynı dönemde 17 defa yaşayan da var. Bir çıkış noktasını gelecek hükümetin öncelikle düşürmesi lazım. Bu ülke gerçekten yılda % 2,5 artan bir nüfusun tamamına iş ve aş temin edebilecek bir büyüme hızını hangi politika altında olursa olsun yürütebilir mi? Bize mantıksız gelen politikaların bir kısmı sanıyorum bunu tartışmamaktan doğuyor.

Latin Amerika ülkeleri karşımızda, örnek olarak; Türkiye'nin de yakın iktisadi tarihi karşımızda. Türkiye'nin bugün eğer istihdamı genişletmek için % 8 — % 9 büyüme hızına ihtiyacı varsa ve kaynakları da buna yetmiyorsa, bunu oturup hep

birlikte düşünmemiz lazım. Ne yapacağız? İktisadi politikaların akılcı ve düzgün olmasıyla önlenebilecek, çözülebilecek sorunlar vardır; ama her türlü iktisat politikasıyla dahi çözülemeyecek bazı fiziki sınırlamalarda vardır. Mesela hızlı nüfus artışı... Eğer diyorsanız ki; izlenecek ekonomi politikası ile % 2,5 hızla artan nüfusun tamamına iş ve aş temin edecek bir yüksek kalkınma hızı rasyonel olarak yürütülebilir. Ben o kanaatte değilim. Başta fiziki olarak bir sınırlamamız var, bu nüfus artışı. Tabii bu o kadar gayriciddi bir şekilde tartışılıyor ki Türkiye'de, çok ciddi konular içine bu nüfusu koyduğunuz zaman fazla bir ciddiliği kalmıyor. Ama başta bütün Latin Amerika ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin bunalım süreçlerine bakalım. Hep aynı nedenden kaynaklanmıyor mu? % 3 artan bir nüfus, halk iş istiyor aş istiyor, yüksek kalkınma hızı lazım, ülkenin kaynakları belli. O halde ne yapacaksınız? Bir dış borç alacaksınız, iki para basacaksınız. Tabii bu arada izlenen politika da kötü olursa, dış borçlanmanın daha kötüsü, para basmanın daha kötüsü, enflasyonun daha kötüsü, gelir dağılımının daha kötüsü ile karşılaşıyoruz. Ama, zorluk baştan başlıyor. Niye halka bu zorluk açıkça söylenmiyor? İşte ben bunu anlamıyorum.

-
- ◆ Hakikati konuşmaktan korkmaysınız.
  - ◆ Lüzumuna kani olduğumuz bir işi derhal yapmalıyız.
  - ◆ Yaşamak demek, faaliyet demektir.

Mustafa Kemal ATATÜRK

---

ciddi bir hükümet, bazı doğruları halka anlatabilir ve ekonomik sorunları çözecek önlemleri alabilir; oysa kimsenin fazla yakınmadığı konularda cömert davranılmış, gereksiz vergi indirimleri yapılmıştır; devletin bugün bir yılda ödediği üç trilyona yakın faizin tümü vergisizdir

AKGÜÇ — Sayın Alkin, ben şöyle düşünüyorum. Gelen bir hükümet, ciddi bir hükümet olursa eğer, bazı doğruları halka anlatabilir ve bazı tedbirleri alabilir. Şimdi son zamanlarda ne yaptı Özal Hükümeti? Gereksiz vergi indirimleri yaptı. Kimsenin fazla şikâyetli olmadığı konularda cömert davrandı. Mesela mevduat faizlerinde % 20 — % 25 hatta hamle yazılanlarda % 30 vergi ödevirdi, 1984'e kadar. % 10'na indirildi kesinti oranı. Önemli bir kayıp. İkincisi. Kurumlar Vergisi'nden başışık kazançlarda % 20 gelir vergisi kesintisi yapılırdı, % 10'a indirildi bu oran. Bence buna da hiç gerek yoktu. Alışmıştı zaten firmalar bu vergiyi ödüyordu, fazla şikâyetçi de değildiler. Banka sigorta muameleleri vergisi % 3'e indirildi. Bu rakamları alt alta koyarsanız 1,5 trilyon eder. Bugün devletin ödediği faizler yıllık 3 trilyonu buluyor, bunlar tümüyle vergisiz.

ALKİN — Ama onun cevabı hazzır Sayın Akgüç. Diyorlar ki, eğer o % 30'larda kalsa idi bu kadar mevduat olmayacaktı.

AKGÜÇ — Hayır, hemen her söyledikleri gibi o da yanlış. Biliyorsunuz bizde mevduat artış hızı son iki yılda düştü, vergi oranı % 10 indirildikten sonra mevduat artış hızı zayıf. Burada vergiler konusunda geraksız bir ödün verdiler. Ayrıca çok geniş istisnalar getirdiler. Bugün Kurumlar Vergisi istisnalarına bakın, sayfalarla vergi istisnası var.

ALKİN — Bunların hepsi tamam. Ben bunları tartışalım diyorum. Ama, başta bir sınırlamayı da bilelim. Hangi parti iktidarda gelirse gelsin, rejim ne olursa olsun, sınırlamamız var. % 2,5 artan bir nüfusa iş ve aş temin edecek bir kalkınma hızını bizim gibi ülkelerin kendi kaynaklarıyla finanse etmelerine imkân ve ihtimal yok. Evvela bunu düşünelim bir kere.

GÖNENSAY — Bir parantez açmak istiyorum, ben de burada. % 7 civarında bir büyüme hızı muhakkak enflasyonla beraber gider diye bir iddia ortaya koymayalım. Çünkü Türkiye'de dahi bunun böyle olmadığını geçmişte misalleri var; % 7 büyüme hızı enflasyonsuz sağlanmıştır. Başka ülkelerde de örnekleri var. Hızlı nüfus artışına rağmen dengeli bir büyüme hızı enflasyonsuz sağlanabilir. Onun için muhakkak enflasyondan başka çare yoktur demek lazımdır. Diğer bir husus, aslında enflasyon da bir vergidir. Enflasyonla kalkınma sağlanıyorsa, demek ki gayri-adil ve aldatmacaya dayanan bir vergi ile büyüme sağlanıyor.

ALKİN — Aslında aynı şeyi söylüyoruz.

GÖNENSAY — Eğer başka çare yoksa, bu da daha açık daha adil bir vergi sistemiyle sağlanabilir. Adil verileme daha iyi bir çıkar yoldur.

ALKİN — Ama gene de çok yüksek bir büyüme hızı, sonunda bunalmaya götürür.

GÖNENSAY — Bunalmaya götürmediği ülkeler de olmuştur.

ALKİN — Ama o ülkelerde nüfus artışı sıfır.

GÖNENSAY — Hayır, hızlı nüfus artışı olan ülkelerde de istikrarlı büyüme sağlanmıştır. Uzağa gitmeyelim, Türkiye'de de bu misal vardır. Hep biliyoruz, I, II ve III üncü Plân dönemlerinde bu gerçekleşmiştir.

ALKİN — Ama bu gidiş bunalmı besledi. Olaya uzun vadeli olarak bakmak lazım. Belli bir süreyi enflasyonsuz yürütebiliyorsunuz. Ama sorun kendi kendini besliyor. İşte Latin Amerika ülkeleri örnek. Zorluyor zorluyor 5 seneyi enflasyonsuz yürütebiliyorsunuz, ama 6 ncı, 7 nci sene başlıyor zorlamaya. Çünkü enflasyonun bütün tohumlarını bu dönemde ekmiş oluyorsunuz. Ama Güney Kore bunu enflasyonsuz yapıyor. Küçük bir örnek olacak ama Tayvan da yapıyor. Çünkü orda nüfus artışı sıfır civarında. Üstelik çok olağanüstü şeyleri de enflasyonsuz yapabiliyorlar. Bir de milletlerin karakterleri var, tabii onu da mutlaka hesaba katmak lazım. Türkiye'nin bir çıkış yolu düşünmesi lazım. % 7'lik büyüme hızı enflasyonsuz yürütülebilir mi, yürütülemez mi? Yahut ne kadar zaman için yürütülebilir? Burada sizinle hemfikirim: «Madem ki bu iş enflasyonsuz olmuyor, şu halde ne yapalım enflasyona katlanalım, hızlı büyümenin bedeli olarak.» Ben de bu görüşe katılmıyorum. Sizin az önce söylediğiniz gibi, enflasyon sonunda büyümeyi durduruyor. Sürekli olarak % 50 enflasyonla yaşayalım, büyüme de hep % 8 olsun. «Ne yapalım, hiç olmazsa millet iş bulabiliyor, bu sayede.» desek. Ama olmuyor ki, enflasyon günün birinde döviz kaynaklarını kurutuyor; çünkü az önce sizin de söylediğiniz gibi, bütçede açık verirsiniz, bu bir dönem sonun-

da ödemeler dengesi açığı olarak ortaya çıkıyor, borçlanma sınırına geliyorsunuz, itibarınız kalmıyor, borçlanamıyorsunuz, ithal edemeyince de büyümeniz duruyor.

GÖNENSAY — En yakın misale dönelim. Son 10 veya 7 seneyi alalım. Türkiye hızlı enflasyon içerisinde. Kamu harcamaları yüksek düzeyde. Hızlı enflasyon var, bol dış borçlanma var; işsizlik azalmadı, artıyor.

ALKİN — Bir tek geçen sene olduğu yerde saydı. O da altyapı yatırımlarına çok ağırlık verildiği için.

GÖNENSAY — Son rakamlara göre, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na iş bulmak için müracaat edenlerin sayısında çok büyük sıçramalar var. İki milyondan fazla. Bu birkaç sene evvel bir veya birbuçuk milyonda.

ALKİN — Daha da artacak, daha da artacak.

GÖNENSAY — Eskiden kâğıt üzerinde hesaplar yapıyorduk, işsizlik büyüktür diyorduk. Kâğıt üzerindeki hesaplara göre daha da artıyor diyorduk, ama iş bulmak için başvuruların sayısı 300 binlerde falan takılmış duruyordu. Bu son yıllarda iş arayanların sayısı 2,5 milyona sıçradı.

ALKİN — Çünkü emek piyasasına girmeyen kişiler girmeye başladılar. Hatırlayacaksınız, daha bundan 4 sene evvel 5,5 milyon ev kadını çalışabilir nüfus kapsamı içerisinde olan emek piyasasında değildi. Kendilerini öyle beyan etmişlerdi. 2 milyon öğrenci de emek piyasasında değilim diyordu. Çalışabilir nüfus içerisinde 7,5 milyon kişilik bir nüfus emek piyasasında olmadığını söylüyordu. O zaman yine hatırlayacaksınız, beraber konuşuyorduk; zihniyet değiştikçe, enflasyon sıkıştırdıkça, yahut gelir dağılımı bozuldukça,

bunların içerisinde geniş bir kitle ani olarak emek piyasasına girmeye başlayacak diye. Aile bireyleri içerisinde ciddi olarak emek piyasasına girecekler çıkacak ve iş aramaya başlayacaklar; o zaman bu depodan birdenbire emek piyasasına salınan kişiler işsizlik oranını yukarıya sıçratıverecek diyorduk. Kanımca, bu kadar büyük bir işsizlik deposu olan, yahut çalışabilir nüfusu olan bir ülkede % 7'lik büyüme hızı yetmez, tam istih-

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

damı sağlayabilmek için. Çok daha yüksek büyüme hızları lazım. Evet bunu başaran, % 8'leri % 10'ları başaran Uzakdoğu ülkeleri oldu. Hâlâ da yüksek büyüme hızlarını sürdürüyor bunlar.

Teknik iktisatçıya bu laubali yahut gevşek bir terim gibi geliyor ama, milletlerin karakterleri de son derece önemli. Mesele Latin Amerika ülkelerinde yapılamıyor bu iş. Hızlı nüfus artışının dışında da bazı faktörler var. Tasarrufa zorlayamıyorsunuz

o ülkeleri.. İktisat politikalarının kötü olmasının sorunları ağırlaştırdığı muhakkak. Ama iyi iktisat politikalarında dahi devrevi bunalımlardan kaçmak için tedbirler düşünmeliyiz. Bir de bu tedbirleri ciddi olarak anlayıp halka da anlatmak lazım. Ben böyle sanıyorum ki, halka bu açmaz bu zorluklar açık olarak anlatılsa, nasıl köyden şehire gelen halk kendi ailesini kendi sınırlıyorsa, belki ülke içerisinde de en etkin aile planlaması politikalarında çok daha yaygın bir şekilde kendi kendine olumlu bir karar verebilir. Bunlar benim bir sohbet mahiyetinde genel olarak söylediğim sözler.

Keza gelir dağılımı için bir yargı var ki, enflasyonla ve büyüme hızı ile bağlantılı. Bilyorsunuz, eğer yüksek enflasyonla yüksek büyüme hızı aynı anda yürürse, gelir dağılımı bozulur; ama, mutlak olarak durumu bozulanların sayısı sınırlı kalır. Sanıyorum bütün Latin Amerika ülkelerinde de olduğu gibi anlayış biraz bu yönde. Eğer yüksek bir enflasyonla yüksek büyüme hızını beraber yürütürsek illüzyon ortaya çıkar. Evet belli kitlelerin milli gelirlerden aldıkları pay azalır ama, mutlak durumlarında bir kötüleşme değil, tam tersine iyileşme olduğundan, çok uzun bir süre bu kitleler gelir dağılımının kendi aleyhlerinde işlediğinin farkına varmazlar. Çünkü geçmişe göre mutlak refah düzeyleri giderek yükseliyordur. Çok küçük bir kitle kendi gelirlerini enflasyona göre endeksleyemiyorsa, onlar en fazla ezilirler, fakat seçmen kitlesinin içinde bunların payı küçük kaldıkça, seçimin sonucunu etkileyemezler kolay kolay. Türkiye'de zihniyet bu. Latin Amerika ülkelerinde de zihniyet buydu.

GÖNENSAY — İyi de Türkiye'de durum ne şu anda? Mutlak olarak geriye gitmemiş demenin manası nedir?

katma değer içerisinde ücretlerin payı giderek azalmaktadır; fiyatlar ücretlerden daha hızlı tempoyla artmaktadır; iç ticaret hadleri tarım aleyhine dönmüştür; bunlar gelir dağılımında bozulmayı gösterebilir; ancak, araştırma yapmadan böyle bir sonuca varmak, aldatıcı da olabilir

ALKİN — Maalesef o durumu da kesin olarak bilmemek son derece üzücü. Siyasal partiler seçim kampanyaları için ayırdıkları paralardan bir 100-150 milyon lirayı verip hiç olmazsa 1983 ile 1986 yılları arasında gelir dağılımında ne olduğunu araştırabilirler. Basın bu tip araştırmaları yaptırabilir, diğer kamuoyu araştırmaları gibi. Çünkü gelir dağılımı son derece teknik bir konu. Dedığınız doğru olabilir. Mesela ücretlere bakarsanız, katma değer içerisinde ücretlerin payı giderek azalıyor. Demek ki ücretlerin aleyhine bozulan bir durum var dersiniz. Hatta nispi değil mutlak olarak da bozuluyor dersiniz. Ama öte yandan iyi biliyoruz ki, ailenin geliri yalnız o ücret kazancından ibaret değil. Çok yan gelir var. Bu da bizi yanıltabilir. Keşke yanılacak da gelir dağılımı aleyhine bozulan kitle bu kadar geniş olmasa, daha dar olsa. Araştırma yapmadan gelir dağılımını düzletecek politikaları uygularken yanılabiliriz.

Bilyorsunuz, Batı ülkelerinde genellikle gelirin üretim faktörleri ara-

sındaki kötü dağılışıyla aileler arasındaki kötü dağılışı birbirine denk düşüyor. Oldukça paralel. Bu durumda tabii gelir dağılımı politikası uygulamak kolay. Eğer ücretlerin payını milli gelir içinde yükseltmek için bir politika uygularsanız, onlardan vergiyi azaltabilirsiniz, asgari ücretleri yükseltebilirsiniz. Eğer kamu kesimi ise, ücretlere ve maaşlara enflasyonun üstünde bir zam yapabilirsiniz. Vergi kaynakları ile bunu destekleyerek gelir dağılımını, kişisel gelir dağılımını düzeltebilirsiniz. Ama Türkiye'de eğer bu ikisi gelişmiş ülkeler gibi denk düşmüyorsa, benzer veya aynı tedbirlerle gelir dağılımını daha fazla da bozabilirsiniz. Türkiye'de kaç kişinin asgari ücret düzeyine göre ücret geliri kazandığı belli olmayan bir tarım kesimi var. Tarımda çalışanların asgari ücret düzeyine göre ücret geliri elde edip etmedikleri de belli değil. Eğer 2-2,5 milyon civarında sendikali işçi varsa, sigortalı işçi sayısı 2-2,5 milyon, eğer Türkiye'de çalışan emek kütlesi bu kadar değilse, acaba sadece sendikali işçilerin ücretlerine zam yaparak kişisel gelir düzeyini düzeltebilir misiniz? İster misiniz daha çok bozarsınız? Bu kapsama girmeyen kişilerin nispi durumunu milli gelir içinde daha çok bozuyor bir duruma girebilirsiniz. Bunlar hep mümkün şeylerdir. Onun için araştırmasını yapmak lazımdır.

GÖNENSAN — Yalnız, aile gelirini bir tarafa bırakırsak, ücretlerin artış temposu, maaşların artış temposu ile fiyatların artış temposu arasında büyük fark oldu. Mutlak geriye gidiş var, endekslere bakarsanız. Eğer tarımda da mutlak geriye gidiş var ise, bunun toplamı büyük bir rakama varır. Mesela bakın şu anda bir hesap yapsak, 1980 öncesine GSMH'da % 25 pay alan tarım 1986 senesinde % 18'e düşmüştür. Şimdi GSMH'daki reel büyümeyi de biliyo-

ruz, 1980 ile 1986 arasında. Birleşik faiz ile hesaplıyorsanız, yüzde kaçtır aşağı yukarı yıllık ortalama büyüme hızı?

DEMİRGİL — % 4 civarında oluyor ortalama.

GÖNENSAY — % 4 kere 6 eşittir % 24 oluyor. Yani 6 yılda % 24 bir reel büyümeye karşılık tarımın nispi payında aşağı yukarı yarıya yaklaşan bir düşme var. Demek ki reel durum geriye gitmiştir. Çünkü pay azalmış ve pasta payın azalması oranından daha fazla oranda büyüyememiştir. Dolaylı bir hesap ama, mutlak geriye gidişin var olduğunu gösteren göstergeler çok.

ALKİN — Bir de şöyle bir hesap yaparsak Sayın Günensay, tarım kesimi ortalama olarak son 20 yılda % 2,7 oranında mı büyüdü?

DEMİRGİL — % 3,2 oranında büyüdü.

ALKİN — Ya tarımsal nüfus bu hızla büyümüyorsa ne yapacağız? Böyle de bir hesap var.

DEMİRGİL — Tarımsal nüfus, eğer elimizdeki resmi verilere göre hareket edersek, hafiften 9 milyon civarından aşağıya doğru indi.

ALKİN — O zaman tarım alanında yaşayanların durumu nispi olarak düzeldi, bozulmadı ki. İşte onun için gelir dağılımı analizleri çok şaşırtıcı olabilir.

DEMİRGİL — Şimdi müsaade ederseniz biraz da partiler arası ve zaman içinde değişmelere bakalım. Başka partilerin iktidarda olduğu 1974 - 1975 - 1976 yıllarında o partiler, hangileri ise, aşırı bir tarım destekleme politikası izlemişler ve o dönemde tarım ile sinai ürünler arasındaki fiyat paritesi % 120'ye kadar yükselmiştir. Turgut Özal iktidarı zamanında bu % 120 parite bugünler-

de % 60'a kadar inmiştir. İç ticaret hadleri tarım aleyhine hızla dönmüştür.

AKGÜÇ — Ama bu sadece Turgut Özal'ın politikası değildir. 1980 sonrası politika böyledir.

DEMİRGİL — Turgut Özal'ın Başbakan veya ekonomiye hâkim olduğu devre olarak alıyorum ve diyorum ki: 1975 - 1976 - 1977'de kimler iktidarda ise tarım lehinde aşırı bir politika izlemişlerdir. % 120'ye yükselmiş olan parite son yıllarda % 60'a kadar inmiştir.

AKGÜÇ — Yalnız bu yıl bir miktar yükselmiştir, seçim yılı olması nedeniyle. Tarım ürünleri fiyatı, sanai ürünleri fiyatından biraz daha hızlı artıyor. Yılın ilk dokuz ayında DİE'ye göre tarım ürünleri fiyatında artış % 27,1; imalat sanayiinde ise % 25,7'dir.

DEMİRGİL — Bu aylarda desek daha doğru olur. Nitekim çift maaşla bizlerin de geliri Ekim'de artmıştır.

GÖNENSAY — Bu sizin dediğiniz büyük bir kötüleme, iç ticaret hadlerinde.

DEMİRGİL — Evet öyledir.

GÖNENSAY — Bunu ancak çok yüksek bir verim artışı telafi edebilir. Çok büyük verim artışı olursa, bunu da telafi edip gene onları daha iyi duruma getirebilir iddiaları var. Ancak böyle bir verim artışı olduğunu söyleyemeyiz.

ALKİN — Mesela bu yıl buğdayda üretim geriledi.

AKGÜÇ — Ben bir noktaya dikkatinizi çekeyim. 1986 fiyatları ile, bir de cari fiyatlarla GSMH'nın sektörel dağılımını karşılaştıralım. Göreceğiz ki tarımın 1968 fiyatlarıyla payı, cari fiyatlarla payından çok farklı. 1968 fiyatlarına göre tarımın

GSMH içindeki payı % 19,6; cari fiyatlarla ise % 16,5. Bu da bir gösterge. Tarımın izlenen politikalardan oldukça zarar gördüğünü ortaya koyuyor.

GÖNENSAY — Yalnız nispi değil, bundan mutlak neticesi de çıkar.

ALKİN — Yalnız bundan gelir dağılımı yargısı çıkarmak için çok dikkatli olmak lazım. Amerika'da % 3'e düştü, tarım kesiminin milli gelirdeki payı. Yani doğrudan doğruya milli gelirdeki paya bakmamak lazım. Orada çalışanların sayısı önemli.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, ben milli gelirdeki paya bakmıyorum. O düşebilir. Ben sabit fiyatlarla pay ve cari fiyatlarla payı mukayese ediyorum.

ALKİN — Şimdi gelir dağılımını düzeltmede en önemli sonuç kişisel gelir dağılımını düzeltmek değil mi? Amacımız odur. Ailelerin refahını düzeltmektir. Yoksa üretim faktörlerinin nispi dağılışı ayrı bir olaydır. Ama Batı'da ikisi denk düştüğü için, genellikle üretim faktörlerinden kötü durumda olanın durumunu düzelterek ailelere göre kişisel gelir dağılımını iyileştirmek mümkündür. Şimdi önemli olan odur. Ama tarım kesiminin payı düşüyor milli gelir içerisinde.

AKGÜÇ — Ancak, çalışan nüfus içerisindeki payı % 60 dolaylarında.

ALKİN — Aslında şu iki durum karşısında benim mantığım durdu. Tarım kesimi son 20 yıldır ortalama % 2,7 büyüyor. Ama tarım kesiminde çalışanların sayısı giderek azalıyor.

AKGÜÇ — Bu azalış çok belirgin değil.

ALKİN — Köyden şehire göç var.

AKGÜÇ — Var ama yani onun da yerine yenisi geliyor. 9 milyondan fazla aşağı inmiyor tarımda çalışan işgücü.

DEMİRGİL — 9 milyon civarında diyebiliriz. Orada da fazla iddialı davranmayalım.

AKGÜÇ — Tarımın ulusal gelirde payı sabit fiyatlarla ayrı cari fiyatlarla ayrı. Bu karşılaştırma göreceli fiyatların tarım aleyhine geliştiğini, açıkçası iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine geliştiğini ortaya koyuyor.

izlenen iktisat politikaları biraz da demokratik süreçle ilgilidir ve oy sağlama amacına yöneliktir; sadece yüksek kalkınma hızı hedeflendiğinde, diğer dengeler bozulur; dengeli ve bilimsel bir politika uygulandığında, türkiye için % 5,5'lik kalkınma hızı yeterlidir

DEMİRGİL — Eger müsaade edilirse, biz burada başka bir noktadan hareket edelim. İzlenen iktisat politikasının biraz da demokratik süreçle ilgili olduğu ve oy sağlama politikasının bir sonucu olduğu kanaatindeyim. Fakat açıklamalarımızdan, o anlaşılıyor ki, burada çeşitli sosyal grupların reel satın alma güçlerini artırarak oy sağlama yerine, daha ziyade çeşitli bölgelerde yoğun kamu

yatırımları yoluyla oy sağlama politikasına gidilmiş ve aşağı yukarı bütün bu saydığımız güçlükler ve bir yerde bozukluklar bunun sonucunda ortaya çıkmıştır. Açıkçası dengeli, daha iddiasız bir kamu yatırımı politikası, altyapı yatırımları politikası izleneceğine, aşırı bir kamu yatırım politikası izlenmiş, birçok şeylerin bir an önce yapılması istenmiş ve bütün bunlar bir dereceye kadar oy sağlamak gayesiyle yapılmıştır. Onun için öbür boyut, yani çeşitli sosyal gruplara daha büyük bir reel

PROF. DR. DEMİR DEMİRGİL

gelir sağlayalım ve oyları öyle alalım yerine, büyük yatırımlar yapalım ve bu yatırımlarla kitleleri etki-leyelim politikası izlenmiştir kanaatindeyim. Onun için atılan bütün adımlar buna uygun olarak yapılmıştır.

Açıkçası son 4 yılda, yani Özal politikasının bilfiil cari olduğu bu 4 yılda kalkınma hızı ortalama % 6,5 tur. Bu ortalama aslında diğer birçok iktisat politikası gayelerinin

aleyhinde olmak üzere sağlanmıştı. Bazı arkadaşlarımız, efendim % 2,5' luk bir nüfus artışına iş yaratmak için elbette ki yüksek büyüme hızı sağlanmalıdır, diyor. Ama bunun bir derecesi vardır. Biliyorum, % 7-8-9'luk kalkınma hızları daha çabuk sonuç verir. Ama geriye kalan diğer dengeler bozulur. Burada önümüzdeki 3-5 yılda tavsiye edebileceğimiz politika, biraz daha iddiasız bir büyüme politikasının izlenmesidir. Çünkü % 6,5'luk büyüme hızı yüksek bir enflasyon yaratmaktadır. «Peki, alternatifin var mı?» diye sorabilirsiniz. Evet, % 5,5'luk bir kalkınma hızı. Yabancılar da bunu tavsiye ediyorlar, ben de tavsiye ediyor vaziyetinde gözükiyorum. Bana bu hız makul görünüyor. Türkiye ekonomisi daha yüksek bir kalkınma hızına müsait değildir. Daha iddialı büyüme hızları büyük darboğazlar yaratmaktadır. Daha Türkiye ekonomisinde arz esneklikleri sağlanmış değildir. Her ne kadar sanayide kapasite kullanımını % 62'lere % 72'lere çıkmışsa da, önümüzdeki yıllarda bunun bir sınırı geleceği açıktır. Kaldı ki geçmiş 4 yılda, biraz da kamu iktisat politikalarının etkisi altında, özel sektör yatırımları büyük çapta gerilemiştir. Her ne kadar 1986 ve 1987 yıllarında konut yatırımlarından dolayı bir kıvılcama görülmüşse de, üretken özel yatırımlar henüz istenen seviyeye çıkmamıştır. Bu da aynı şekilde kamu iktisat politikalarının bir sonucudur.

Büyük bir kalkınma hızı sağlamak, onun için kamu harcama politikalarını yüksek tutmak, üstelik yanlış bir vergi politikası izlemek, sonuçta iç borçlanmada büyük artışlara yol açmıştır. Yetersiz bir vergileme ile birlikte yüksek kamu harcaması karşısında iş, iç borçlanmaya kalmıştır. Dış borçlanmayı bir an için dışarıda tutalım. İç borçlanmayı sağlamak için, o da sınırlı olduğundan, iç borçlanma için yüksek faizler dev-

let tarafından yaratılmıştır. Devletin yüksek faizle özel tasarrufları çekmesi, özel kesimin borçlanma kapasitesini büyük çapta geriletmiştir. Kamu kesimi, yatırım için, günlük ihtiyaçları için para piyasalarından borçlanma yoluna gitmeye devam etmektedir. Fakat yatırım için uzun vadeli borçlanmaya gitmemektedir.

Bu duruma bakarak bir yerde mevcut iktidarı biraz da aşırı bir devletçilikle itham etmek yerinde olur kanaatindeyim. Açıkçası kamuya daha fazla gelir, daha fazla borçlanma sağlayan bir model karşındayız. Halbuki bu iktidarın iş başına geldiği zamanki iddiası özel sektör yoluyla kalkınmayı sağlamaktı. Liberal bir ekonomi politikası izlenecek ve özel sektöre ağırlık verilecekti.

Bunların olmadığı kanatindeyim. Çözüm nedir? Kim iktidara gelirse gelsin, bir kere iktisat politikası karışımını ilmi ve dengeli bir şekilde yapmak mecburiyetindedir. Bu, muhtemelen daha düşük bir kalkınma hızı gerektirecektir. Evet daha düşük bir büyüme hızı, kısa dönemde daha az istihdam yaratacaktır. Benim kanaatime göre son 4 yıldaki istihdam artışı oldukça yüksektir. Her ne kadar işsizliği ortadan kaldırmadıysa da, özellikle inşaatte meydana gelen patlama, özel sektörde % 72'ye varan kapasite kullanımı, daha fazla istihdamaya imkân vermiştir. Bu itibarla hizmetler ve imalat sektörü toplamı alınır ve verilen rakamlar doğru ise, son 4 yılda oldukça olumlu bir istihdam artışı sağlanmıştır. Bu elbette işsizliği ortadan kaldıracak büyüklükte olmamıştır. Ama ortaya başka şekilde iddialar atmak da fazla iddialı bir davranış olur.

ALKİN — Ben de aynı şeyi düşünüyorum. Şimdi siz hükümet edunuz. İşsizlik sorununu da biliyorsunuz. Ve gayet iyi biliyorsunuz ki, kamu yatırımlarına ve özellikle altyapı

yatırımlarına ağırlık vermezseniz, bu işsizliği masetmenize imkân yoktur. Özel sektöre istediğiniz kadar yol verin, özel sektör projeleri üretkendir ama, işsizlik massedici değildir. Ama işsizliği azaltmaya yönelik politika yürüttüğünüz zaman, altyapı yatırımlarını sürekli yapmanız lazım. Çünkü üretken yatırımlar sürekli istihdam sağlıyor, altyapı yatırımları ise geniş çapta olmakla beraber geçici istihdam sağlıyor. Bu nedenle işsizlik sorununu hafifletmek için altyapı yatırımlarını sürekli yapmak gerekiyor. Bu işin çıkmazı da bu. Sonuçta dönüp dolaşıp yine % 2,5 nüfus artışına geliyoruz, farkında iseniz.

DEMİRGİL — Bir dereceye kadar evet. % 2,5'lük nüfus artışının çeşitli iktisat politikası amaçlarına etki yaptığı, yani büyüme hızının yüksek olmasını gerektirdiği, istihdam artışının yüksek olmasını gerektirdiği açık.

ALKİN — Hızlı nüfus artışı bütün politikaları bozuyor, saptırıyor.

AKGÜÇ — Yalnız ben itiraz ediyorum burada. Bir kere kamu yatırımları çok akıllıca yapılmıyor, görüyoruz. İkincisi, vergi gelirleri ile değil, iç borçlanma yolu ile ve Merkez Bankası kaynakları ile finanse ediliyor.

ALKİN — Sadece işsizliği massedici yatırımlara önem veriliyor.

AKGÜÇ — Ama hem işsizliği massedebilir hem de yararlı yatırımlar yapabilirsiniz. Bu ikisi birbirleriyle çelişir durum değil.

DEMİRGİL — Benim söylemek istediğim, iktisat politikası karışımı, iktisat ilminin esaslarına ve gerçekçi iktisat politikası unsurlarına uygun olarak yapılsın. Açıkçası, bazı kamu altyapı yatırımlarının ertelenmesi gerekmektedir. Çeşitli projeler ara-

sında bir seçim yapmak ve ayağını yorganına göre uzatmak lazımdı. Kamu yatırımları için para basma bir, dış borçlanma iki ve iç borçlanma üç; bu kadar iddialı gidilmemelidir. Bütün bu yatırımlar, en azından fiyat istikrarını, neredeyse ilelebet diyeceğim, uzun dönem fiyat istikrarını feda etmek pahasına olmaktadır.

% 2,5'lik nüfus artışı ekonomiyi yönetmeyi zorlaştırır; ancak, bu durumun enflasyonu kaçınılmaz kıldığı görüşü bir aldatmacadır; sorunlar, kaynak yaratmayan enflasyonla çözülemez; sadece para basarak ekonomide bir sonuca varılamaz

ALKİN — Bu kadarı yapıldığı halde istikrar bozuluyor, denge bozuluyor, % 6,5'lük büyüme hızı yüksek diyoruz; ama ancak bu büyüme hızında işsizlik olduğu yerde saymaya başlamıştır. Peki ne yapacağız? Düşünün, karşımızda bir proje paketi var. 10 tane 50 milyarlık özel sektör projesi. Bunlar diyelim ki 1000'enden 10 bin kişiye istihdam sağlayacak, ama sürekli sağlayacak. Öbür tarafta işsizlik, acil bir sorun olarak karşımızda. Bu 500 milyar lırayı tek bir altyapı projesinde kullanıyoruz ve 80 bin kişiye birden istihdam sağlıyoruz. 3-4 sene boyunca. Şimdi burada çeşitli seçenekler var.

GÖNENSAY — Ben buna katılmıyorum. Gidip de işi bu köşeye tıkamaya şiddetle karşı çıkıyorum. % 2,5 nüfus büyümesi olması, ekono-

mik politikaların idaresini zorlaştırır, şüphesiz. Ama % 2,5 nüfus artışı var diye enflasyon da kaçınılmazdır dersek, ben buna kesinlikle katılmıyorum. Çünkü enflasyon hiçbir şeyi halletmez ki. Çünkü enflasyon bir aldatmacadır, enflasyon bir kaynak yaratmaz ki. Siz o % 2,5 artan nüfusu aldatıyorsunuz, para basarak. Hiçbir neticeye varamıyorsunuz. Onun için bunun düşünülmesi lazım, enflasyon bir çözüm değil.

ALKİN — Belki ben iyi anlatamadım, enflasyon kesinlikle bir çözüm değil. Aynı fikirdeyim.

AKGÜÇ — Ben % 6,5 büyürüz ve enflasyon da bu düzeyde olmaz diyor. İki hususta iddialı konuşabiliriz. İlki vergicilik alanında, Türkiye'de vergi politikasında yapılacak çok şeyler var.

ALKİN — O zaman özel sektöre yatırım hiç yaptırılmazsınız.

AKGÜÇ — Hayır efendim, kimden vergi alacağız? Rantiyeden vergi alacağız, menkul sermaye iradı sahibinden vergi alacağız. Ayrıca gereksiz vergi iadelerini kaldıracamız. Vergi iadesi bugünkü hayali ihracat olayını yaratıyor. En az bir trilyona yakın bir kaynak, sözde ihracatçılara aşıktan aktarıyor.

GÖNENSAY — Bir de hiç vergi alamadığın kesimlerden vergi alacaksınız.

ALKİN — Bence de yol o. Aynı adamlardan daha fazla vergi alınmalı.

AKGÜÇ — Zaten bugün bazı adamlardan hiç vergi alınmıyor veya çok düşük oranda alınıyor. Mesela, mevduat sahiplerinden % 10 vergi alıyorsun, bunu adamın beyannamesine de koyduruyorsun. Kâr payında vergi sıfır. Niye döviz tevdiat hesapları artıyor? Çünkü bugün döviz tevdiat hesaplarında vergi sıfır.

Devlet tahvillerinde, Hazine bonolarında vergi sıfır. Değer artışlarında vergi sıfır... Herşeyi nüfus artışına bağlamayalım, uygulanan politikalar da hatalı, bunlara neden oluyor.

ALKİN — Mevduat akışı azalması, döviz tevdiat hesabından millet parasını çekmesin, diye bu tavizleri veriyorlar.

AKGÜÇ — Belli gruplara sürekli ödün verirseniz, herkes ödün ister.

GÖNENSAY — Aşırı kamu harcamaları yapılması bir modeldir. Bence sakat bir modeldir, ama oy potansiyeli olan bir modeldir ve onun için uygulanmıştır. Bunların istihdamı artırıcı tarafının rasyonel olduğu düşünülse dahi, bu kamu projelerinde en fazla istihdam yaratanlar seçilmemiştir; böyle bir durum yok. Ve bu projelerin ekserisi istihdama asgari katkı yapan projelerdir.

AKGÜÇ — Gerçeği söylemek lazım. Bizde proje seçimi laftadır. Ciddi bir konu olarak görülmez.

GÖNENSAY — Ayak üstünde karar verilir. Bir plan ve program yok ki.

AKGÜÇ — Bir de şu var. Aynı para ile siz bazı işleri çabuk bitirebileceğiniz halde, binlerce projeye dağıtıyorsunuz. Hemen her yöreye, her ile, her ilçeye bir iş yapmak zorunda hissediyoruz kendimizi. Tabii elimizdeki olanakları binlerce projeye dağıttığımız zaman, tesis süresi son derece uzuyor ve devreye sokamıyoruz projeleri veya çok gecikme ile devreye sokabiliyoruz.

DEMİRGİL — Yalnız bir itirazda bulunacağız. Geçmiş dönemlere kıyasla bu dönemde dikkati çeken olumlu taraf, projelerin süratle götürülmesidir.

ALKİN — Ve bu sizin söyledikleriniz, ilk defa olarak bu iktidar döneminde yapıyor.

GÖNENSAY — Yalnız müsaade ederseniz birşey ilave edeceğim buna. Projeler süratle bitiriliyor, projelerin bitirilmesi yanında proje kararları da aynı süratle veriliyor. İşte orada plansızlık ve programsızlık var. Gece proje düşünün ve sabah erken kalkan, projesini hükümete kabul ettiriyor ve proje uygulanmaya başlıyor; işte bu sakat.

DEMİRGİL — Proje kabul ettirmekten ziyade Başbakan'ın kafasındaki projeler dışarıya çıkıyor denilse daha iyi olur. Teklifi Turgut Özal veriyor, projeler ona göre hazırlanıyor. Proje teklifi diye ortaya çıkarırsanız, fazla demokratik olur.

AKGÜÇ — Sayın Demirgil, yalnız bazı projelere hız veriliyor. Hep sine değil. Türkiye'de sürüncemede kalmış o kadar çok proje var ki.

ALKİN — Ama her köye, kasabaya yatırım dağıtma diye bir şey yok ki.

AKGÜÇ — Var efendim, işte haberleşme yatırımları, işte bazı hizmet yatırımları.

ALKİN — Ama ona mecbursunuz, Sayın Akgüç.

AKGÜÇ — Yatırımlarda öncelik sorunu önemli. Neye öncelik vereceksiniz? Ben önceliklerin akılcı olduğu kanısında değilim. Şu konuya da tartışmaya getirmek istiyorum. Türkiye'de büyüme hızına da pek inanmıyorum. Bunu da tartışmalıyız. Gayet basit olarak Türkiye'de yatırımlar artmış mı? Kendi verdikleri rakamlara bakıyoruz. Ulusal gelire oranı artmıyor. Son senede % 21 civarında.

DEMİRGİL — % 22 civarında.

ALKİN — % 18'den % 22 civarına çıktı.

AKGÜÇ — 1979 yılında yatırımların GSMH'ya oranı % 22 idi. Da-

ha sonra % 18'e düştü, bu sene programa göre gene % 22. Ama bu yıl % 22 olacağı çok şüpheli. Çünkü bu seneki rakamlar, devlet yatırımlarına baktığımız zaman, devlet harcamaları içinde yatırımların payı düşmüş ve bankaların verdikleri orta vadeli kredilerin artış hızı yavaşlamış.

ALKİN — Özel sektörde zaten Mayıs ayına kadar hiç yatırım yok. Ancak Haziran'da patladı.

AKGÜÇ — Görülüyor ki yatırımlarda çok büyük bir sıçrama yok. Ancak 1979 yılı düzeyine geldik.

ALKİN — Ama bir puan koyuyor büyüme. Dört puan yükselme, bir puan artırıyor büyüme hızını.

yoğun altyapı yatırımlarının büyüme üzerindeki olumlu etkileri ancak iki-üç yıl sonra görülebilir; devletin aşırı borçlanması, faizleri yükseltmiştir; bu durumda özel sektörün uzun tesis dönemli yatırımlara girmesi olası değildir

DEMİRGİL — Ben 1979'u değil, 1980 ile 1984 arasındaki % 18 civarında olan yatırım GSMH oranını esas alıyorum. Ve enflasyonu biraz da oraya bağlıyorum. 1986 ve 1987'de büyük bir yatırım patlaması olmuştur. Onun için orada Sayın Akgüç'den biraz ayrıyorum.

ALKİN — Büyüme hızına bir puan sadece o ilave etti. Yani kapasite kullanımındaki artışa ek olarak.

AKGÜÇ — Ben bitireyim müsaadenizle, yatırımlarda düzey nihayet 1978-1979 düzeyidir. Bir şey daha ekleyeyim. Şimdi biz imalat sektörüne yatırım yapmıyoruz, bakın yatırımların dağılımına, hizmet sektörüne yatırım yapıyoruz. Hizmet sektörü ve altyapı yatırımlarında sermaye hâsıla katsayısı yüksek değil midir? Yüksek olduğuna göre, nasıl olur da büyüme hızı aynı yatırım hacmi ile artabilir? Kısa sürede kapasite kullanım oranlarındaki değişime nedeniyle, büyüme hızında oynamalar olabilir, ama uzun vadede Harrod-Domar modeli bir gerçeğin ifadesidir. Büyüme hızı, sermaye hâsıla katsayısı ile yatırım hacmine bağlıdır.

DEMİRGİL — Efendim, bugünkü enflasyon ve önümüzdeki birkaç yılda olacak olan enflasyonla bir yerde altyapı yatırımlarının büyük çapta artmasının, 1991 ve izleyen yıllarda direkt ve indirekt etkilerini, imalat sanayi üzerinde de diğer sektörler üzerinde de göreceğiz. Onun için çok kritik bir durumdayız. Altyapı yatırımlarının bu kadar yoğun olmasına rağmen bunların üretim üzerindeki etkileri henüz çok düşük düzeydedir. Yatırım yapıyoruz ama üretime kaskısı bugün yoktur, muhtemelen 2 veya 3 sene sonra bunların direkt etkileri, büyüme hızı üzerindeki etkileri görülecektir. İzlenen politika ile yatırımların nispi ağırlığı altyapı yatırımlarına kaydırılmıştır. Ve burada özel sektöre gerekli hız verilmemiştir. Büyük çapta devletin borçlanması faizleri yükseltmiştir. Bu yüksek faizlerde özel sektöre yatırım için ancak otofinansman yolu açık kalmaktadır. Özel sektörün bu kadar yüksek faizlerle borçlanıp büyük çapta uzun tesis dönemi olan yatırımlara girmeleri muhtemel değildir.

GÖNENSAY — Benim de başında işaret etmek istediğim temel stra-

teji hatası işte buydu. Onun için ben burada sizinle % 100 aynı kanaatteyim.

ALKİN — Bunların stratejisi, «önce altyapıya yüklen, altyapı iki üç sene sonra özel sektörü de peşinden sürükleyecek» stratejisidir. Doğru mu, yanlış mı? İleride ortaya çıkacak göreceğiz.

DEMİRGİL — Fakat 2-3 yıl müddetle enflasyon üzerinde de bunun etkisini göreceğiz, tabii büyüme hızını da bu sürede düşürecektir.

AKGÜÇ — Sermaye/hâsıla oranı çok yüksek yatırımlara giriliyor, yatırım hacmi de o oranda artmıyor; büyüme hızının gelecek yıllarda düşmesi gayet doğal.

DEMİRGİL — Bizi kurtaran nedir? Ortalama sermaye/hâsıla oranının düşük olması kurtarıyor bizi. Açıkçası 1980'lerden önce yapılmış, kurulmuş olan kapasite kurtarıyor bizi.

türkiye'de döviz kuru politikası ne olmalıdır? döviz kurunun belirlenmesinde tam bir serbestiye gidilebilir mi? döviz kurunda biri resmi, diğeri serbest piyasa olmak üzere ikili bir politika izlenebilir mi?

GÖNENSAY — Kapasite kullanım oranının yükselmesi, düşük kapasiteden tam kapasiteye doğru çıkılması.

DEMİRGİL — Evet, kapasite kullanımının yükselmesi kurtarıyor bizi bu günlerde. Yoksa bu yüksek İCOR

yani marjinal sermaye/hâsıla oranları ile büyüme hızı çok düşük olurdu. 1986-1987 yıllarında marjinal sermaye/hâsıla oranı yükseldi.

AKGÜÇ — Yüksek marjinal sermaye/hâsıla oranı, gelecek yıllarda ortalamayı da yukarıya çekecektir. Şimdi bir sorun daha var. Bunu da dilerseniz tartışalım. Bu da şu: Türkiye'de döviz kuru politikası ne olmalı? Döviz kurunun belirlenmesinde tam bir serbestiye gidebilir miyiz? Türkiye'nin izlemesi gerekli kur politikasını belirlemek önümüzdeki dönemde çok önemli. Bugün olayı şöyle görüyorum. Siz bugün doları en azından 1200 - 1250 liraya ekonomiyeye mal ediyorsunuz. İhracatçıya çeşitli teşvikler veriyorsunuz. Ve ithalatçıya döviz maliyetinin altında veriyorsunuz. Sonuçta siz kimi teşvik ediyorsunuz? İthalatçıyı teşvik ediyorsunuz. Çünkü ekonomiyeye maliyeti 1250 lira olan döviz ithalatçıya 1000 liraya veriyorsunuz.

GÖNENSAY — Ayrıca da açık bir finansman kaynağı ile bu marjı karşıyorsunuz.

AKGÜÇ — Aradaki farkı bütçeden sübvansede ediyorsunuz. Benim önerim bu sübvansiyonu vermeyelim. İthalatçıyı yahut ithal mal kullanıcıları niçin sübvansede edelim?

ALKİN — İthalattan fon ve vergi alınmıyor mu?

AKGÜÇ — Alınıyor ama, bizim fon dediğimiz bu tür vergilerin payı bütçe gelirleri içerisinde % 4'e kadar düştü. Dış ticaretten alınan vergilerin bütçe gelirleri içindeki payı giderek düşüyor.

GÖNENSAY — Burada ben sizinle aynı kanaattayım. Gerçekte bütün bu sistemi değiştirmek lazım. Senelerden beri bunu ifade ederiz, uğraşırız, söyleriz; «Bu yanlışır.» de-

riz. Bunun bir tek kurda, rasyonel bir kurda birleştirilmesi lazımdır. Aradaki farkın giderilmesi gerektiğini ifade ederiz. Ondan sonra, eğer gümrük vergileriyle ve diğer tedbirlerle muayyen bir koruma yapılacaksa, o muayyen koruma tespit edilmelidir. Tedrici olarak da o koruma azaltılmalıdır. Zaten AET'ye giriş dolayısıyla bu koruma azaltılması olacaktır, ama böyle fon koyarak fon kaldırarak değil; bu, Liberalizmde istikrar diyebileceğim bir şekilde yapılmalıdır. Açıkça nereye gideceğini, nereye gittiğini gördüğümüz istikrarlı bir liberasyon içinde koruma ve korumada tedrici azalma olmalıdır. Kur politikasına gelince... Kurda acaba bir serbesti olur mu?

AKGÜÇ — Benim önerim şu. Acaba kurda ikili bir politika izleyebilir miyiz? Yani bir zamanlar Belçika'nın yaptığı gibi. Bir resmi döviz piyasası, bir de serbest piyasa... Resmi piyasada diyebiliriz ki, bankalar kendi döviz gelirlerinin % 25'ini % 30'unu Merkez Bankası'na belirli bir fiyat üzerinden satacaklar. Merkez Bankası bu dövizleri kamunun dış borç ödemelerinde ve önemli bazı güdülerin ithalatında kullanacak... Döviz girişlerinin % 70 — % 75'i de serbest fiyatla, yani bankalar ne fiyat veriyorlarsa o fiyat üzerinden alınsın ve satılsın.

ALKİN — Peki bankalar bu Merkez Bankası'na satacakları % 25'i kaç liradan alacaklar?

AKGÜÇ — Kendi belirleyecekleri fiyattan...

ALKİN — Peki zararına mı satacak?

AKGÜÇ — Hayır, o aradaki farkı ithalatçıdan alacak. Eğer arada bir fark doğuyorsa. Merkez Bankası bu iki pazardaki kur arasında önemli fark olduğu zaman, ya piyasa-

ya müdahale etmeli veya müdahale ile birlikte resmi kuru yükseltmeli.

GÖNENSAY — Ama başka bir şeyi düşünmüyorsunuz. İthalat rejimi bugün olduğu gibi mi kalacak?

AKGÜÇ — Hayır, tabii ithalat rejimini de rasyonalize etmek lazım.

GÖNENSAY — Rasyonalize edeceksiniz ama ithalatı tamamen serbest bırakacak mısınız? İthalatı da görünmeyen işlemleri de serbest bırakacaksınız diyelim, sermaye hareketlerini serbest bırakmayacaksınız muhtemelen. Tam bir konvertibilite getirmeyeceksiniz. Yoksa getirecek misiniz?

AKGÜÇ — Tam bir konvertibiliteye geçmemiz şu aşamada olanaksız. Kurun belirlenmesinde tam serbestiye geçsem dahi, bu konvertibilite demek değil. Konvertibilite ayrı bir olay.

GÖNENSAY — Evet değil. Bunu tespit edelim. Kurun serbest piyasada oluşması konvertibilite değildir, konvertibilite başka bir olaydır. Yanlış anlaşılıyor Türkiye'de. Konvertibiliteyi bir tarafa bırakırsak, kurun serbest piyasada oluşması, tabii akılcı, rasyonel bir şey. Çünkü bakın bugün ne yapılıyor? Kur bir formüle bağlanıyor. Bu formüle bağlı olarak dışardaki enflasyon içindeki enflasyon, dolar ve mark paritesinde değişmeler, kur bu üçlü veya dörtlü bir mekanizmaya bağlanmış durumda ve onun üzerinde kayıp gidiyor. Halbuki Türkiye'de bu arada kuru etkileyecek bir sürü değişiklikler oluyor. Mesela ithalatta kotalar kalkıyor, fon konuyor, fonlar iniyor, teşvikler getiriliyor. Bütün bunlar bir arz-talep yaratıyor dış ticarete. Dolayısıyla kura yansımaları lazım. Halbuki kur sadece enflasyon farklarına göre belirleniyor. Hiç bunların bir tanesini bile dikkate almıyor. Onun için kurun

bugün Merkez Bankası'nca tespit edilmiş sistemi yanlış. Yanlış olmaması da mümkün değil.

ALKİN — Serbest olması lazım.

devletin para arzını kontrol edebilmesi için, kamu kesimi finansman dengesini sağlaması zorunludur; bu durumda merkez bankası bağımsızlığına kavuşur ve rasyonel bir para politikası yürütebilir; böyle olunca da döviz kurunu ve faizleri serbest bırakabilir

GÖNENSAY — Çünkü diğer faktörleri kaale almıyor. Diğer faktörlerin etkisiyle de ortaya rasyonel bir döviz kuru çıkması için, bunun sizin önerdiğiniz biçimde, yaklaşık bu biçimde serbest bir şekilde oluşması lazım. Ama bunun için ne yapmak lazım? Aslında üç tane odak var. (1) Döviz kuru, (2) faiz, (3) para arzının kontrolü. Bunların hepsi birbirine çok bağlı. Bunların üçünü birden tutarlı bir şekilde kontrol edemezsiniz. Birini seçip, öbürlerini piyasada ona uymasına bırakmanız lazım. Bana sorarsanız, şahsen ben devletin para arzını kontrol etmesini isterim. Çünkü para arzı devletin tekelinde tuttuğu şeydir, para arzını rasyonel bir şekilde, istikrarlı bir şekilde tespit edebilirsek, faizi de döviz kurunu da rahatça serbest bırakabiliriz, hiç de bir şey olmaz. Fevkalade rasyonel çalışır.

ALKİN — Aynı fikirdeyim.

AKGÜÇ — Devletin de para ar-

zını kontrol edebilmesi için, kamu kesimi finansman dengesinin sağlanması zorunludur.

GÖNENSAY — Tabii tabii. Kamu kesiminin finansman dengesini sağlayacak ki, Merkez Bankası bağımsızlığına kavuşacak. O zaman Merkez Bankası rasyonel bir para politikası yürütebilecek. Konjonktüre, ekonominin ihtiyaçlarına göre, istikrarlı akıllı bir para politikasını ancak o zaman yürütebiliriz. Merkez Bankası para arzını kontrol edebildiği zaman, döviz kurunu da, faizleri de serbest bırakabilir.

AKGÜÇ — Burada ben bir şey daha ekleyeyim. Biz kamu kesimi finansmanını dengeleseک dahi, Sayın Demirgil'e katılıyorum, politik basıklar Merkez Bankası'nın diğer politikalarını etkileyebilir. Bakın bu yıl enflasyonun azmasında iki olay çok önemli. (1) Likiditenin çok genişlediği bir dönemde, mevduat munzam karşılıklarını % 10'a çektiler; ve böylece Merkez Bankası 600 milyarlık bir olanak yarattı bankacılık sistemine artı reeskont ve avanslarını da artırdı. Bakın Merkez Bankası'nın haftalık durumuna. Enflasyonun hızlandığı bir dönemde izlenen para politikası son derece tutarsız. (2) Kim ne derse desin bunlar seçimi çok önceden planladılar. Ve bu yıl tarıma önemli boyutta kaynak aktardılar. Bunu iki şekilde yaptılar. (i) TMO vasıtasıyla. Merkez Bankası kredilerinin çoğu bu sene TMO'ya gitti. (ii) Ziraat Bankası aracılığı ile de tarım kredilerini büyük ölçüde artırdılar. Merkez Bankası'nın tarım senetleri üzerine avanslarında önemli artış var. Her ne kadar erken seçim 6 Eylül'de açıklandıysa da, erken seçim kararı çok erken alındı. Anımsarsanız, bu durumu sezinleyerek 4-5 ay evvel de Banka Dergisi'nde seçim ekonomisi konusunu tartıştık.

GÖNENSAY — 28 Eylül 1986'da ara seçimlerden hemen sonra erken seçim kararı alındı.

AKGÜÇ — Bu karar alındı ve bir senedir de uygulanıyor. Ara seçimlerde kırsal kesimin ANAP'a oy vermemesi üzerine strateji derhal değişti ve Merkez Bankası kaynakları tarım kesimine kaymaya başladı. Bu gayet açık. Merkez Bankası kredilerinde bu durum gayet açık olarak görülüyor.

izlenen ekonomik politikalara ve 29 kasım 1987'de yapılacak olan erken seçime ilişkin, değişik görüşler ve ilginç öneriler

GÖNENSAY — Genellikle şöyle bir eleştiri oluyor. Muhalefet ne yenilik getiriyor, ne yenilik getirecek? Muhalefetin şu anda bir yenilik getirmesine lüzum yok. Bana sorarsanız, bu ekonomi politikasının çok başarısız tarafları, bunun da klasik çareleri var. O klasik çareler uygulanmamış. Onun için muhalefetin klasik çareleri göstermesi lazım. Yeniliğe ihtiyaç yok. Eğer iktidar ekonomide fevkalade başarılı olsaydı, o zaman muhalefetin bir yenilikle ortaya çıkması gerekirdi. Yeniliğe bence bugün iktidarın ihtiyacı var.

AKGÜÇ — Muhalefetin cesarete ihtiyacı var. Bence bugün Türkiye'de iktidara gelecek bir kişinin cesarete ihtiyacı vardır. Nedir bu cesaret? Bazı vergi tedbirlerini alabilme cesareti. Bu bir. İki, Merkez Bankası kredilerini kontrol etme cesareti; gereksiz hayali ihracata yol açan

dışsıtım teşviklerini kaldırmak, değişik bir kur politikası izlemek cesareti.

ALKİN — Seçim kampanyası sırasında muhalefet bunları söyleyebilecek mi?

AKGÜÇ — Bana kalırsa söylemesi lazım, Mademki demokrasi var; halkın her şeyi, her zorluğu bilmesi, ona göre karar vermesi lazım. Muhalefetin cesur davranması lazım.

ALKİN — Bunu söylersen oy kazanamazsın. Söylemeden yaparsan, o zaman da demokrasiye uymaz.

AKGÜÇ — Seçimden sonra gelecek hükümetin şu üç konuda çok cesur davranması lazım. Birincisi vergi politikası, ikincisi Merkez Bankası kredileri, üçüncüsü de döviz politikası...

ALKİN — Ama seçmene söylemeden olmaz. Şimdi muhalefetteki partilerin de şapkalarını önelrine koyup düşünmeleri lazım. Acaba, bütün bu tenkit ettiğimiz olaylara rağmen halk bu iktidarı başarılı görüyor mu, görmüyor mu? Eğer samimi olarak görmediğine inanıyorlarsa, sizin söylediklerinizin hepsini seçim bildirgelerine koyarlar ve kampanyayı öyle yürütürler. Ama seçim bildirgesine koyma, ondan sonra gel bunları cesaretle uygulamaya kalk, o da demokrasiye uymaz. Yani seçim bildirgesinde söylemediğin şeyi nasıl yaparsın? Vergileri artırmayacağım diyorsun, vergileri artıryorsun; olmaz öyle bir şey. Cesaretin varsa, aynen A.B.D.'de olduğu gibi, Demokratların yaptığı gibi, «Bu iş olmuyor, biz vergileri artıracacağız.» dersin. «Dış ticaret açığı böyle kapanmaz, bir himayeciliğe gideceğiz.» dersin. Bunları söylersin, böyle oy alırsan alırsın. Ama muhalefetteki partilerin. — Sayın Gönensay kusurumuza bakmasın, çünkü kendisi bu işin içine daha ye-

ni girdi — hâlâ iktidardan halkın gerçekten gayrimemnun olduğuna kanaat getirdiklerini sanmıyorum ben. Böyle bir tedirginlikleri, şüpheleri var.

GÖNENSAY — Böyle yaygın bir kanaat var. Yani halkın gayrimemnun olduğu kanaati var. Ben kendimi misal vereyim. Böyle olmasa ben politikaya girmeye kalkmazdım. Ben halkın gayrimemnun olduğunu zannettiğim için ve birtakım problemler olduğunu hissettiğim için siyasete giriyorum. Yoksa ben siyasete meyleden bir kişi değilim.

ALKİN — Siz azınlıktasınız şimdilik.

GÖNENSAY — Muhakkak azınlıktayım. Fakat şunu söylemek istiyorum. Halkın gayrimemnun olup olmadığını gösterecek en iyi şey seçimdir. Seçim çok mühim bir göstergedir. Çünkü seçim bir alarm sistemidir. Eğer haklıysak —yanılıyor da olabiliriz—, eğer gelir dağılımındaki bu aşırı bozulmalar doğru ise, seçim sisteminin bu alarmı vermesi lazım. Kim iktidara gelirse gelsin, seçimden bu alarmı alabilmesi lazım ki bunu düzeltebilsin. Benim endişem burada şu: Seçime eşit şartlarla gidilemez ise, seçimde söylenecek şeyleri halka yansıtacak eşit platformlara ve zamana sahip olunamaz ise, bu seçim belki alarm vazifesini görmeyebilir. Ben ondan çekiniyorum. Keşke bütün bu sualler kafamızda olmasa da hepimiz seçimin neticesinde evet alarm çaldı veyahut çalmadı diyebilsek. Şimdi seçim sonrasında dahi alarmın çalıp çalmadığını anlayamayacağımızdan korkuyorum.

ALKİN — Tabii halkın memnun olup olmadığını seçime girince anlayacağız. Ancak Sayın Gönensay, halka ileriki sorunları anlatmada sınırlamalar olabilir. Onda haklısınız.

Ama, gayrimemnun adama «Vallahi sen gayrimemnunsun.» demeye ne lüzum var. Bunu ona anlatmaya gerek yok ki. Zaten memnun değilse oy vermeyecektir. Ama ilerisi için konuşulabilir. «İşte bu politika, sizi şöyle söyle noktalara götürecektir.» denilebilir.

GÖNENSAY — Şunu demek istiyorum. Aşağı yukarı 7 yıldır, televizyon aynı şeyi söyledi. «Her şey çok iyi, memnunsunuz, daha da iyi olacaksınız.» dedi. Bunun şüphesiz bir propaganda etkisi var. Bunu küçümseyemeyiz. Ben onu diyorum, uzun süre ve yoğun propaganda etkisi altında insanlar belki de sağlıklı ovmeyizler. Bu tehlike de vardır.

AKGÜÇ — Benim gözlemim şu. Halk bu seçimde ANAP'a oy verse dahi bu onların memnun olduğunu göstermeyecektir. ANAP'a verilecek oy şunları gösterebilir: Seçmen gerçekte gayrimemnundur, ama muhalefete güveni yoktur. Muhalefet iktidara geldiğinde işlerin daha iyi olabileceğine güveni yoktur. «Ben gayrimemnunum ama, daha da kötü olabilirim.» diye düşünebilir. «Bugünü de arayabilirim» kaygısı ile ovmeyizler. İkincisi, dediğiniz gibi 7 yıldır vatandaşın beyni yıkandı, «Bugün sıkıntı içindeyim ama yarın için bu sıkıntıyı çektim.» diye düşünebilir. Bu iki etken çok önemli seçmen açısından. Özellikle ortada olan vatandaş için son derece önemli. Seçmen; «Durumu daha kötüye götürmüyeyim, çark bugün iyi veya kötü dönsün, yarın üzülgün birisi bir çömek sokarsa bu çark durabilir.» diye düşünebilir. Ayrıca; «Ben bugün sıkıntı çekiyorum ama yarın belki iyi olacak. ANAP değişirse, yarın daha iyi olma şansı da kalmayacak.» endişesine kapılabilir. ANAP'ın oyları bence memnun olmaktan değil, daha kötü duruma düşmek korkusundan kaynaklanabilir.

ALKİN — Şimdi bir durum var. Giderek her şey modernleşiyor. İngiliz seçim kampanyasına bakın. İşçi Partisi nerede hata yaptı? Muhafazakârlar nerede hata yaptı? Muhafazakârların taktiği, Güney İngiltere'de durumu düzelttiği için karşı taraf ne yaparsa yapsın oradan büyük çapta oy alacaktı. İşçi Partisi daha çok madencilerin bulunduğu orta bölgeye ve kuzey bölgeye hitap etti. Fakat güney bölgedeki o potansiyeli çok daha yüksek olduğundan, Muhafazakârlar seçimi kazandı. Ama İşçi Partisi de oylarını artırdı. Onu da kabul etmek lazım. Fakat hesap açıkça ortada. İngiliz İşçi Partisi, memnun olan adamlara gayrimemnuluk kampanyası yaptı. Mesela, vergileri artıracığını söyledi. «Vergileri artıracam.» diyerek Güney İngiltere'de oy alınmaz. «Yeniden konut politikasına gideceğim.» dedi. Oysa İngiltere'nin ortasından çizgiyi çekin, aşağıda öyle bir problem kalmadı. Sonra dediler ki; «Nükleer silahlardan İngiltere'yi arındıracağım.» Bu, İngiliz ahalisine en alerjik gelen konu. Solcusuna bile alerjik geliyor bu konu. «Militan sendikalarla daha yoğun dayanışmaya gireceğim.» dedi. Biliyorsunuz, İngiltere'yi sosyal ve ekonomik açıdan çok rahatsız etti, şu kömürçülerin, madencilerin grevi. Halkın büyük çoğunluğu çok zıdırıp çekti bu durumdan. Partilerin seçimde taktikleri ne olacak? Oy kazanma açısından son derece önemli.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, aslında bu bir pazarlama meselesi. Belli bir fikri pazarlıyorsunuz. Pazarladığınız görüşün müşterisi kim? Evvela bunu saptamak lazım. Herkes bir partinin müşterisi olamaz. Bir parti herkesi memnun edemez ve herkese de bazı şeyler veremez.

ALKİN — Zaten o zaman iktidara gelemeyiz.

AKGÜÇ — Bana göre sosyal demokratların müşterisi işçidir, emeklidir, aydınlardır, sanatkarlardır, küçük ve orta çaplı sanayicidir; politikayı ona göre yönlendirmek gerek. Kırsal kesime yönelik bir partinin, yani DYP diyelim, onun da politikası tarım kesimini destekleme, tarım kesimini tutma politikasıdır. ANAP gibi bir partinin politikası da daha çok ihracatçıya, ithalatçıya, büyük sanayiye, rantiyeye ve mevduat sahibine, spekülasyon yapana yönelik bir politikadır. Şimdi biz ne yapıyoruz? Herkese mavi bonzuk dağıtıyoruz. Ben buna karşıyım. Bir sosyal demokrat parti gayet açık söylemeli ki, «Ben rantiyeden vergi alacağım.» İşçiden % 25 — % 30 vergi alırken, menkul sermaye iratlarında maksimum vergi % 10'da kalmaz. Bunu açıkça söylemek lazım. Bence en iyi politika açıklıktır. Açıkça kime hitap edeceğini ve hangi fikri satacağını söylemektir. Müşteri kitlesini belirlemektir.

ALKİN — Ama o zaman hiç iktidar olamazsın. Bu ihtimal de var.

AKGÜÇ — O ayrı bir mesele. Ama bir parti görüşlerini benimseterek iktidar olursa, sağlam iktidar olur. Çünkü vatandaşa ne işler yapacağını açıkça anlatmıştır.

ALKİN — Şimdi asıl güçlük şurada. Ben kendi kanaatimi söyleyeyim. Tabii o yüzden de ANAP'lı gibi gözükiyorum. Ben, ANAP'a iktidarı kaybettirecek kadar çok sayıda oy sahibi vatandaşın gayrimemnun olduğuna inanmıyorum. Şu halde diğer partilerin kazanması için, durumundan memnun olanlara daha da memnun olacakları akılcı, yeni politikalar önermeleri lazım gelir. Yoksa sizin söylediğiniz gibi olursa, sosyal demokratların Türkiye'de ömür boyu iktidar görememeleri gerekiyor. Çünkü söylediğiniz kitleler oy potan-

siyeli bakımından küçük kitleler; öbür geniş kitlelere göre.

AKGÜÇ — Tarım işçisinin oyunu da alabilirlerse, neden olmasın? Siz sadece sanayi işçisini söylüyorsunuz, 2,5 milyon. Buna kamu kesiminde çalışan ücretlileri de katın; en az 1 milyon memur var bugün Türkiye'de, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile birlikte. Belki daha da fazla.

ALKİN — Ama o zaman tarım işçisine de bir şeyler söylemek lazım.

AKGÜÇ — Tarım işçisine de aynı şeyler vaat edilecek. Başka çare var mı? Sosyal demokratların hitap edeceği kitleler, tarım işçisidir, kömür işçisidir, sanayi işçisidir, emeklidir, küçük sanayicidir, bir de gelir dağılımı dolayısıyla durumu kötüye gitmiş olan kişilerdir. Sosyal demokratlar onlara yönelik politika geliştirmek zorundadır.

ALKİN — Ona da vakit yok. Şimdi aslında belki de 1987 seçimi Türkiye'de ilk kez muhalefetin, bütün muhalefetin en güç seçim kampanyası yürütebileceği bir seçim olacak. Şimdi saydığımız bu başarısızlıklara rağmen, bütün bunların bu hükümetin iktidarı kaybetmesi için yeterli olacağını sanmıyorum.

AKGÜÇ — Bence DYP kırsal kesime hitap edecekse, gayet açıkça demelidir ki; «Ben bu gelir dağılımını kırsal kesimin lehine değiştireceğim.» Aynı 1975-1976'larda olduğu gibi. Demin Sayın Demirgil'in söylediği gibi, «Tarımın mülki gelir içindeki payını % 20'lere çıkaracağım.» demelidir.

ALKİN — Şimdi o da mümkün değil. Şimdi para dağıtmak iktidarın elinde.

GÖNENSAY — Kırsal kesim, sabit gelirli, işçiler, memurlar, emekliler, sanayi kesiminin bir bölümü-

nün gayrimemnun kitleleri oluşturması ihtimali yüksek.

AKGÜÇ — Sanayi kesiminde de sosyal demokratların küçük ve orta çaplıları desteklemesi doğal. Gayet açık olarak onları destekleyeceğini söylemek. AT'da küçük ve orta büyüklükteki sanayi desteklenmiyor mu?

ALKİN — Peki ya onlar bu iktidardan memnunsu? İşte bunun araştırmasını yapmak lazım. Bir iktidarın memnun ettiği bir kitleye, «Ben seni daha çok memnun edeceğim» diyebilmeniz için çok yeni fikirlerle gelmeniz gerekiyor. DYP'nin aslında SHP'den daha büyük gücünü var. Çünkü DYP'nin neredeyse hitap ettiği kitle hemen hemen ANAP'ın hitap ettiği kitle ile aynı. Onun için erken seçim DYP'yi çok sıkıştırdı. Önce referandum, ardından erken seçim; DYP'yi çok sıkıştırdı.

AKGÜÇ — Aslında ANAP şu politikayı izliyor. Kırsal kesime son bir yılda 1 trilyondan fazla kaynak aktardı. Rakamlar gayet açık, son bir yıldır kırsal kesimi öncelikle finanse ediyor. Merkez Bankası ve Ziraat Bankası tarım kesiminin finansmanı için elinde etkili bir araç. Ayrıca son yılda ticaret hadleri de tarımın lehine dönmeye başladı. Demin rakamları verdim, tarım ürünleri fiyatı daha hızlı artıyor.

ALKİN — Tabii bu iktidarın elindeki bir araç. Sayın Akgüç, ben halisane söylüyorum, ANAP'lı değilim. Ama Türkiye'de seçmeni ÖZAL'dan küstürecek kadar gelir dağılımının bozuk olduğuna, enflasyonun ona iktidarı kaybettirecek kadar genişlediğine samimi olarak inanıyor musunuz? Ben inanmıyorum. Ben büyük bir kitlenin gelirinin nispi olarak bozulmakla beraber, mutlak olarak bozulmadığı kanaatindeyim. ANAP'ın

politikası da zaten buna dayanıyor. Yüksek bir enflasyon hızı, yüksek bir büyüme hızı ile beraber yürürse, üç sene dört sene arka arkaya, nispi olarak gelir dağılımlarında durumu bozulanların sayısı artmayabilir. O zaman da çok fazla oy kaybı olmaz. Onun kokusu ancak 5 sene sonra ortaya çıkar. Adam etrafına bakınır, nispi olarak durumunun bozulduğunu görür. Ama onun için A.B.D. ve bizde de Prof. Dr. Merih Celâsun, sefalet çizgisi analizi yapıyor gelir dağılımında. Ancak Prof. Dr. Melih Celâsun'un analizi 1983'de kalıyor. 1983'den 1987'ye kadar eğer sefalet çizgisinin üstüne çıkanların sayısı artmışsa, ANAP'ın oy potansiyeli artıyor demektir. Onu bilmiyoruz. Şimdi A. B.D.'de o analizi yapıyorlar.

AKGÜÇ — Benim bildiğim kadarı ile Celâsun'un çalışmasına göre, 1983'e kadar sefalet çizgisinin altında kalanların sayısı arttı.

ALKİN — Tamam, 1979'dan 1983'e kadar arttı. Ama 1983-1987 arasını bilmiyoruz. Ya ANAP iktidarı döneminde, 1983 ile 1987 arasında sefalet çizgisinin üstüne çıkanların sayısı arttıysa?

DEMİRGİL — Şimdi efendim, 1983'ten sonra öyle bazı hadiseler oldu ki, oldukça büyük bir grup insan sefalet çizgisinin üstüne çıktı. Net olarak. Nedir bunlar? Biz de dahil olmak üzere bir vergi iadesi: nominal gelirler arttıkça, onun da hududu arttı. Vergi iadesi kendi çapında bir katkıda bulunuyor. Belki aldatici, ama bu önemli. İkincisi, toplu konuda şu veya bu şekilde girmiş olan insanlar, belki bugün sefalet çizgisinin üstüne çıkmadılar, ama önümüzdeki yıllarda bu konutlar tamamlandığı zaman çizginin üstüne çıkacaklar. Ya da çıkacaklarını tahmin ediyorlar.

ALKİN — 10 milyon liraya yaptığı konut o zaman 50 milyon lira olacak.

DEMİRGİL — Bunlar sayıları belki milyona doğru gitmiyor ama, aileleri ile beraber oldukça geniş bir kitlenin hayatında tahmin etmediği bir olay gerçekleşiyor, konut sahibi oluyor.

AKGÜÇ — Bu kapsamda kaç konut yapıldı? Zaten Türkiye'de sene- de 200 bin dolayında konut yapılıyor, tabii hepsi toplu konut kapsamında değil.

GÖNENSAY — Zaten bu konutlar için verilen krediler maliyetlerin çok altında kaldı.

ALKİN — Ne de olsa adamın beklentisi var. Sonra sadece İstanbul ve Ankara'yı düşünmeyelim. Bakın Adana'da tüketici fiyatları geçen sene- ye göre geri gitti. Hep İstanbul ve Ankara'yı konuşuyoruz. Türkiye ça- pında konuşalım.

AKGÜÇ — Türkiye çapında da bu yıl tüketici fiyatlarında artış çok yüksek.

GÖNENSAY — Adana'da nasıl geri gitti? Mutlak olarak mı?

ALKİN — Hayır mutlak olarak değil, geçen seneye göre geri gitti. Geçen seneki enflasyon hızının altında. Bugün büyük şehirler dışında, çok daha ucuza inşaat yapılabilir. Mesela, bugün İstanbul'da 25-30 milyona yapabileceğiniz bir inşaatı, Bodrum'un 15 kilometre dışında 10 milyon liraya yapabiliyorsunuz.

GÖNENSAY — Aslında rakamlara bakmak lazım, büyütmemek lazım bunları. Sayın Akgüç'ün de dediği gibi. Yani kaç tane var böyle- si?

DEMİRGİL — Yarım milyona yakın. Ortalama aile 5 sayılsa 2,5 milyon insan eder. Bunun, yarı yarıya olsa, bir milyondan fazlası oy verecek. Bunlar kazanılmış oydur; bunu kabul etmek lazım.

ALKİN — Şimdi muhalefette olan parti liderlerinin de geçmişten gelen hendikaplarını iyi hesaplamaları lazım. Bir de bu iktidar, iktisadın dışında, ne kadar propaganda kısmı şişirilirse şişirilsin, asayişini temin etti. Öyle «Güneydoğu'da terör devam ediyor.» edebiyatıyla bu iş olmaz. Evvelce her gece Topağacı'nda bir şarjör boşaltıyorlardı, evimin önünden geçerlerken. Gerçekçi olmak lazım. Bunlar da önemli olaylar. Mesela kadınlardan ANAP çok büyük çapta oy alabilir. Analar büyük çapta Süleyman Beye, Bülent Beye oy vermeyebilirler; sırf geçmişte yaşanan olaylardan dolayı.

GÖNENSAY — Bu da bir propandadanın etkisi. Terörü kesen gerçekte bugünkü iktidar değil ki.

DEMİRGİL — Ama bunun onuru üzerine alıyor.

ALKİN — Onun için bence, «Bu anayasa katledildi, seçim kanunu anti-demokratiktir.» filan gibi tartışmalar etkili değil. Halkın yarısı «Adam iyi yapıyor.» diyor. Siz istediğiniz kadar burada hukuk tartışın.

AKGÜÇ — Seçmenin hakla hukukla pek fazla ilgisi olmadığı, zaten referandumla anlaşıldı. Hukuken savunulması mümkün olmayan bir tez, ne yazık ki seçmenin yarıya yakınının oyunu aldı.

GÖNENSAY — Hukuk en tepede- ki adamlara vız gelirse, aşağı doğru inildiğinde ne olmaz ki.

AKGÜÇ — Efendim, konuşmalar tamamen politikaya kaydı, tartışmayı müsaadenizle kapatıyorum. Teşekkürler.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 8 Ekim 1987 tarihinde yapılmıştır.

BESİM BAYKAL'I YİTİRDİK

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Bir insan için hayatta en zor, en üzücü görev, herhalde bir dostu, bir arkadaşı hakkında ağıt yazmaktır. Ne yazık ki bir daha göremeyeceği, bir daha konuşamayacağı, tartışamayacağı bir arkadaşı için yapabileceği başkaca bir iş de yoktur. Ağır kalp rahatsızlığına karşın Besim Baykal yitirmeyi düşünemediğimiz, aklımıza getirmedüğümüz bir arkadaşımız, bir ağabeyimizdi. Besim, kalp rahatsızlığı ile yaşamını sürdüreceğine bizleri o denli inandırmıştı ki, ölümü haberi acı bir sürpriz oldu. Aşağıda kısa özgeçmişini verdiğimiz Besim Baykal'ın yitirilişi yalnız dostları için değil, ülkemiz için de bir kayıp olmuştur. Besim'i Türkiye çok vakitsiz, çok erken yitirmiştir. Besim, kitapları, yazıları, söyleşileri, yetiştirdiği öğrencileri, yetişmesine katkıda bulunduğu üst düzey yöneticiler ile ülkeye hizmet etmiş, gerçek bir aydındı.

Bazı konular, bazı yöntemler, Besim'in çabaları ile eğitim sistemimize girmiş; Besim Türk eğitiminde birçok şeyin öncülüğünü yapmıştır. Mükemmel İngilizcesi, çalışma ve yaratma gücü, yazma yeteneği; Besim'in, bilim hayatımıza küçümsenmeyecek sayıda yapıt kazandırmasına olanak vermiştir.

Besim'in iri tok sesini, ikna yeteneği yüksek konuşmasını bir daha duyamayacağız. Ancak Besim yapıtları ile, öğrencileri ile, anıları ile aramızda yaşayacaktır. Yapıtları Besim'e uzun süreli bir ölümsüzlük sağlayacak, «Bu dünyada bir Besim Baykal yaşamış.» dedirtecektir. Besim Baykal, Tanrı'nın kendisine verdiği yetenekleri toplu yararına, ülkesine hizmet için kullanmış bir kişi idi. Ne yazık ki ardından ailesine, dostlarına, arkadaşlarına «Başınız sağ olsun.» demekten başka elimizden birşey gelmiyor.

KISA ÖZGEÇMİŞİ

Besim Baykal 1926 yılında Adana'da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da yapmıştır. İ. Ü. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra kazandığı bir bursla İngiltere'nin Liverpool Üniversitesi'nde öğretmenler için düzenlenen bir kursa katılmıştır. 1956'da İ. Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kurslarını tamamlanmıştır. Aynı yıl A.B.D. Harvard İşletme İdaresi Fakültesi'nde İş İdaresi öğretim üyelerine ait özel bir programa katılmış ve 1957'de mezun olmuştur. Dönüşünde The Shell Company of Turkey Ltd.'in Eğitim Müdürlüğü'ne atanmış, aynı zamanda İ. Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü'nde «Beşeri Münasebetler» dersini vermeye başlamıştır. Bu arada İngiltere'de çeşitli seminerlere ve toplantılara katılmıştır. 1965'de A.B.D. Louisiana State Üniversitesi'nin İşletme İdaresi Fakültesi'ne girmiş ve 1967'de M.S. (Master of Science) diploması almıştır. Dönüşünde Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nde Eğitim Müdürü olarak göreve başlamıştır. 1975 - 1976 yıllarında A.B.D. Louisiana State Üniversitesi'nde «Yönetimin Temel İlkeleri», «Organizasyon» ve «Personel İdaresi» konuların-

da dersler vermiştir. 1977'de yurda dönmüş ve Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nde Eğitim Müşaviri olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bunun yanı sıra, İ. Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü'nün İşletmecilik İhtisas Programı'nda Türkçe olarak, Uluslararası İşletmecilik İhtisas Programı'nda ise İngilizce olarak «Örgütsel Davranışlar» dersini okutmuştur. «16 Ekim 1987, Cuma» günü vefat etmiştir.

Besim Baykal'ın çeşitli yayın organlarında, işletmecilik konularında 150'yi aşkın yazısı çıkmıştır. Üst kademe yöneticiler ile yaptığı «Söyleşi»-ler ilgi ile izlenmiştir. «Organizasyonların Yönetimi - İlkeler ve Süreçler (1981)» adlı kitabın yazarıdır. Ayrıca; Allan L. Reid'in «Uygulamalı Modern Satıcılık Tekniği (1972 - 1984)», Herbert G. Hicks ve C. Ray Gullett'in «Organizasyonlar: Teori ve Davranış» adlı eserlerini tam olarak; Alvin Toffler'in «Geleceğin Şoku» (Future Shock) adlı ünlü eserini ise özet olarak Türkçeye çevirmiştir. Öte yandan, işletmecilik konularında, üniversitenin dışında, «İşbaşında Eğitim» programları çerçevesinde düzenlenen çok sayıda kursu yönetmiş, yüzlerce orta ve üst kademe yöneticinin yetişmesinde katkısı olmuştur.

- ◆ Öğretmenler; ben ve arkadaşlarımız sarsılmaz imanla sizi izleyeceğiz ve sizin karşılaştığınız bütün engelleri kaldıracacağız.
- ◆ Ulusları kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.

- ◆ Bir millet savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin yaşayacak neticeler vermesi ancak irfan ordusuyla kaimdir.

Mustafa Kemal ATATÜRK

Türk Üniversite Sistemi ile İlgili Öneriler

PROF. DR. UĞUR ERSOY

1 – GENEL

ÜLKEMİZDE çeşitli dönemlerde çeşitli üniversite sistemleri denenmiş, ancak ne acıdır ki yeni bir yasa yapılırken bu deneyimler hiçbir zaman sağlıklı bir biçimde değerlendirilip, irdelenmemiştir. Bu değerlendirme yapılmadığından, her yeni yasa birçok sakınca ile birlikte doğmuştur.

Ülkemizdeki en ilginç deneyim şüphesiz Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) deneyimidir. Bugün bile bazılarının hayal olarak nitelediği ve «bize uymaz» dedikleri **Amerikan Üniversite Sistemi** 20 yıl ODTÜ’de çok büyük bir başarı ile uygulanmıştır. Doğal olarak bu deneyimde sistemin bize uygun olmayan yanları da ortaya çıkmış ve sistemin yer yer nasıl ve neden dejenere edilebileceği hakkında ilginç gözlemler yapılmıştır. Ne acıdır ki, YÖK hazırlanırken ODTÜ tecrübesinden ya hiç yararlanılmamış veya bu tecrübe yüzeysel olarak amatörcü dikkate alınmıştır.

Bu notları hazırlamaktaki temel **amacım**, ODTÜ’nün kuruluş ve çeşitli kriz dönemlerinde yönetimde yer alan bir kişi olarak **edindiğim deneyimleri** ve konuya yakın bir kişi olarak **dün-**

yadaki gelişmelerle ilgili bilgi birikimi- ni ilgilenenlere aktarmaktır.

2 – Ülkemizde Kaç Tür Üniversite Olmalıdır?

Son yıllarda ülkemiz sanayi ve ticaret alanlarında büyük atılımlar yapmıştır. Genelde teknoloji transferi ile gerçekleştirilen bu atılımlar, ülkemizi belirli bir noktaya getirmiştir. Kainca gelinek noktadan ilerisine gidilmesi artık teknoloji transferi ile pek mümkün değildir. Sanayimizde bundan böyle atılımlarda teknoloji transferi yanında, **teknoloji üretimine gitme zorunluluğu** vardır. Teknoloji üretiminin temel araştırma (mühendislik dahil) olmadan gerçekleşmeyeceği artık tüm çevrelerce kabul edilen bir gerçektir. Temel araştırmaların en doğal yeri olan **üniversitelerimiz**, YÖK sonrasında böyle bir görevi yüklenemeyecek bir düzeye indirilmişler, bazı alanlarda üniversiteler **ülke sanayinin bile gerisinde kalmışlardır**.

Temel araştırma nutuk atarak gerçekleştirilemez; gerekli ortam ve olanakların sağlanması gerekir. Ortamın oluşabilmesi için, iyi bir bilim adamı kadrosuna, iyi bir dokümantas-

yon ve bilgisayar merkezine, çağdaş laboratuvarlara ve kaliteli bir destek personeli kadrosuna (teknisyen, sekreter vb.) gereksinme vardır. Doğal olarak bunların sağlanması için de büyük kaynaklar gerekmektedir. Değil Türkiye, ABD bile tüm üniversitelerine bu olanakları sağlayacak kadar zengin bir ülke değildir. O halde **yapılması gereken**, ülkemizin bu sektöre ayırdığı **kaynakları** tüm üniversitelere eşit olarak bölmek yerine, bunları **belirli üniversitelere kanalize etmektir**. Bu sonuç kaçınılmaz biçimde **iki tür üniversitenin oluşturulmasını** gerektirmektedir. Yasa ve örgütlemeye de bu gerçek temel alınmalıdır.

Bu iki tür üniversiteyi şöyle tanımlayabiliriz :

a) **Temel Araştırmaya Yönelik** (mühendislik, tıp dahil), bilgi aktarımı yerine, bilgi üretimini amaç edinen ve lisansüstü eğitime ağırlık veren **üniversiteler**.

b) **Uygulamaya dönük eğitimi amaçlayan**, bilineni aktarmaya yönelik, lisans düzeyinde örgütlenmiş **üniversiteler**.

Bu notlarda yapılan öneriler genellikle «a» türü üniversitelere yöneliktir.

3 – Mütevelli Sistemi ile İlgili Notlar

ABD'de yıllarca uygulanan bu sistem ülkemizde ODTÜ'de denenmiştir. İlk yıllarda çok başarılı olan ve ODTÜ'nün kısa zamanda dünya çapında bir ün yapmasını sağlayan bu sistem, sonradan Üniversitede kriz üstüne kriz oluşmasına neden olmuştur. Kısacası bunun nedenleri şöyle özetlenebilir :

a) İlk yasada heyetin üçer üçer değişmesi öngörülmüşken, bir yasa

değişikliği ile heyetin tümünün aynı anda değişmesi sağlanmıştır. Heyetin tümünün Hükümetçe atanması başlıbaşına bir sakınca iken, bu değişiklik ile 3 ay iktidarda kalan bir azınlık Hükümetinin bile Üniversiteye hâkim olma yolu açılmış, böylece Üniversiteye siyaset sokulmuştur.

b) İlk Mütevelli Heyeti'nde üretme dönük, Türk ekonomisine yön veren kuruluşların (KİT ve özel sektör) temsilcileri çoğunlukta iken, sonraki heyetlerde bürokratlara ve profesörlere ağırlık verilerek, heyetin çalışmasına bir atalet getirilmiş ve yeni fikirlerle atılımların oluşması durma noktasına gelmiştir.

c) Geçmiş tecrübenin ışığında Mütevelli Heyeti'nin oluşması ile ilgili görüşlerim şöyle özetlenebilir :

- Heyetin tümü aynı anda değişmemelidir.
- Heyette Türk ekonomisinde yatırım ve üretimde önemli rol oynayan özel ve kamu kuruluşu (KİT) temsilcileri ağırlıkta olmalıdır.
- Heyetin seçimi tümüyle Hükümet bırakılmamalıdır. Örneğin şöyle bir yola gidilebilir: Heyet üyelerinin 1/4'ünü Hükümet, 1/4'ünü Mezunlar Cemiyeti, 1/4'ünü Ticaret ve Sanayi Odaları, 1/4'ünü de Üniversite Senatosu (üniversite dışından aday göstererek) seçer. Üyeler bu yoldan doğru seçilebilecekleri gibi, gösterilen adaylar arasında hükümet tarafından da belirlenebilirler. Doğal olarak başka kuruluşlar da bu seçime dahil edilebilirler. Sendika, Odalar Birliği, Yüksek Yargı Organları gibi...

d) Mütevelli Heyeti'nin geniş yetkileri olmalı, ancak bu yetkiler üni-

versite organlarına devredilebilmelidir.

e) Mütevelli Heyeti sisteminin en büyük avantajı, mali özerkliğin sağlanabilmesidir (eski ODTÜ Sistemi). Çağdaş dinamik işleyişi engelleyen Sayıştay denetimi ve diğer mali mevzuat mutlaka kaldırılmalıdır. **Bu sistem ODTÜ'de denenmiş, yolsuzluğu asgariye indiren ve hızlı gelişmeyi sağlayan bir sistem olduğu kanıtlanmıştır.** Yeni mevzuatla ODTÜ hem daha pahalı, hem de daha yavaş çalışır duruma gelmiştir. Mali özerkliği olmayan çağdaş bir üniversite düşünülemez.

4 – Yasada Mutlaka Bulunması Gereken Hususlar

a) Çağımızda gelişim ve değişim çok hızlı olmaktadır. Üniversiteler de bu değişime ayak uydurabilecek dinamik bir yapıya sahip olmalıdır. Uzun ve detaylı yasa, bağlayıcı olmakta ve en küçük bir değişiklik için Parlamento'ya gidilmesini gerektirmektedir (eski 1750 sayılı Yasa ve YÖK gibi). Bu da üniversitenin dinamik olmasını olanaksız kılmaktadır.

b) ODTÜ'de; Rektör, Dekan, Bölüm Başkanı gibi yöneticilerin atanması ilk dönemlerde danışılarak yapıldığından çok iyi çalışmış; sonraki dönemlerde danışılmadan atanan ve tabana ters düşen yöneticiler yüzünden Üniversite büyük krizlere girmiştir. YÖK'ten önceki son yıllarda ise uygulanan seçim sistemi genelde iyi yöneticilerin iş başına gelerek cesaretle icraat yapmasını sağlayamamıştır. Kanımca, hem «salt seçim», hem de «salt atama» sistemlerinin birçok sakıncaları vardır. Bu sakıncaları asgariye indiren bir sistem, ABD'de yaygın olarak kullanılan «önerim-atama sistemi»dir. Bu sistemde atama, yönetilecek kitlenin göstereceği adaylar

arasından yapılır. ODTÜ tecrübesi böyle bir yönetimin yazılı olmadan çalışmayacağını göstermiştir. ABD'de uygulanan «Search Comm.» sisteminin bizde de çalışabileceği kanısındayım.

c) Önerim: atama ile gelen yöneticilere büyük yetki verilmeli, böylece çağın gereği olan hızlı işleyiş sağlanmalıdır. Klasik üniversite sisteminde yetki kurullarda, sorumluluk yöneticilerde idi. Bu hem çelişkili olmakta, hem de sisteme büyük bir atalet getirmektedir.

d) İki tür üniversitenin oluşması, yani bazı üniversitelerin «center of excellence» olması ile ilgili kararı alınması siyasi açıdan zor olabilir. Biz duruma Kanada modeline yakın bir model geliştirilebilir. Bu modelde tüm üniversitelere bütçeden öğrenci başına aynı para verilebilir (branşına göre bu para her yıl saptanır). Bu, üniversite bütçelerinin ancak bir bölümünü oluşturur. «Araştırma ve Geliştirme Fonu» olarak adlandırılacak büyük bir kaynaktan da üniversitelerce getirilen projeler arasından seçilenlere fon ayrılır. Böylece bu ikinci kaynak «Yüksek Düzeyde» olması istenen üniversitelere kaymış olur. Bu fon yeterli büyüklükte olursa, amaç kolaylıkla sağlanabilir ve çeşitli illerin siyasi baskısı da önlenir.

5 – Uygulamada Sağlanması Gereken Hususlar

a) Öğretim üyelerinin maddi durumları iyileştirilmelidir. Bu iyileştirme ve gerekli araştırma ortamı sağlandığında, kaybettiğimiz beyinleri kolaylıkla geri alabiliriz. «Uygulamalı Araştırma» ve «Döner Sermaye» ile öğretim üyelerine maddi olanak sağlamak

çağ dışıdır ve bu, üniversiteyi temel araştırmadan uzaklaştırıcı niteliktedir.

b) İyi araştırma ve eğitim için destek personeli de öğretim üyeleri kadar önemlidir. Bunlara bugünkü düzeyde maddi olanak sağlanırsa kaliteli eleman bulunamaz. Destek personelsiz araştırma yapılamayacağı gibi, milyarlık makina ve teçhizat da bakımsızlıktan elden çıkacaktır (bugün bunun binlerce acıklı örneği vardır).

c) Rijit kadro sisteminden vazgeçilmelidir. İyi eleman için kadro her zaman bulunabilmelidir. Kadro işi Mütevelli Heyetlere bırakılabilir. ODTÜ'de bu fevkalade başarı ile yürütülmüştür. Kadrolarda YÖK'çe uygulanan piramit sistemi ancak ordu için geçerli olup, üniversiteler için çağdışıdır. ABD'deki üniversitelerde genelde Y. Doçent ve Doçent toplamı Profesör sayısından azdır.

d) Yüksek düzeyde olması öngörülen üniversitelerde öğrenci/öğretim üyesi oranı 10'u geçmemelidir. Diğer üniversiteler kitle eğitimi yapabilir.

e) Temel araştırma ve yüksek düzeyde eğitim için dünya ile etkileşim zorunludur. Oluşturulacak bir fonla öğretim üyelerinin uluslararası çalışmalarına kolaylıkla katılmaları sağlanmalıdır. Bu, ülkemizin ihracatını ve yurt dışında yapacağı mühendislik projelerini de olumlu yönde etkileyecektir (bilimsel propaganda).

f) Özel sektörün üniversitelere daha fazla mali kaynak aktarması teşvik edilmelidir. Örneğin :

• Şahıs veya firma adı taşıyan laboratuvarlar kurulmasına olanak sağlanmalıdır.

- Şahıs veya firma adına yeni Profesörlük kadroları oluşturulmalıdır. Firma ve şahsın hibeleri ile oluşacak bu kadrolarda şahıs ve firma adı kullanılacaktır. Örneğin, «Sakıp Sabancı Profesörlüğü»...
- Özel sektör de bir araştırma fonu oluşturmalı ve seçeceği temel araştırma projelerine bu fondan destek sağlamalıdır.

g) Öğretim üyelerinin gerçek anlamda full-time (tam zamanlı) çalışması sağlanmalıdır. Bugünkü çarpık düzende rutin işler ve projelerle döner sermaye aracılığı ile uğraşan ve buna büyük zaman ayıran öğretim üyesi full-time sayılmaktadır.

Önerimiz, yine eski ODTÜ sistemidir. Gerçek full-time öğretim üyesi üniversite kanalı ile alınan projelerden para almamalı, buna karşılık ücreti tatminkâr olmalıdır. Bu öneri «a» tipi üniversiteler için geçerlidir. Müşavirlik için ABD'de olduğu gibi haftada yarım gün izin verilebilir.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

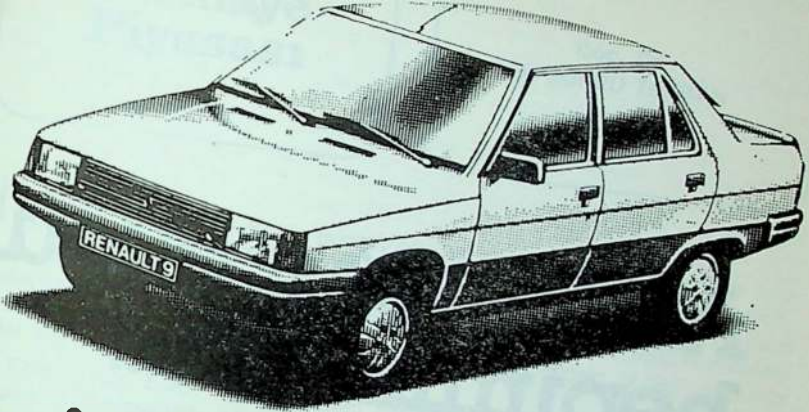
SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İş çevrelerinin beklediği yapı.
Fiyatı (KDV'li): 1000.- TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Bırbırdırek, Suterasisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet-İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not : Ödemeli postalamaya yapılmas. PTT ile yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 400.- TL tasahhütlü pul tutarını ekleyerek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

**DÜNYACA
ÜN LÜ
BİR YILDIZ
RENAULT 9**

RENAULT-MAİS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

Akbank'ın gücü hepimiz için...

Akbank, ülkemizin önde gelen özel sektör bankasıdır. Halkımızın tasarruflarında güvencenin simgesidir. Bankacılıkta, sigortacılıkta, sanayide, ihracatta büyük girişimlerin öncüsüdür. Temel sanayilerde hammadde ve ara malları üreten 64 büyük kuruluşun sahibi ya da iştirakçisidir. Türk sermayesiyle yurt dışında etkinlik gösteren ilk Türk bankası.

Ak International Ltd.'in kurucusudur. Dünyaca ünlü büyük kuruluşlarla ortak yatırımlar gerçekleştirir, seçkin ürünler... hizmetler sunar. Sanat galerileriyle, yayınlarıyla, ödülleriyle kültür ve sanatta da etkindir. Akbank'ın gücü, insanlarımız için... ekonomik hayatımız için.

AKBANK
"Güveninizin eseri"

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

İSTANBUL Menkul Kıymetler Borsası'nda Ağustos ayının son günlerinde başlamış olan toplu fiyat düşüşleri Ekim ayı içinde de bütün hızıyla devam etmiştir. Bunun sonucunda Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Endeksi 473.75 puan gerileyerek 1548.75 puana inmiştir (*). Eylül ve Ekim aylarındaki fiyat hareketleri ile Borsa birinci pazarındaki hisseler, Ağustos ayına oranla % 32,7 oranında değer kaybetmiştir.

Ekim içinde, bütün hisse senetleri Eylül'e göre, değer kaybetmişler ve bu kayıplar bazı hisselerde Ağustos ayına oranla % 60 - % 70'lere kadar çıkmıştır. Hisselerin ulaştığı oldukları en yüksek düzeyler dikkate alındığında, düşüş oranları çok daha büyük boyutlarda gerçekleşmiştir (Tablo I).

Tabloda görüldüğü gibi, hisselerin ulaştıkları en yüksek değerlerden, 23 Ekim tarihi itibarıyla kayıpları; Metaş'ta % 73.8, İzmir Demir Çelik'te % 65.5, Güney Bira'da % 65.3, Nasaş'ta % 62.5, Makine Takım'da % 60.3, Sifaş'ta % 59.3 T. İş Bankası B hisselerinde % 56.6 ve Hektaş'ta % 54.5 olmuştur. En düşük değer kaybı ise işlem hacmi fazla olmayan Polylen'de % 4.8 olurken, bunu % 21.1 ile T. Siemens, % 25.0 ile Lassa, % 29.3 ile Good Year, % 31.1 ile Olmuksa, % 32.1 ile Döktaş ve % 32.7 ile İzocam izlemişlerdir.

En yüksek oranlarda değer kayıpları, fiyatları en hızlı artan hisselerde ortaya çıkmıştır.

Fiyatlardaki düşüşün yanında, çok önemli bir gelişme de Borsa'da işlem hacmi ve işlem gören hisse sayısında ortaya çıkan daralma olmuştur. Nisan ve Mayıs'tan itibaren, fiyatlardaki artışa paralel olarak genişleyen işlem hacmi ve hisse sayısı Eylül'den itibaren küçülmüştür (Tablo II). 1986 yılında 8.7 milyar TL olan işlem hacmine 1987 yılının Mayıs başlarında, diğer bir deyişle 4.5 aylık bir süre içinde ulaşılmıştır. 1987'de artan işlem hacmi Mayıs'ta 3.7 milyar TL, Haziran'da 7.1 milyar TL olmuş, Temmuz'da 21.7 milyar TL'ye, Ağustos'ta 24.2 milyar TL'ye ulaştıktan sonra Eylül'de 12.9 milyar TL'ye gerilemiştir.

Ayrıca 1986'da ortalama 35 milyon TL olan işlem hacmi, 1987 yılının ilk 6 ayında 145 milyon TL'ye ve 9 ayında da 413 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu arada

(*) 23 Ekim 1987, İMKB kapanış fiyatları ile.

T A B L O I
Hisse Senetlerinde Değer Kaybı

Kuruluşlar :	En			Kuruluşlar :	En		
	Yüksek Fiyat (TL)	Ekim Fiyatı (TL)	Değer Kaybı (%)		Yüksek Fiyat (TL)	Ekim Fiyatı (TL)	Değer Kaybı (%)
Akçimento	135.000	25.500	44.1	Kartonsan	14.200	7.500	47.2
Anadolu Cam	14.000	6.650	52.5	Kav	120.000	67.000	44.2
Arcelik	20.200	10.400	48.5	Koc Holding	18.500	12.300	33.5
Aymar	8.500	5.550	34.7	Koç Yatırım	13.000	8.050	38.1
Bağfaş	27.500	18.200	33.8	Kordsa	28.000	16.000	42.9
Bolu Çimento	51.500	26.500	48.5	Koruma Tarım	13.500	4.675	49.1
Çelik Halat	23.000	14.500	37.0	Lassa	36.000	27.000	25.0
Çimsa	80.000	39.500	50.6	Makina Takım	9.200	3.650	60.3
Çukurova Elektrik	62.000	17.100	42.7	Metaş	9.450	2.475	73.8
Döktaş	40.500	16.500	32.1	Nasas	12.000	4.500	62.5
Eczacıbaşı Yatırım	7.800	5.250	32.7	Olmuksa	30.500	21.000	31.1
Ege Biracılık	7.500	3.675	51.0	Otosan	10.000	4.800	52.0
Ege Gübre	16.300	7.600	53.4	Polylen	10.500	10.000	4.8
Ereğli Demir Çelik	8.150	4.400	46.0	Rabak	13.000	6.800	47.7
Good Year	230.000	32.500	29.3	Sarkuysan	17.300	9.450	45.4
Gübre Fabrikaları	11.300	5.750	49.1	Sifaş	21.000	8.550	59.3
Güney Biracılık	7.500	2.600	65.3	T. Demir Döküm	18.900	11.400	39.7
Hektaş	9.500	4.325	54.5	Türk Siemens	57.000	45.000	21.1
İzmir Demir Çelik	8.400	2.900	65.5	T. İş Bankası	9.450	4.100	56.6
İzocam	26.500	15.200	42.6	T. Şişe ve Cam	9.900	2.950	44.7

Not: Tablonun düzenlenmesinde sermaye artışları dikkate alınmıştır.

T A B L O II
İMKB'de Hisse Senedi İşlemleri

1986	İşlem Hacmi (Milyon TL)	Hisse Sayısı (1000)	1987	İşlem Hacmi (Milyon TL)	Hisse Sayısı (1000)
Ocak	359	178	Ocak	1.015	312
Şubat	694	266	Şubat	3.096	555
Mart	610	236	Mart	1.173	228
Nisan	485	214	Nisan	1.900	440
Mayıs	408	148	Mayıs	3.695	969
Haziran	635	263	Haziran	7.059	1.282
Temmuz	778	252	Temmuz	21.668	1.512
Ağustos	553	238	Ağustos	24.177	2.048
Eylül	719	311	Eylül	12.948	1.541
Ekim	880	285	TOPLAM	76.731	8.887
Kasım	982	385	Günlük Ort.	413	48
Aralık	1.600	497			
TOPLAM	8.703	3.273			
Günlük Ort.	35	13			

Temmuz ve Ağustos ayında 1.04 milyar TL'lik günlük ortalama işlem hacmi gerçekleştirilmiştir. Ancak bu tutar Eylül'de 588 milyon TL düzeyinde kalmıştır.

İşlem hacmi, hisse fiyatlarındaki dalgalanmalardan etkilendiği için, sadece işlem gören hisse senedi sayısına bakıldığında, 1986 yılında 13 bin olan günlük ortalama işlem hacminin, 1987 yılının ilk 6 ayında 31 bin ve 9 ayında 48 bin olduğu görülür. Bu arada 1987 yılının Temmuz ve Ağustos ayı ortalaması ise 79 bin iken, bu tutar Eylül'de 70 bin olarak gerçekleşmiştir.

Hisse senedi fiyatları yükselirken, talep arzdan daha hızlı artmakta ve fiyatlar düşerken de bunun tersi olmaktadır. Fiyatlar yükselirken, satıcı nazlanmakta ve fiyatların bir süre daha yükselmesini beklemekte, alıcı ise acele etmektedir. Fiyatlar düşerken, satıcı acele etmekte, alıcı ise beklemeyi yeğlemektedir. Bu davranış, bireylerin hisse fiyatlarının gösterecekleri gelişmeyle ilgili olarak tahmin veya beklentileriyle açıklanabilir. Ancak bu davranış profesyonel ve amatör yatırımcılarda, farklı beklentilerden hareket ettikleri için farklı olmaktadır. Diğer bir deyişle, piyasa ile ilgileri daha fazla olan, ekonomiyi, borsayı, şirketleri daha yakından izleyen profesyonel yatırımcılar, olumlu gelişmeleri gözlemleyerek hisse fiyatlarının artacağı düşüncesiyle hisse alımlarını artırırlarken, amatörler bunun farkında değildirler. Bunu belli bir süre sonra farkederek amatör yatırımcılar alımlara başlarlar. Ancak o sırada profesyonel olanlar yatırımlarını tamamlamış olup, satışlara başlamışlardır. Profesyonel yatırımcılar satışlarını sürdürürken, amatörler almaya devam ederler. Bunlar, fiyatlardaki dönüşü izleyip, düşüşün belli bir döneminde alımlarını kesip satmaya başlarlar. Ancak o dönemde de profesyonel olanlar, fiyatların yeterince düştüğü ve alım zamanı geldiği görüşündedirler. İşte, geçen yıl ve bu yılın ilk 6-7 ayında alım yapan profesyonel yatırımcıları, amatörler belli bir zaman aralığı ile izlemişler ve hisse senetlerinin çekiciliğine kapılarak, pastadan pay almak için alıma başlamışlardır. Profesyonel olanlar Temmuz ve özellikle Ağustos, hatta Eylül aylarında satışta bulunurken, diğerleri hızla alımlarını devam ettirmişlerdir. Zaten, Borsa'daki aylık işlem hacmi de bu durumu ortaya koymaktadır. Hisse fiyatlarındaki düşüsten en çok etkilenenler «saadet treni»ne son anda binenler, fiyatlar en yüksek düzeyde iken alanlar olmuştur.

Dünya Borsalarında Panik

Ekim ayının en önemli gelişmelerinin başında, hiç kuşkusuz, Amerika'da başlayıp dünyanın her ucuna yayılan hisse senedi borsalarındaki fiyat düşüşleri ve yaşanan panik yer almıştır.

19 Ekim'de New York Borsası'nı temsil için en çok kullanılan Dow Jones ortalaması, 605 milyon adetlik rekor işlem hacmi sonucunda % 22.6 puan düşerek 2247.06 puandan 1738.74 puana gerilemiştir. İleride «Kara Pazartesi» olarak hatırlanacak olan bu gün, 29 Ekim 1929'da «Kara Salı» olarak tarihe geçen, Dow Jones'un % 11.7 düştüğü günü geride bırakmıştır. 19 Ekim'deki düşüş sonucunda, Dow Jones, Ağustos ayında ulaşmış olduğu en yüksek değerden % 36 oranında gerileme göstermiştir.

Wall Street'teki bu gelişmeyi diğer borsalar izlemiştir. Fiyatlar Tokyo'da bir gün içinde % 15, Londra'da iki gün içinde % 22 değer kaybetmiştir. Benzer durumlar çeşitli Avrupa borsalarında da yaşanmıştır.

Bu arada Hongkong ve Yeni Zelanda borsaları, psikolojik etkiyi azaltmak için bir süre kapatılmıştır.

Borsalardaki bu düşüş, Amerika'da 1 trilyon dolarlık servetin bir anda yok olmasına yol açmıştır. Bunun yarısı bireysel portföylerde, diğer yarısı kurumsal portföylerde ortaya çıkmıştır.

Dünya borsalarında hisse fiyatlarındaki artış 1982'de başlayıp, bu trendi 1987 yılı Ekim ayına kadar devam ettirmiştir. Borsalardaki artış, hükümetlerin işini

EMLAK KREDİ diyor ki:

- Bugüne kadar bir milyondan fazla aileyi konut sahibi yaptık...
- Türkiye'nin dörtbir yanında, okulu, çarşısı, çocuk bahçesi, spor tesisi ve yeşil alanlarıyla modern mahalleleri uydu kentleri biz kurduk...

Biz, **TEKBANK**'ız!
Hem **BANKAYIZ**, hem de
SOSYAL BİR KURUMUZ.
Yaptıklarımızla gurur duyuyoruz.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

TEKBANK

"Evinize açılan kapı,"

kolaylaştırmış, bazıları «özelleştirme» ile vergiye başvurmada ve kamu harcamalarını kısmadan kolay yoldan gelir yaratmışlardır. Ayrıca, artan hisse fiyatları, serveti artırarak, vergilerde kısma gerek bırakmadan talebi artırmıştır. Bu eğilim, iş adamlarının ekonomiye olan güvenlerini sağlamış, yatırım arzularını geliştirmiştir.

Hisse fiyatlarındaki artıştan, öncelikle, Amerika yarar sağlamıştır. Yetişkin nüfusun dörtte birinin hisse senedi sahibi olduğu bu ülkede, hisse fiyatındaki artış refaha yansımıştır. Ayrıca, yabancı yatırımcıların Wall Street'e ilgilerinin artması, Amerika'ya para akışını hızlandırmış, ülkenin dış ticaret ve bütçe açıklarını finanse etmesine imkân yaratmıştır. Son yıllarda, Amerika'nın ülkeye gelen bu fonları tutmaya devam edebilmesi ve yeni fon çekebilmesi, daha yüksek verim sağlayabilmesine bağlıdır. Bu, döviz kurlarında bir değişlikle, doların değerinin düşürülmesi ile veya faiz oranlarının artırılması ile gerçekleştirilebilirdi. Gelişmiş ülkelerin maliye bakanlarının Paris toplantısında, doların değerinin düşürülmesi ele alınmadığından, geriye, faiz oranlarının yükseltilmesi kalıyordu. Amerikan yatırımcılarının, bu durumun ülkeyi durgunluğa götüreceğinden duydukları endişe, dış ticaret rakamlarının açıklanması ile paniğe dönüşmüştür. Federal Rezerv'in doları desteklemesi, ancak faiz oranlarını yükseltmesi ile mümkün olabildi ki, bu da durgunluk tehdidini artırır. Bu ortamda, şirketlerin 20 olan ortalama fiyat/kazanç oranları, durgunlukta kârlar azalacağından, ancak fiyatların düşmesi ile düzeyini koruyabilirdi.

Olayların gelişmesi şöyle olmuştur: 14 Ekim'de açıklanan ve beklenenin üzerinde ortaya çıkan 15.5 milyar dolarlık Ağustos ayına ait Amerikan dış ticaret açığı, piyasaya ilk sinyali vermiştir. Ayrıca, Amerikan Hazine Bakanı Mr. Baker'in, Almanya'da yükseltilecek faiz oranlarını tenkit etmesi ve Amerika'nın buna doların değerini düşürerek karşılık verebileceği yolundaki tehdidi de bu konuda önemli rol oynamıştır. Mr. Baker'in bu açıklaması, kendisinin, Amerika'nın doların değerini düşürdüğü bir ortamda bile ülkesine hâlâ yabancı kaynak çekebileceğini düşündüğünü ortaya koymuştur. Bu gelişmelerin piyasaya yansımaları ise ya Amerika'da faiz oranlarının yükseltileceği, ya doların değer kaybedeceği, ya da ortaya bir kaosun çıkacağı, belki üçünün birden yaşanacağı yolunda olmuştur. Aynı gün altının onsu son 5 yılın en yüksek düzeyi olan 490 dolara kadar çıkmıştır.

20 Ekim Salı günü yönetim, durumun ciddiyetini kavrayarak, borsalarda çöküşün ekonomide deflasyonist bir etki yapacağı ve banka sisteminde de büyük sarsıntılara yol açacağını anlamıştır. Aynı gün Federal Rezerv Başkanı Alan Greenspan, uygulanmakta olan para politikasından vazgeçerek, yaratacağı enflasyonist etki pahasına sisteme likidite enjekte etmiştir. Uzun dönemde, para arzında genişleme, doların değerinde bir düşme anlamına gelmektedir. Bu gelişme, derhal Wall Street'e yansımış ve hisse fiyatları 20 ve 21 Ekim'de artış göstermiştir. Salı günü Dow Jones 102.27 puan ve Çarşamba 186.84 puan artarak tekrar 2000 puan sınırının üzerine, 2027.85 puana çıkmıştır. Altının onsu çıktığı 490 dolardan 466 dolara düşerken, dolar da diğer para birimlere karşı

kayıplarını karşılamıştır. Mark'a karşı, indiği 1.77 düzeyinden 1.81'e ve Yen'e karşı da 140 düzeyinden 143'e çıkmıştır. Perşembe günü Körfez'deki gerginliğin artması ile Dow Jones 77.42 puan gerilemiş ve Cuma günü 0.34 puan artışla 23 Ekim'i 1950.77 puanda kapatmıştır.

1929 Krizi ve 1987

1929'da yaşanan hisse senedi fiyatlarındaki düşüş veya diğer bir deyişle borsalardaki çöküş Amerika'daki buhrana üç yoldan etkide bulunmuştur:

- Hisse senedi fiyatlarındaki düşüş bireylerin servet kaybına yol açmıştır. Halk fakirleşmiş ve harcamalarını kısmak zorunda kalmıştır. Hisselere yatırım gelir düzeyi yüksek olan kesimde daha fazla olduğu için, harcama eğilimi yüksek olan bu kesim, durumdan daha fazla etkilenmiştir.

- 1929 krizi, çeşitli alanlara (hisselere) yatırım yapmış ve borcun kaldıracağı etkisinden yararlanmak için aşırı ölçüde borçlanmış olan holding şirketlerin varlıklarının değerini büyük ölçüde azaltmıştır. Bunların bazıları borçlarını ödeyemez duruma düşmüşler, bazıları da yatırım ve faaliyetlerini küçültmek zorunda kalmışlardır. Bunların sonucunda ekonomide deflasyonist baskı artmıştır.

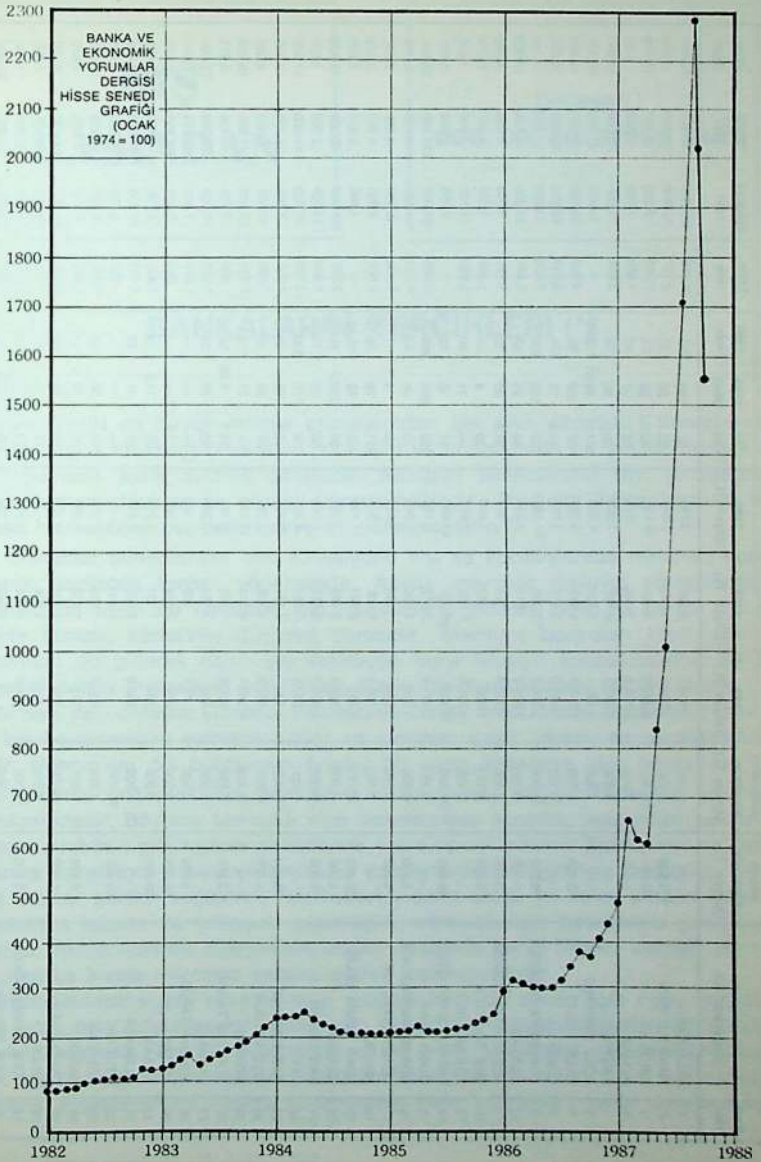
- Krizin devamı, Amerika'da bankacılık kesiminde paniğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Krediler için verilen teminatların değer kaybı, geri ödenmeyen kredileri karşılayamamış ve bankaların birbiri ardına iflasına yol açmıştır.

1929'da yaşanan krizin, şimdi ne ölçüde gerçekleşeceği çok kimsenin kafasını kurcalamaktadır. Bu, 1929 ile 1987 yıllarında Amerika ekonomisinin birbirine ne ölçüde benzediğine bağlıdır. 1929'da sanayi malları üretimi, Ekim'den üç ay önce yıllık % 15 oranında düşme göstermişti. Hisse fiyatlarındaki düşme, paniği hızlandırarak krizin büyümesine yol açmıştır. 1987'de ise üretim ve talep canlılığını korumakta olup, son üç aydaki artış hızı yıllık % 9 oranındadır. Bu durum, hisse senedi fiyatlarındaki düşmenin bir ekonomik krize yol açmaması için bir güvencedir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ocak	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05
Şubat	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37
Mart	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21
Nisan	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09
Mayıs	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51
Haziran	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91
Temmuz	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16
Ağustos	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94
Eylül	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	304.62	2015.20
Ekim	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75
Kasım	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	
Aralık	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çokarınmış (Önemli) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Doğultun Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1986 (Milyon TL)	1984 (Net)	1985 (Net)	1986 (Net)	Ekim 1986	Ağustos 1987	Eylül 1987	Ekim 1987
1	AKGİMENTO	—	3 150	533,8	2 590	3 784	50	180	235	22 000	105 000	37 500	25 500
2	ANADOLU CAM	5 600	7 700	1 008,5	1 243	2 549	50	29	30	2 100	12 300	8 600	6 650
3	ARÇELİK	40 000	16 000	4 440,3	9 467	16 131	40	53	63	3 200	15 300	13 600	14 100
4	AYMAR	5 000	2 000	746,9	1 045	518	95	27	12	1 550	7 700	5 950	5 50
5	BAĞFAŞ	—	4 000	3 505,5	5 587	7 005	60	50	85	3 625	23 000	23 000	18 200
6	BOLU CİMENTO	—	1 500	1 291	2 121	4 553	541	56,81	119,76	—	44 000	31 000	26 500
7	CELİK HALAT	5 400	2 100	1 770,4	1 857	3 729	60	100	60	4 690	18 500	17 000	14 500
8	ÇİMSA	—	4 320	423,3	3 077	7 791	17,2	76	175	6 520	60 000	58 000	39 300
9	KURUOVA ELEKTRİK	15 000	15 000	3 326,6	17 392	32 189	130	150	100	7 665	27 000	21 000	17 100
10	DOKTAS	6 000	3 000	1 335,2	511	2 224	40	25	50	3 470	36 000	19 000	16 500
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3 000	1 200	275,4	378	421	32,5	30	30	1 180	7 500	5 900	5 250
12	EGE BİRACILIK	4 200	4 200	1 059	227	1 560	30	4	20	1 100	5 700	4 200	3 675
13	EGE GÜBRE	—	2 400	1 231,5	2 113	2 603	—	71	60	—	6 050	6 000	4 600
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	40 000	38 400	15 320	26 531	41 097	11	16	23	28 000	185 000	220 000	32 500
15	GOOD YEAR	4 885	4 885	2 421,4	3 619	3 108	250	820	200	4 850	7 700	6 500	5 750
16	GÜBRE FABRİKALARI	4 900	4 900	1 970	1 720	1 048	70	65	43,35	1 150	5 000	3 300	2 600
17	GÜNEY BİRACILIK	4 200	4 200	604	185	1 041	30	4	11	2 660	9 000	5 750	4 325
18	HEKTAŞ	—	2 700	1 365,1	720	1 014	241,3	68	38,16	—	4 950	3 625	2 900
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	25 000	20 000	1 083	2 247	1 774	242	42	15,95	—	21 500	19 000	15 200
20	İZOCAM	3 000	3 000	765,3	2 425	367	96	126,5	16,80	3 920	11 500	10 000	7 500
21	KARTONSAN	9 000	9 000	2 879,4	2 621	1 054	56	30	17,91	2 850	11 500	10 000	7 500
22	KAV	—	400	507,4	787	4 221	110	170	300	13 700	91 000	91 000	67 000
23	KOC HOLDİNG	25 000	25 000	3 645	7 437	10 696	42,5	38	45,60	3 900	18 500	15 700	12 300
24	KOC YATIRIM	6 000	6 000	807,2	1 559	2 622	56	39	39	1 850	10 500	9 900	8 050
25	KORDSA	—	11 250	4 340,7	6 973	11 116	50	67	110	8 450	24 000	21 500	16 000
26	KORUMA TARIM	2 250	3 375	922,5	69	2 169	32,5	1,08	30	1 900	9 500	6 100	4 675
27	LABSA	—	10 800	4 496	7 355	11 236	20	25	32	1 990	28 000	30 000	27 000
28	MAKİNA TAKİM	3 000	1 500	11,4	100	101	—	—	—	1 210	7 600	4 275	3 650
29	METAŞ	15 000	6 000	1 087	2 644	352	3,2	—	—	655	5 500	3 950	2 475
30	NASAŞ	10 000	6 000	1 294	1 131	2 218	25	13,5	15	1 400	6 700	4 700	4 500
31	OLMUKSA	—	5 000	983,9	2 500	2 625	90	41	22	4 100	27 500	24 000	21 000
32	OTOSAN	20 000	15 000	—	zarar	—	—	—	—	—	5 550	6 000	4 800
33	POLYLEN	—	4 500	636,2	516	330	40	50	25	5 000	9 200	10 350	10 000
34	RAKAP	6 000	6 000	873	1 633	1 802	30	40	43	2 640	9 450	7 850	6 800
35	SARKUYSAN	5 000	4 200	286	2 134	3 132	20	45	60	8 000	12 000	11 400	9 450
36	SİFAŞ	—	1 560	1 192,1	1 099	—	85	130	8	12 000	18 400	13 500	11 400
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15 000	10 000	869,8	4 086	11 801	13,5	37,5	80	2 475	15 500	13 300	8 550
38	TÜRK SİYEMENS	—	3 500	—	3 545	5 728	105,5	120,5	106	8 300	55 000	51 000	45 000
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30 000	23 559	32 270	35 207	31,62	34,5	34,60	—	6 650	4 600	4 100
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	30 000	43 050	2 096,6	1 902	3 507	12,5	9	10	1 125	6 350	6 750	2 950

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

BANKALARIN TERCİHLERİ (*)

DÜNYANIN en büyük reklam ajanlarından biri olan «Saatchi & Saatchi»nin, bir İngiliz mevduat bankasını (Midland) ve ardından da bir yatırım bankasını (Hill Samuel) satın almaya çalışması, mevduat bankalarının son zamanlarda karşı karşıya oldukları bir sorunu vurgulamaktadır: Bankalar ihtisaslaşmaya mı, yoksa hizmetlerini çeşitlendirmeye mi yönelmelidirler?

Mevduat bankalarının ana fonksiyonu kişi ve kuruluşlardan mevduat kabul ederek, toplanan fonları yönetmektir. Ancak mevduat toplayıp yönlendirmeyi tekellerinde tutan bu bankalar için müşterilerin giderek daha iyi şartlar beklemekte olması, kârlarının düşmesi demektir. Mevduat bankaları kredilendirme açısından da giderek daha sıkı rekabetle karşı karşıya kalmaktadırlar. Büyük şirketler tahvil piyasasına yönelirken, kişiler de bankalardan olduğu kadar şirketlerden de –örneğin General Electric ve Ford– kredi temin edebilmektedirler. Bu tür borçlanmaya yalnızca kişiler ve şirketler değil, ülkeler de yönelebilmektedir. Nijerya'nın dış borçlarının önemli bir kısmı şirketlere olan borcudur.

Kârlarını arttırmak için bankaların müşterilerine değişik hizmetler sunması gerekmektedir. Böylece bankalar bazı bakımlardan denetim, müşavirlik ve hatta reklam şirketleri gibi hizmet şirketlerine yakınlaşmaktadırlar. Bankacılar da artık satıcılık taraflarını kuvvetlendirmekte, müşterilerine rakiplerinin sağladığı şartlara benzer şartlar sağlamak, işletmelerini daha cazip ve kolay ulaşılır kılmak, sundukları hizmet ve ürünlerin çeşitliliğini arttırmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Reklamlarında müşterilere banka hakkında genel bilgiler vermek yerine, bir «banka imajı» yaratma unsuru ağırlık kazanmaktadır.

Kredilendirme gibi evvelce hem müşteri hem de banka için epey zorlayıcı olan işler, artık bilgisayarlar yardımıyla, standart formlardaki bilgileri doldurarak yapılabilmektedir. Bu da bankaların artık kredi taleplerini değerlendirmekten çok, çeşitli ürün ve hizmetlerini pazarlamaya ağırlık vermelerine yol açmaktadır. Böylece, müşterilerinin ihtiyaç duyabileceği kasa hizmetleri, vergi danışmanlığı,

(*) The Economist, 26 Eylül 1987.

sigortacılık, hisse senedi alım-satımı gibi hizmetlerin tümünü, müşteriye, güven-diği bir çatının altında sunmak, yerinde bir yaklaşım olmaktadır. Zira kişiler genellikle tüm ihtiyaçlarını güvendikleri bir tek müesseseden karşılamayı tercih etmektedirler.

Büyük şirketlere gelince, tek bir müessese ile iş yapmak bunlara göre değildir. Büyük şirketler bankalararası rekabetten yararlanmaya yatkındır. Genellikle tahvil ihracı vs. gibi yollarla sermaye piyasalarından bankalara göre daha iyi şartlarla borç temin edebilmektedirler. Büyük tutarda paraları ucuza temin etmeye alışmış bu şirketlere borç vermek, bankalar için pek kârlı bir iş değildir. Sonunda yalnızca en büyük birkaç bankanın -ki bunlar da giderek Japon bankaları olmaktadır- diğer hizmetlerinin pazarlanmasına katkılarını düşünerek büyük şirketlere borç vermeye devam etmesi beklenebilir.

Büyük şirketlerin ihtiyaçları genellikle kendilerinin yeterli deneyim sahibi olmadığı özellikli konularda -birleşmeler, devirler, yeni sermaye piyasası araçları vs. gibi- en iyi hizmet veya ürünün temini doğrultusundadır. Pek az banka bu uzmanlık alanlarının tümünde bir en iyiyi sunabilecektir. Büyük şirketlerin finansman yöneticileri ise, bankalarının en iyi danışman veya en iyi reklamcı olmalarını beklemeyecekleri gibi, onların tüm alanlarda uzmanlaşmalarını da beklemeyeceklerdir. Büyük şirketlerin aradığı, ihtiyaçlarının tümüne belli bir düzeyde cevap verebilecek tek bir kuruluş değil, önemle ihtiyaç duydukları konularda uzmanlaşmış, bu konulara gerçekten hâkim olmuş bankalardır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru :

Reklam fiyatları Dergi'nin Ocak 1988 sayısından başlayarak şöyledir :

Arka kapak	: 300.000 TL
Ön kapak içi	: 250.000 TL
Arka kapak içi	: 200.000 TL
Tam sayfa (Ekonomik Yorumlar içinde)	: 150.000 TL
Tam sayfa	: 125.000 TL
Yarım sayfa	: 75.000 TL
Çeyrek sayfa	: 40.000 TL

Dergi'ye reklam veren Sayın Kişi ve Kuruluşların bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyor, peşin teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru :

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1988 sayısından itibaren 12 sayı için : (KDV dahil) :

Yıllık Abone	: 9.000 TL
Öğrenci Abonesi	: 4.500 TL

Abone bedelleri posta ile adresimize konutta teslim gönderilebileceği gibi, aşağıda belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768
Akbank Türbe Şubesi : 443
İş Bankası Türbe Şubesi : 15410

DIŞ BORÇLARIN GELİŞİMİ VE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme

YRD. DOÇ. DR. İSMAİL AKTÜRK

«ÜÇÜNCÜ Dünya» ülkeleri olarak da bilinen gelişmekte olan ülkelerin bir kısmı, günümüzde, dış borç krizi olarak nitelenebilen, geri ödenmesi çok güç, ağır bir dış borç yükü altında bulunmaktadır. Gerçekten, OECD verilerine göre, gelişmekte olan yüz civarında ülkenin toplam dış borçları 1987 yılı ortaları itibarıyla 1,2 trilyon dolar gibi çok yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Öte yandan söz konusu ülkeler özellikle 1980'li yıllarda dış borç anapara ve faiz ödeme yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmişler; son birkaç yıldır, yapabildikleri geri ödemeler nedeniyle yine de zaman zaman net sermaye ihracatçısı görünümü kazanmışlardır.

Bu arada, Türkiye'nin 1980 yılı başında yaklaşık 11,6 milyar dolar olan dış borç tutarı, 1987 yılı başı itibarıyla 31,2 milyar dolar dolayına yükselmiş bulunmaktadır. Yukarıda sözü edilen gelişmekte olan ülkeler grubunun ülke başına ortalama dış borcunun yaklaşık 10 milyar dolar olduğu dikkate alındığında; Türkiye'nin

ortalamanın iki katı daha fazla bir dış borçluluk düzeyinde olduğu görülmektedir. Gerçekten de, Latin Amerika ülkelerinin başı çektiği dış borç yükü ağır olan ülkeler grubu içinde Türkiye üst sıralarda yer almaktadır.

24 Ocak 1980 ve sonrasında izlenen ihracata yönelik, dışa açık ekonomi politikalarının da etkisiyle, 1980'li yıllarda Türkiye'nin ihracat, turizm ve işçi döviz başta olmak üzere cari işlemler kanalıyla elde ettiği döviz gelirleri önemli ölçüde artmış; bunlara paralel olarak artan kredi itibarı nedeniyle, yeni dış borçlar bulunmakta pek güçlük çekilmemiştir. Bu gelişmeler, ilk bakışta ve belli bir haklılık payı bulunmak üzere, özellikle 1970'li yılların sonlarında çok ciddi boyutlara ulaşan dış ödeme krizinin geride kaldığı ve Türkiye'nin gerek geri ödeme gerek yenisini bulma açısından dış borç durumunun 1980 sonrası dönemde çok daha iyi olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Daha titiz bir değerlendirme ise, bu olumlu tabloyu bir miktar karart-

maktadır. Gerçekten de, dış borç anapara ve faiz yükünün -geri ödemelere rağmen- yıllar itibariyle giderek artması ve nihayet 1987 başında 31,2 milyar dolar gibi bir düzeye ulaşması; Türkiye'nin Brezilya, Meksika ve Arjantin gibi bazı ülkelere göre daha hafif ve farklı niteliklerde de olsa; ciddiye alınması gereken bir dış borç sorunuyla yüz yüze bulunduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar, ihracatın veya toplam cari işlem döviz gelirinin dış borçları karşılama oranı 1980 sonrası dönemde yükselmişse de; konuya oranlar değil de mutlak değerler itibariyle bakıldığında, dış borçların söz konusu döviz gelirlerinden daha fazla arttığı görülmektedir. Bu gelişmenin anlamı ise, dış borç tutarının her geçen yıl biraz daha fazlalaşması, mevcut ve/veya gelecek nesillerin borç ödeme yükünün giderek ağırlaşmasıdır. Kısacası dış borçlar, bazı ülkelerdeki gibi kriz boyutlarında olmamakla birlikte, Türkiye'nin ekonomik sorunlar gündeminde yer alan önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Bu genel açıklamalardan sonra, dış borçların gelişimi ve son yıllarda ortaya çıkan kriz, önce gelişmekte olan ülkeler, sonra da Türkiye açısından aşağıda ele alınmıştır.

Gelişmekte Olan Ülkelerde Dış Borçların Gelişimi ve Ortaya Çıkan Kriz

Gelişmekte olan ülkelerde dış borçların gelişimine bir göz atıldığında; dış borç olarak gelişmekte olan ülkelere transfer edilen sermayenin İkinci Dünya Savaşı'na kadar çok sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu sınırlı uygulamanın bir örneği olarak, İngiltere ve Fransa'nın zaman zaman yö-

netimleri altındaki kolonilere yardımda bulunmaları gösterilebilir. İki dünya savaşı arasındaki askeri yardımlar göz önüne alınmazsa, ilk büyük dış yardımın, Birleşmiş Milletler kararlarından esinlenilerek 1948 yılında zamanın A.B.D. DıŐİşleri Bakanı George C. Marshall'ın öncülüğünde gerçekleştirilen «Marshall Yardımı» olduğu ifade edilebilir. O dönemde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen görüşe göre; gerçek bir barışın sağlanması, ancak üye ülkelerin gelişmişlik bakımından aralarında önemli farklar olmaması ile mümkün olabilirdi. Üye ülkelerin bazılarının ekonomik bakımdan güçlü, diğer bir kısmının zayıf olması, zayıf ülkelerin dış müdahalelere uğramalarına sebep olabilir ve bu da büyük güçlüklerle sağlanan dünya barışını yeniden tehlikeye sokabilirdi. Bu nedenlerden ötürü sözü edilen problemlerin çözümü için Birleşmiş Milletler'e yetki verilmiştir.

1948 yılında A.B.D.'nin başlattığı «Marshall Planı» doğrultusunda İkinci Dünya Savaşı yıkıntılarında çıkıp yeni bir yaşama kavuşması için Avrupa'ya 13,5 milyar dolarlık bir yardım akmıştır. Sonuca bir göz atıldığında, Plan'ın oldukça başarılı olduğu söylenebilecektir: 1950 yılında Batı Avrupa'nın sanayi üretimi üç yıl öncesine (1947'ye) oranla % 45 artış kaydetmişti. İki yıl sonra ise bu oran savaş öncesi yıla (1938'e) göre % 200'lük bir artış göstermişti. Fert başına düşen ortalama milli gelir düzeylerinde aynı süre içinde 1000 dolardan daha fazla artış kaydedilmişti.

Marshall Planı, bir yandan sağlıklı bir Avrupa ekonomisi meydana getirmek; diğer yandan (Doğu Bloku dahil) Amerika ile Avrupa arasında

siyasal, ekonomik ve güvenlik alanlarında ortaklığa dayanan bir ilişki kurmak gibi iki yönlü bir amaca titizlikle sadık kalan bir politikanın temel taşı olarak görülmüştü. O dönemlerde Türkiye ile Yunanistan'ın durumu da özellik taşıyordu: Sovyetler Birliği'nin 1925 tarihli Türk-Sovyet Saldırmazlık Antlaşması'nı feshetmesi, boğazlarda ortak bir denetim önermesi, Kars ve Ardahan'ın kendilerine ait olduklarını ilan etmeleri; Yunanistan'ın ise, 1946'dan beri Bulgar sınırı üzerinden gelen sızmalarla bir iç savaşın eşiğine gelmesi gibi gelişmeler nedeniyle; Başkan Truman bu iki ülkenin güçlendirilebilmesi için bunların da Marshall Planı doğrultusunda yardımdan yararlanmasını sağlamıştır.

1950'li yıllardan sonra, gelişen ülkelerin dış borçlarının artması, siyasal bağımsızlığa sahip olmakla birlikte ekonomik bağımsızlığını henüz elde edememiş olan bu ülkelerde yeni bir tartışmanın başlatılmasına neden olmuştur. Bir görüşe göre, dış yardım gelişen ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmakla birlikte, bu ülkeleri bir taraftan dış kaynaklara bağımlı kılmakta, öte yandan ülkedeki gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmaktadır. Buna karşı bazı iktisatçılar da, dış kaynakların, ister dış yardım ister yabancı sermaye şeklinde gelsin, bu ülkelerde sermaye birikimini arttıracığını iddia ediyorlardı. Dış yardım ve gelişen ülkelerin dış borçları arttıkça, yardımın ekonomik ve siyasal amaçları da çeşitlenmeye başlamıştır. Daha çok sanayileşmiş ülkelerin, verdikleri borç karşılığında, borçlu gelişmekte olan ülkeyi kendi siyasal bloklarına çekmek için önemli çaba göstermeleri ya da borcu bu gibi siyasal şartlara bağlamaları yay-

gın hale gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelere yapılan dış yardımların artmasına rağmen, birçok ülkede ekonomik kalkınmanın istenen düzeyde gerçekleşememesi ve sanayileşmiş ülkelerle aralarındaki gelişmişlik farkının giderek açılması; birçok iktisatçı, maliyeci bazen de hükümetleri dış kaynaklara dayalı bir kalkınma modelinin geçerliliği üzerinde düşünmeye zorlamıştır.

1950-1960 yılları arasında bir yandan devletten devlete verilen dış yardımlar artarken, öte yandan uluslararası kuruluşlar ve konsorsiyum aracılığıyla sağlanan dış kredilerin de artmaya başladığı görülmüştür. Aynı yıllarda dış yardım yerine yavaş yavaş dış borçlanma terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Dış borçlanmada borç yönetimi ve bunun değişkenleri, üzerinde önemle durulması gereken bir konuyu oluşturmaktadır. Herhangi gelişen bir ülkenin bu borcu masnetmesi, borcun üretim artışı sağlamasına bağlı bulunmaktadır. Yeterli düzeyde altyapı ve nitelikli işgücü olmayan gelişen bir ekonominin borcu masnetme kapasitesi de yetersiz olacaktır. Çoğu gelişmekte olan ülkenin belirlenen bu eksikleri nedeniyle, kredilerin bir çoğu belirli bir projeye bağlı ve önkoşullu olarak verilmektedir. Borçlanmada göz önünde bulundurulması gereken noktalar arasında kredi faizi, ödemesiz dönem ve geri ödeme süresi de önem taşımaktadır. Alınan kredinin ödemesiz süresinin olması, faizinin düşük olması ve geri ödemede vadenin uzun olması, krediyi kullanan gelişen ülke ekonomisinde olumlu sonuçların alınmasını sağlayacaktır.

Günümüzde gelişen ülkeler her

TABLO I
Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde
Toplam Kamu Dış Borçlarının GSMH'ya Oranı (%)

Ülke Adı	1980	1981	1982	1983	1984
Balivya	52.6	63.1	73.0	91.2	98.3
Endonezya	21.6	19.2	21.2	28.9	30.2
Mısır	50.3	54.6	52.9	49.4	49.6
Fas	38.9	52.9	59.9	69.6	82.9
Nijerya	5.1	7.9	12.1	18.8	15.8
TÜRKİYE	20.8	22.9	27.1	28.3	32.3
Tunus	36.9	38.8	42.5	44.7	46.1
Filipinler	18.5	19.8	22.5	30.5	34.7
Şili	17.8	14.3	23.9	38.5	62.5
Brezilya	16.5	17.0	18.6	29.1	33.6
Güney Kore	25.6	27.2	28.3	29.4	30.4
Arjantin	18.2	19.2	29.1	37.0	40.5
Portekiz	27.4	32.3	41.2	50.8	58.5
Meksika	18.7	18.6	33.1	50.7	41.7
Cezayir	41.3	37.5	33.2	28.1	24.3
Yugoslavya	6.8	7.7	9.3	16.5	21.5
Yunanistan	11.5	15.3	17.2	23.3	28.3
İsrail	62.2	70.0	73.4	67.2	77.2

Kaynak: 1986 Yıllık Ekonomik Rapor.

geçen gün daha fazla dış kaynak arayan ülkeler durumuna gelmişlerdir. Bu nedenle gelişen ülkelerde borç yükü konusunda bir fikir edinebilmek amacıyla milli gelir içinde borcun payına bakmak yararlı olacaktır. Gelişmekte olan bazı ülkelerde, 1980-1984 döneminde, toplam kamu dış borçlarının GSMH ile olan oransal ilişkisi «Tablo I»de gösterilmiştir.

Tablodan da görüleceği gibi, gelişmekte olan ülkelerde toplam kamu dış borçlarının GSMH'ya oranı % 15 ile % 98 arasında değişmektedir. Ele alınan ülkelerin borç yükünün yıllar itibariyle genellikle bir artış eğilimi gösterdiği tablodan anlaşılmaktadır.

Bazı gelişmekte olan ülkelerde 1985 yılı itibariyle dış borç yekûnû ve dış borçların GSMH içindeki oranları da «Tablo II»de sunulmuştur.

TABLO II
Gelişmekte Olan Bazı
Ülkelerde Dış Borçlar

Ülke Adı	Borç Toplamı (Milyar \$)	Borcun GSMH'ya Oranı (%)
Brezilya	107.3	49.7
Meksika	99.0	60.9
Arjantin	50.8	71.9
Venezüella	33.6	73.3
Filipinler	24.8	76.1
Şili	21.1	126.9
Yugoslavya	19.6	22.9
Nijerya	19.3	22.9
Fas	14.0	111.4
Kolombiya	11.3	36.8

Kaynak: Inter American Development Bank (Dünya Gazetesi).

Tabloların ortaya koyduğu genel durum, gelişmekte olan Üçüncü Dün-

ya ülkelerinin birçoğunun ağır bir borç yükü altında bulduklarıdır.

1985 yılından başlayarak petrol ve diğer benzeri mal fiyatlarındaki azalmalar, ağır borç yükü altında bulunan ülkeler yönünden olumsuz eğilimlerin daha da artmasına neden olmuştur. Petrol ihrac etmekte olan borçlu ülkeler, petrol fiyatlarındaki düşüşten dolayı doğrudan; diğer gelişmekte olan ülkeler de, petrol ihrac eden ülkelerin ithalatlarını kısımlarından ve gelişmiş ülkeler de hızı kesilen büyümeden ötürü dolaylı şekilde etkilenmişlerdir. Uluslararası faiz oranlarının düşmesi bile bu olumsuz durumu ortadan kaldıramamıştır.

1985 Ekim ayında özellikle Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerini yakından ilgilendiren «Baker Planı»ndan burada kısaca söz etmek yerinde olacaktır. Baker Planı A.B.D. Hazine Bakanı James Baker tarafından Seul'de IMF ve Dünya Bankası yıllık toplantısında ortaya atılmış olan bir fikirdir. Plan'a göre, dış borçlarını ödeyemez hale düşen ve ağır borç yükü altında bulunan ülkelerin durumuna bir çözüm getirilecektir.

Bu girişim, ilk aşamada; Brezilya, Meksika, Arjantin, Venezüella, Filipinler, Şili, Yugoslavya, Nijerya, Fas, Peru, Kolombiya, Ekvator, Fildişi Sahili, Uruguay ve Boliviya'yı kapsayacaktır. Ülkelerin her biriyle ayrı ayrı antlaşmalar yapılacaktır.

◆ Evet, milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır.

Mustafa Kemal ATATÜRK

Plan'da güdülen ana amaçlardan ilki, A.B.D.'nin siyasi ve iktisadi prestijini, özellikle bölgesinde korumak; ikincisi, borçlu ülkelerin daha fazla dışa açılmalarını sağlamak; üçüncüsü ise, ilgili ülkelerin daha fazla liberalleşmeye gitmelerini sağlamaktır. Türkiye bu Plan'ın dışındadır; zira Türkiye bu Plan'a bazı yönleriyle benzeyen bir politika izlemektedir.

Türkiye'de Dış Borçların Gelişimi ve Dış Borç Sorunu

Türkiye'de dış borçlar İkinci Dünya Savaşı'na kadar kısaca şöyle bir gelişme göstermiştir: Cumhuriyet Türkiye'si Osmanlı Devleti'nden oldukça büyük bir dış borç yükü (79.820.563 lira) devralmıştır. Bu borç 22.4.1933 tarihinde tasfiye edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de zaman zaman uygun şartlar olduğunda dış krediler alınmış ve kullanılmıştır. Örneğin; 1934 yılında Sovyet Rusya ile 8 milyon altın dolar tutarında, 1935 yılında da İngiltere ile 16 milyon İngiliz liralık dış kredi sözleşmesi yapılmıştır. Rus kredisi Kayseri, Malatya, Nazilli pamuklu dokuma fabrikalarının kurulmasında; İngiliz kredisi ise Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nın inşasında kullanılmıştır.

Dış borçlarımız İkinci Dünya Savaşı döneminde savaş öncesine göre ikibuçuk kat artmış; savaş sonrası dönemde ise 1951 yılına kadar pek fazla dış kredi alınmamıştır. 1950-1960 yılları arasında ise dış borçlarımız görülmemiş hızla artmıştır. Bu yıllarda, yukarıda değinilen «Marshall Planı» uygulaması da başlamıştır.

1970'li yılların başında uluslararası parasal sistemde ortaya çıkan yapısal değişimler ve 1973 yılı ortalarında petrol fiyatlarının yaklaşık 4 kat

artışı, özellikle petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra Türkiye'yi de olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak, devlet petrol faturasını sübvansede ederek özel kesimi bu olumsuz etkiden kısmen uzak tutabilmiştir. Bu yıllarda Türkiye, daha çok devletler yerine özel bankalara borçlanmaya ağırlık vermiştir. 1970 yılında dış borçların % 17'si özel bankalardan sağlanmıştır. Söz konusu yıllarda giderek büyüyen dış ticaret açıkları nedeniyle, her yıl giderek artan tutarda dış borç alınmak zorunda kalmıştır.

Türkiye 1975 sonrası döneminde cari işlemler açığını yine dış borçlanma ile karşılamış, bu arada vadesi gelen borçlarının bir kısmını ödeyemez duruma geldiğinden, çeşitli erteleme anlaşmaları yapmaya gayret etmiştir. Türk ekonomisi birinci petrol şokuna karşı ayarlama sürecini henüz tamamlayamamışken, 1979 yılında ikinci petrol şokunun olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmıştır. İthalatın kısılması ve borçlanma bir sınıra ulaşmış olduğu için, 1980 yılında ikinci petrol şokuna karşı yeni bir ayarlama stratejisi benimsenmesi gerektiği doğmuştur. Başka faktörlerin yanı sıra 1970'li yılların sonlarında iyice belirginleşen dış ödeme krizinin de etkisiyle Türkiye, 1980 yılı başlarında ekonomi politikasında köklü sayılabilecek değişiklikleri içeren bir istikrar paketini yürürlüğe koymuştur.

1985 yılında petrol fiyatlarının düşmeye başlaması, dış borç yükü altında bulunan petrol ihracatçısı ülkeleri güç durumda bırakırken; Türkiye ve diğer petrol ithalatçısı ülkeler petrol faturalarının azalması nedeniyle bir bakıma bu gelişmeden olumlu yönde etkilenmişlerdir. Bu dö-

nemlerde birçok gelişmekte olan ülke yeni dış kredi bulmakta güçlük çekerken, Türkiye yeni dış krediler temin ederek kredi kullanımını artırmıştır. Böylece, 1986 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin dış borç yekünü 31,2 milyar dolara ulaşmış; dış borçlarda bir önceki yıla göre % 23,2 oranında bir artış ortaya çıkmıştır. Bu borçların 24,3 milyar doları orta ve uzun vadeli, 6,9 milyar doları ise kısa vadeli borçlardan oluşmaktadır. Orta ve uzun vadeli borçların bir önceki yıla göre artış hızı % 18,1 iken, bu oran kısa vadeli borçlar için % 45,2'dir. Orta ve uzun vadeli dış borçların % 74,4'ü kamu kesimine, % 21,7'si T.C. Merkez Bankası'na, % 3,9'u ise özel kesime ait bulunmaktadır. Buna karşılık kısa vadeli borçların % 8,6'sı kamu kesimine, % 33,7'si T.C. Merkez Bankası'na, % 57,7'si ise özel kesime aittir. Dış krediler daha çok uluslararası kuruluşlardan ve ikili anlaşmalardan sağlanmaktadır.

Yurt dışında yerleşmiş olan vatandaşlarımızın döviz tevdiat hesaplarına gösterdikleri ilgi dolayısıyla kısa vadeli borç yekünü artırmıştır. Kısa vadeli borçlanma oranı 1982'de % 10 iken, 1986'da % 22,1'e yükselmiştir. 1986 yılında takip edilen dış borç politikası proje ve sektör kredilerine dayalı olmuş, ödemeler dengesinin finansmanını sağlayacak genel amaçlı kredilerden mümkün olduğunca kaçınılmıştır. 1986 yılında kamu kesimi tarafından yapılmış olan program ve proje kredileri anlaşmalarının tahhüt tutarı yaklaşık 5 milyar dolar olmuş, aynı sene içinde yapılan toplam kredi kullanımı ise 2,7 milyar dolara ulaşmıştır. Dış borçların 1986 yılından sonraki artışında doların değer kaybının da önemli etkisi olmuştur.

Yıllar itibariyle Türkiye'nin dış borç ödemeleri ile belligaşı cari iş-lem kalemlerinden sağlanan döviz gelirleri arasındaki ilişki «Tablo III»de sunulmuştur.

TABLO III
Türkiye'nin Dış Borç
Ödemeleri ve Döviz Gelirleri
(Milyon Dolar)

Yıllar	-1-	-2-	1/2
	Dış Borç Ödemeleri	Döviz Gelirleri	
1981	1.744	7.818	22.3
1982	2.418	9.071	26.7
1983	2.507	8.320	30.1
1984	2.693	10.286	26.2
1985	3.611	11.572	31.2

Not: Döviz gelirleri; «İhracat + Turizm ve Dış Seyahat Gelirleri + İşçi Dövizleri + Navlun Gelirleri» kalemlerinden oluşmaktadır.

Kaynak: 1986 Yıllık Ekonomik Rapor.

«Tablo III»ün incelenmesinden anlaşılacağı üzere, başlıca cari işlem gelirlerinden dış borç ödemelerine ayrılan pay 1981 yılında % 23.3 iken, 1985 yılında % 31.2'ye yükselmiştir. Ele alınan dönemde her yıl daha fazla dış borç ödemek zorunda kalınmış; bu da, artan döviz gelirlerinin giderek daha büyük bir kısmının bu amaçla dış dünyaya transferi sonucunu doğurmuştur. Başka bir deyişle, önceki yıllardan biriken dış borçların geri ödenmesi, ele alınan yıllarda bir yük olarak kendini büyük ölçüde hissettirmiştir. Kuşkusuz bu yıllarda sağlanan yeni dış borçların, bu yükü hafifletici ve ileriki dönemlere erteleyici bir rol oynadığı da vurgulanmalıdır.

Türkiye'nin dövizle ödenecek

mevcut dış borçlarının, taahhüt bazında, yıllar itibariyle, borçlulara göre geri ödeme projeksiyonu «Tablo IV» ve «Tablo V»den izlenebilir.

TABLO IV
Türkiye'nin Dış Borçlarının
Gerü Ödeme Projeksiyonu
(30.6.1986 İtibariyle - Milyon \$)

Yıllar	Anapara	Faiz	Toplam
1986	2.170.0	1.850.0	4.020.0
1987	2.810.3	1.683.1	4.493.4
1988	3.054.7	1.559.0	4.613.7
1989	2.270.4	1.387.1	4.157.5
1990	2.347.9	1.225.1	3.573.0
1991	2.110.6	1.067.1	3.177.7
1992	1.924.1	905.4	2.829.5
1993	1.605.5	764.4	2.369.9
1994	1.430.0	647.4	2.077.4
1995	1.202.8	546.0	1.748.8

Kaynak: 1986 Yıllık Ekonomik Rapor.

Tabloların incelenmesinden anlaşılacağı üzere, dış borç ödeme projeksiyonunda dış borçlar, taahhüt bazında 2-3 yıl gibi bir süre artan geri ödemeleri kapsamakta; ondan sonraki yıllarda ise, ödeme tutarları hem anapara hem de faiz açısından düşüşe geçmektedir. Kuşkusuz bu dış borç ödeme projeksiyonlarında, ödeme taahhütlerinin tam yerine getirildiği (erteleme vb. yapılmadığı) ve ele alınan dönemde yeni dış borçlar sağlamanın gerektireceği geri ödemelerin söz konusu olmadığı varsayılmıştır. Bunların dikkate alınması durumunda tabloların önemli ölçüde değişebileceği açıktır.

Türkiye'de dış borçların gelişimine böylece değinildikten sonra, sonuç olarak diyebiliriz ki; gerek Türkiye'de gerek gelişmekte olan öteki ülkelerde dış borç yekünü her geçen yıl artmaktadır. Yeni dış kredi taleplerinin

TABLO V

Türkiye'nin Borçlulara Göre Dış Ödemeler Projeksiyonu
(Milyon Dolar)

Borçlular	1987	1988	1989	1990	1991
TOPLAM	4.825	5.078	4.569	3.854	3.363
Anapara	3.207	3.558	3.143	2.592	2.323
Faiz	1.618	1.520	1.426	1.262	1.040
Kamu Sektörü					
Anapara	2.144	2.457	2.242	2.252	2.117
Faiz	1.335	1.323	1.316	1.201	1.002
Merkez Bankası					
Anapara	772	839	726	180	127
Faiz	191	130	63	27	16
Özel Sektör					
Anapara	291	262	175	160	78
Faiz	91	67	47	33	22

Notlar : (1) IMF dahildir; orta vadeli kredi döviz tevdiat hesapları dahil edilmemiştir.
(2) Kur tarihi «31.12.1986»dir.

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1986 Yıllık Rapor.

karşılanması açısından Türkiye'nin öteki gelişen ülkelerin durumundan daha iyi olduğu görülmektedir. Kredi itibarının olmasının önemli bir nedeni, diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin son yıllarda borçlarını daha düzenli ödemesidir. Diğer bir nedenden de, Türkiye'nin ekonomik ve mali istikrarı öteki ülkelere göre daha iyi sağlamış olmasıdır.

- ◆ Herhangi bir şahsın, memnun ve mesut olması için lâzım gelen şey; kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır.
- ◆ Kılıç ve saban: Bu iki fatihden birincisi, ikincisine daima mağlup oldu.

Mustafa Kemal ATATÜRK

Kısacası, Türkiye'nin borç durumu ve tutarı, diğer bazı gelişen ülkelere ve özellikle Latin Amerika ülkelerine kıyasla, gerek borcunu düzenli ödemesi, gerek yeni kredi bulması açısından oldukça iyi sayılabilir. Bununla birlikte; yıllar itibariyle dış borç yükünün ve geri ödeme yükümlülüklerinin artışı, ihracat başta olmak üzere döviz gelirlerinde zaman zaman ortaya çıkan tıkanıklıklar ve gerilemeler, son zamanlarda bulunan veya bundan sonra bulunabilecek borçların faiz ve vade yönlerinden her zaman istenen koşullarda olmaması gibi faktörler dikkate alındığında; Türkiye'nin bir «dış borç krizi» içinde olmasa da, her an daha da kötüleşebilecek olan bir «dış borç sorunu»na sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle sorunu küçümsemekte ve özellikle yeni dış borçlanmalar konusunda daha dikkatli davranmakta yarar bulunmaktadır.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Erken Seçim ve Sonrası

ERKEN seçim konusunda iktidarla muhalefet partileri arasında çıkan tartışmalar, Anayasa Mahkemesi'nin ön seçimle ilgili Seçim Kanunu'ndaki maddeyi bozması, geçtiğimiz aylarda ekonomik olayları ikinci plana itmiş ve halkımız âdeta «politika yaşamaya» mecbur edilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bozma kararından sonra, Başbakan'ın daha önce 1 Kasım 1987 günü olarak açıkladığı erken seçim tarihi, TBMM'nde 29 Kasım 1987 olarak yeniden tespit edilmiştir.

Bu durum politik mücadelenin bir ay daha uzaması ve ekonomik faaliyetleri etkileyecek yeni karar ve uygulamaların da ertelenmesi demektir. Bununla beraber, yaşamın değişmez kuralı olarak, ekonomik olaylar devam etmekte ve bu olayların ağırlığı da giderek artmaktadır. Piyasa hareketleri, ertelenen seçim dolayısıyla bekleme ve kargaşaya dönüşme eğilimine girmiştir. Hükümetin fiyatlarla ilgili tutumu, yatırım ve mali politikaların belirlenememesi, mevsimin genellikle hareketli olması gereken bir dönemde durgunluğa yol açmakta ve iş âlemi davranışını tayin edememektedir.

Bunun yanında, gerek 1987 Ekim ayına kadar kontrol edilemeyen enflasyon ve gerekse 1988'de devamı beklenen hızlı fiyat artışları dolayısıyla, makro hedeflerin tutturulmasının imkânsız görünümü, seçimlerin politik değil de ekonomik bakımdan neler getireceğine ilgiyi çekmektedir.

Özal Hükümeti'nin kaynak yaratmak amacıyla uyguladığı politika, özellikle menkul kıymet ihracı şeklinde gelişmektedir. Kalkınma hızının yüksek tutulmasının enflasyonu körüklediği görüşü yaygındır. Kalkınma hızının yüksek tutulması, Dünya Bankası'nın kalkınma hızının düşürülmesi yolundaki önerisiyle de çelişmektedir. İş âlemi ise enflasyonla yaşamaya alışmış görünmektedir. Bazı iş çevrelerinin, gelecek dönemler için faaliyetlerini, belirli bir enflasyon hızına göre planladıkları söylenmektedir.

Piyasaların kargaşaya düşmelerini etkileyen diğer bir husus da gittikçe artan senet protestolarıdır. Merkez Bankası'na göre, senet protestoları, geçen yıla kıyasla % 25 artmış bulunmaktadır. Küçük ve orta çaptaki işletmelerin belini büken senet protestolarının artışı endişe ile izlenmektedir.

Ekonomik dengeler oldukça bozulmuştur. İç ve dış borçlar artmaktadır. Yeni iç ve dış borçlar bulmada güçlüklerle karşılaşılacak bir döneme girilmek üzeredir. Kamu yatırımları giderek bütçeyi sıkıştıran boyutlara varmıştır. Bütün

bu noktalar göz önünde tutularak, seçim sonrasında alınması gereken tedbirlere ilişkin görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır.

Özel sektörün en önemli mesleki kuruluşları olan Ticaret ve Sanayi Odaları'nın çalışmaları, 1987 Kasım ayında yapılacak oda seçimleri dolayısıyla, günlük işlerin yürütülmesi ve seçim hazırlıklarıyla sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle son günlerde ekonomik görüşler belirtmekte TUSİAD ağırlık kazanmış bulunmaktadır. TUSİAD, ekonomik konulara ilişkin çeşitli toplantılar düzenlemekte, bunlara dayanarak görüşler hazırlamakta; sonuçları başta Cumhurbaşkanlığı makamı olmak üzere Hükümet'e ve tüm partilerin yönetimlerine sunmaktadır. TUSİAD'ın ekonomi ile ilgili önerileri özetle şöyledir:

- Enflasyon hızının yavaşlatılması için, izlenen politikaların değiştirilerek iç borçlanmanın durdurulması ve bütçede tasarrufa gidilmesi;
- Para politikasının değiştirilmesi;
- Kredi maliyetinin düşürülmesi;
- Özelleştirmede dengeli davranılması.

TUSİAD'ın diğer bir önerisi, bütçe sisteminin değiştirilmesiyle ilgilidir. Bu öneride, bütçenin hazırlanmasında klasik sistemden vazgeçilerek «sıfır tabanlı bütçe» sistemine geçilmesi öngörülmektedir. Önerilen sistemle hazırlanacak bütçenin önemli tasarruflar sağlayacağı ileri sürülmektedir.

Geçtiğimiz ayın önemli bir dış ekonomik olayı, İran'a ait bazı petrol platformlarının ABD tarafından bombalanmasından sonra, dünya borsalarında görülen kriz ve paniktir. «19 Ekim 1987, Pazartesi» günü başta New York Borsası olmak üzere dünyanın bütün büyük borsalarında başlayan panik üzerine, hisse senedi fiyatları hızlı düşmeler göstermiş, buna karşılık altın fiyatlarında yükselmeler meydana gelmiştir. Sonraki günlerde durum biraz düzeler gibi olmuşsa da, ardından İran'ın Kuveyt'e ait bir petrol platformunu bombalaması, dünya borsalarının yeniden karışmasına yol açmıştır. Bu paniğin etkileri kısmen de olsa ülkemizde de görülmüştür. Hisse senetleri arzında artma ve buna karşılık değer kaybı olmuş; altına, dolar ve mark gibi dövizlere talep arttığından, bunların fiyatları hızla yükselmiştir. Sonuçta, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda hisse senedi satışları kısmen durmuştur.

Bu durumun geçici olduğu muhakkaktır. Bununla beraber, tasarrufların altına ve dövize kayması dolayısıyla, zaten bir türlü dengelenemeyen mevduat faizlerinin daha da yükselmesinden endişe edilmektedir.

1987 Ekim ayının genel görünümünü kısaca belirledikten sonra, geçtiğimiz ay içinde meydana gelen ve ekonomiyi ilgilendiren başlıca olayları ve gelişmeleri özetleyelim.

Bankalarla İlgili Olaylar

• **Faiz Yarışı:** Bir yıllık mevduat faizlerinin serbest bırakılması üzerine, bankalar arasında başlayan faiz yarışı, özellikle küçük bankaların likidite sıkıntısı nedeniyle devam etmektedir. Bu arada Türk Ticaret Bankası yıllık faiz oranını

% 56 olarak ilan etmiştir. Sümerbank yıllık faiz oranını daha önce % 56'ya yükseltmişti. Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank bir yıllık mevduat için % 52 faiz oranı uygulamasına devam etmektedir. Bu arada bazı bankaların bir kısım müşterilerine özel şekilde daha yüksek faiz oranı uyguladığı ileri sürülmekte ve bu durum şikâyetlere yol açmaktadır. Bu konuda Merkez Bankası ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından soruşturma açılması istenmektedir.

Diğer taraftan, yıllık mevduat faizlerinin serbest bırakılması, mevduat artışını hızlandırmıştır. Geçen yılın aynı dönemine nazaran mevduat artışı % 2.4'ten % 7.1'e çıkmıştır. Bunun yanında, mevduat sertifikalarındaki artışın bu faiz serbestisinden etkilenerek geçen yıla göre % 37 daha fazla olduğu görülmüştür. Mevduat sahipleri için likiditeye dönme bakımından mevduat sertifikalarının daha cazip olduğu muhakkaktır.

Bankaların topladıkları mevduatın maliyeti arttığından, piyasaya açılan kredilerin maliyeti de giderek yükselmektedir. Bu gidişle kredi maliyetinin % 109 oranının üstüne çıkacağı hesaplanmaktadır. Sanayicilerin bu derecede yüksek faizlerle kredi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri imkânsız hale gelmektedir. Bu durum, iş âleminin ortak şikâyet konusu olarak önemini sürdürmektedir.

• **Bazı Kamu Bankalarına İlişkin Gelişmeler** : Sıkıntıda olan bazı kamu bankalarının yeniden düzenlenmesi konusunda çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu arada Etibank, Sümerbank ve Denizcilik Bankası'nın birleştirileceği; bazı bankaların ise kapatılacağı söylentileri yaygındır. Bu konuda çalışmalarını sürdüren Merkez Bankası ile bazı kamu bankaları yöneticilerinin çeşitli seçenekler üzerinde durdukları ifade edilmekte ve varacakları sonuçlar merakla beklenmektedir.

Dış Ticaretle İlgili Konular

• **Dış Ticaret Rejimi** : 1988 yılında Dış Ticaret Rejimi'nin değişmeyeceği anlaşılmaktadır. Geçmişte Dış Ticaret Rejimi'nin her yıl değiştirilmesinin, bu alanda faaliyette bulunan kuruluşların uygulamalarında sıkıntılara yol açtığı bilinmektedir. Bu noktayı göz önünde tutan Hükümet'in, bir süredir Dış Ticaret Rejimi'nde ve özellikle İhracat Rejimi'nde değişiklikler yapmadığı, ancak bazı formaliteleri yeniden düzenlediği, vergi idelerine yeni şekiller getirdiği, memnuniyetle gözlenmektedir.

• **İhracatımız Artıyor** : 1987 Eylül ayında ihracat tutarının 1 milyar doları aştığı ifade edilmektedir. Bu arada söz konusu ihracatın bir kısmının fiktif ihracat olup olmadığı tereddüt konusudur. Öte yandan, Avrupa Topluluğu'na tekstil ihraç eden bazı kuruluşların, fazla fiyatla kota satın aldıkları, bu suretle kota yolsuzluğuna yol açıldığı belirtilmektedir.

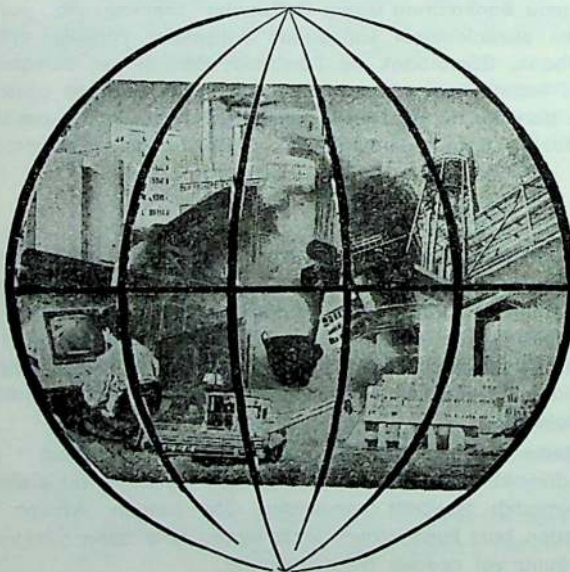
Zamlar Devam Ediyor

• **Yabancı Sigara ve İçki Fiyatları Artırıldı** : Tekel İdaresi, ithal ettiği yabancı sigara ve içkilerin fiyatlarına, 23 Ekim 1987'den itibaren, % 33 ile % 100 arasında değişen oranlarda zam yapmıştır. Buna göre; fiyatı daha önce 800.— TL olan sigaralar 1.200.— TL'den, 700.— TL olan sigaralar 1.000.— TL'den

600.— TL olan sigaralar 800.— TL'den; şişesi 6.500.— TL olan viskiler 10.000.— TL'den şişesi 10.000.— TL olan dindendirilmiş kaliteli viskiler 15.000.— TL'den, şişesi 4.500.— TL olan cin ise 9.000.— TL'den satılacaktır.

• **Demir Fiyatları Yükseltildi:** Türkiye Demir ve Çelik İşletmesi'ne bağlı fabrikaların ürettiği ürünlerin fiyatlarına % 5 ile % 15 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır. Buna göre; Karabük tesislerinde üretilen yuvarlak demirin ton fiyatı 265 bin TL'den 297 bin TL'ye, profillerin tonu 270 bin TL'den 302 bin TL'ye, köşebent demirin tonu 270 bin TL'den 302 bin TL'ye, hadde bozuğu demirin tonu 197 bin TL'den 226 bin TL'ye, pik demirin tonu 136 bin TL'den 150 bin TL'ye yükseltilmiştir. Demir boruların ton fiyatı ise 170 bin TL ile 256 bin TL arasında değişmektedir. Ereğli Demir Çelik Fabrikası'nda üretilen tenekenin fiyatı % 10, soğuk mamullerin fiyatları % 5, sıcak mamuller ve levhaların fiyatları ise % 15 oranında artırılmıştır.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği

özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluyuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

YENİ YAYINLAR

Doç. Dr.

MEHMET E. PALAMUT

BORÇLAR HUKUKU DERSLERİ Özel Borç İlişkileri Birinci Cilt

YAVUZ, Y. Doç. Dr. Cevdet; Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No. 2, İstanbul 1986, xxiv+392 sayfa (*).

M.Ü. Hukuk Fakültesi'nin genç ve çalışkan öğretim üyelerinden. Y. Doç. Dr. Cevdet Yavuz'un kaleme alıp yayınladığı «Borçlar Hukuku Dersleri» kitabı, «Giriş»ten ayrı olarak iki «Kısım»dan oluşmaktadır.

Yazar, «Giriş»i, «Türk Hukukunda Özel Borç İlişkilerinin Düzenlenmesi»ne ayırmış olup; bu kısımda, konunun daha kolaylıkla kavranıp anlaşılabilmesi için, kanunen düzenlenen ve düzenlenmeyen «Sözleşme

Tipleri» hakkında kısa, öz ve yararlı bilgiler vermektedir.

Yaklaşık 172 sayfaya sığdırılan «İkinci Kısım», «Temlik (Devir ve Ferag) Borcu Doğuran Sözleşmeler» başlığını taşımakta olup, burada yer alan konular şu üç bölümde incelenmektedir :

- 1 - Satım Sözleşmesi,
- 2 - Trampa,
- 3 - Bağışlama.

Hemen belirtelim ki, ilk bölüm dört «Alt Bölüm»den oluşmakta ve sırasıyla şu konuları içermektedir :

- Genel Hükümler,
- Taşınır Satımı,
- Taşınmaz Satımı,
- Satımın Bazı Çeşitleri.

Yazarının da (Önsöz'de) belirttiği gibi, üstteki konular hazırlanırken şüphesiz Borçlar Kanunu'nun ikinci kısmının sistematığıne büyük ölçüde uyulmaya gayret gösterilmiştir. Bununla beraber, bu sözleşmelerin gerek ele alınış biçimi gerek incelenmelerinde takip edilen metodik yaklaşım farklıdır. Eskilerin deyimiyile «etradını câmi, ağıyarını mâni» (benzer niteliklerin tümünü içeren, ayrık olanları da dışlayan) tanımlamalar, yerindelikle mehz kanuna yapılan atıflar, zaman zaman diğer ülkelerle (İsviçre, Federal Almanya, Fransa) mukayeseli olarak irdelenen müesseseler ve aksak yönler hakkında getirilen kişisel olumlu öneriler; bu kısımda sözleşmelerin okurlarca ilgiyle izlenip öğrenilmelerine en büyük etkindir.

Eserin hacimce aynı ağırlıklı bir diğer kısmı da, «Kullanma ve Yaralanma Hakkı Veren Sözleşmeler»e ayrılmış olup, sırasıyla şu bölümler altında incelenmeye çalışılmaktadır :

(*) Kitaptan edinmek isteyenler, anılan üniversitenin yayın ve satış büroları ile akademik yayınları satan kitapçılara başvurabilirler.

- 1 - Adi Kira Sözleşmesi,
- 2 - Hâsılat Kirası Sözleşmesi,
- 3 - Ariyet Sözleşmesi,
- 4 - Karz Sözleşmesi,
- 5 - Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi.

Kitapta «Finansal Kiralama»ya 30 sayfa ayrılmıştır. Burada; Türkiye'nin dışa açılma ve dış kaynağa acilen zorunluluk duyma sürecinde kabul edip uygulamaya soktuğu 3226 sayılı Kanun'un mahiyeti, tarafların hukuki durumları, kiralayan ve kiracının borçları, sözleşmenin sona ermesi vb. hükümler detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmektedir.

Eser hakkındaki toplu değerlendirmelerimizi şu noktalarda özetlememiz mümkündür :

- Sayın Yavuz'un «Borçlar Hukuku Dersleri» kitabı, ciddi ve titiz bir çalışmanın ürünüdür. Esere, mükemmel denilebilecek bir sınıflama hâkimdir. Bu suretle, konular arasında da bir köprü ve seyyaliyetin varlığı açıkça gözlemlenebilir. Bir bakıma ilim, «tasnif edilmiş bilgi» olduğuna göre, kitap, sadece hukuk fakülte-leri öğrencilerine değil, fakat eski deyimle «ilim erbabı» olarak nitelenen yüksek lisans ve doktora öğrenimi görenler ile hukuku kendilerine meslek edinen herkes için gereklidir.

- Kanun hükümlerinin genellikle siyah ve ayrı harufat karakteri, okuyucunun dikkatini canlı tutmakta; konuların kavranmasını kolaylaştırılmaktadır.

- Zorunlu olmadıkça mehzaz kaununu, Yargıtay kararlarının ve doktrinlerin derinliklerine inilmemiş, gerektiğinde de, yalnız öz ve kısa atıflarla yetinilmiştir. Bu ise, okuyucunun

mukayese ve muhayyilesini zenginleştirmektedir.

- Bazı açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgiler ile konuya ilişkin yüksek yargı kararları, mümkün olduğunca dipnotlara kaydırılmış; gereksiz tekrarlardan kaçınılmıştır. Bunun, okuyucu psikolojisi üzerindeki etkisi oldukça önemli ve olumludur.

- 32 sayfalık «Bibliyografya» ile «Kavram» ve «Madde» indeksleri eseri bütünleyen bölümler olup, oldukça yararlıdır.

Sonuç olarak, kitabı okumalarını, hukukla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunanlara salık verir; yazarı bu metodik ve kapsamlı çalışmasından ötürü kutlar; kendilerinin de müjdedikleri «bir başka cildin yayını»nın fazla gecikmemesini dileriz.

E S Yayınları Sunar:

VEDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gereğince

BANKALARCA İÇTİCARETİN VE SANAYİN FİNANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankalar, bankacılar ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650.— TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek Mah., Suteraziz Sokak No. 6/2
Sulhanmehmet - İstanbul
Telefon: 528 34 11

Not: Kitap almak isteyenler, bedelini, Ziraat Bankası, Beyoğlu Şubesi'ndeki 768, İş Bankası, Tübe Şubesi'ndeki 1541, Akbank Tübe Şubesi'ndeki 4512 no.lu hesaplarımızdan bürsine, "kitap bedeli olduğunu belirterek" havale almalı, ad ve adreslerini tarafımıza bildirmelidir. Ödemeli postalamayı planlamaktadır.

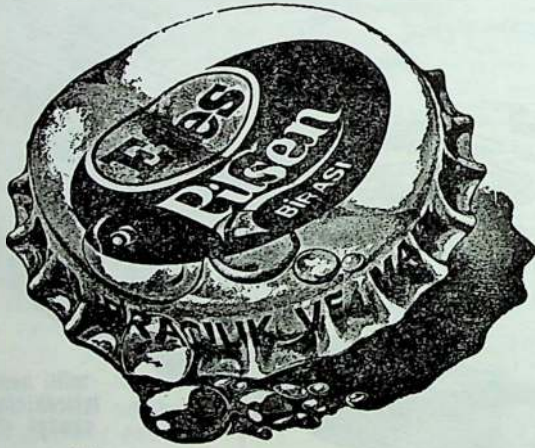
BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • esansör • esondaj • ehaval nakliyat • TELEFONİK-TELEGRAJ-TELESKİ
• emeden ihraç • edozer • ekreyper • ekavakavör • edeniz dikme • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • stalavizyon antenleri dikme • HALATLARI
• ayak koltuk yaylarında • ebisiklet jant • TELLERİNDE
• yüksekk rezlatanalı • ÇELİK TELLER

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

NIXDORF COMPUTER

**Bankacılık Şube Otomasyonu
Seminerimize davetlisiniz.
Hilton Oteli/Balo Salonu
18-19 KASIM**

Nixdorf Computer Ticaret A.Ş.

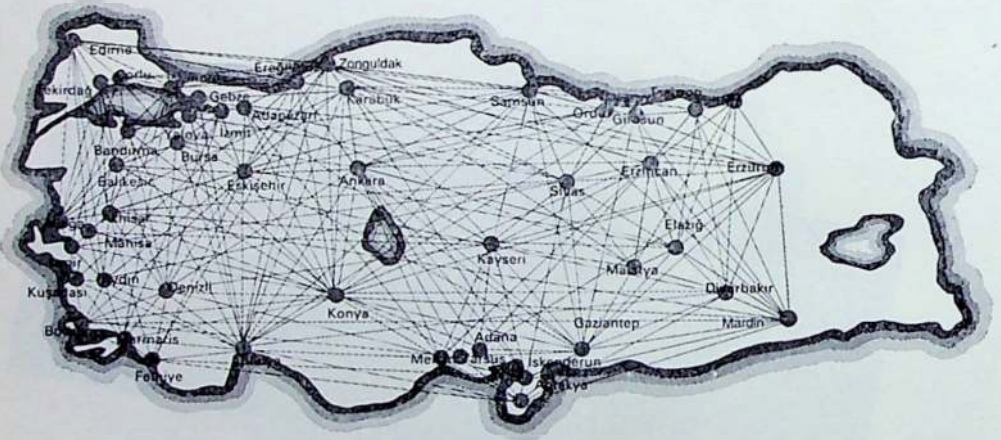
Raşit Rıza Sok. No: 3 80300 Mecidiyeköy - İstanbul

Tel: (0090 - 1) 172 46 99 - 172 47 15

Tlx: 27355 nix tr., Tlfx: 1 - 172 02 61

Tele-İşlem'in bugünü ve Türkiye...

**İşte gelişme hızı: 52 merkez, 192 şube!
aralarındaki uzaklık yalnızca 3 saniye...**

Bugün Türk bankacılığında Yapı Kredi'nin getirdiği ve her gün biraz daha yaygınlaştığı çağın bankacılığı, elektronik bankacılık, Tele-İşlem var. Sanayiciden esnafa, büyük kuruluşlardan bireylere kadar Tele-İşlem kolaylığından yararlanılıyor.

Yapı Kredi'ye gelin... Tele-İşlem ile,
zamanı paraya çevirin.

Bugün Tele-İşlem sistemine bağlanan Yapı Kredi merkezlerinin sayısı 52'ye şubeleri ise 192'ye ulaşmıştır. Uzaklıkları ne olursa olsun, bu merkez ve şubelerde senet, çek, havale, para yatırma, para çekme gibi bütün bankacılık işlemleri 3 saniyede yapılabilmektedir.

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"